TÜRKİYE VE AZERBAYCAN'DA ORTAOKUL 7. SINIF DÜZEYLERİNDE COĞRAFYA MÜFREDATLARININ KARŞILAŞTIRILMASI

Murat ÇAYKESEN

Yüksek Lisans Tezi

Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalı

Dr. Öğr. Üyesi Selçuk ILGAZ

2018

(Her Hakkı Saklıdır)

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI
SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ BİLİM DALI

TÜRKİYE VE AZERBAYCAN'DA ORTAOKUL 7. SINIF DÜZEYLERİNDE COĞRAFYA MÜFREDATLARININ KARŞILAŞTIRILMASI

(The Comparison of the Geography Curriculum In Turkey And Azerbaijan At The 7th Grade Middle School)

Murat ÇAYKESEN

Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Selçuk ILGAZ

Erzurum
Ekim, 2018

KABUL VE ONAY TUTANAĞI

Murat ÇAYKESEN tarafından hazırlanan "Türkiye ve Azerbaycan Ortaokul 7. Sınıf Coğrafya Müfredatlarının Karşılaştırılması" başlıklı çalışması 15 / 10 / 2018 tarihinde yapılan tez savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından **Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi** Ana Bilim Dalı, **Sosyal Bilgiler Eğitimi** Bilim Dalında yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Başkanı:	Prof. Dr. İbrahim Fevzi ŞAHİN *Atatürk Üniversitesi*	.....
Danışman:	Dr. Öğr. Üyesi Selçuk ILGAZ *Atatürk Üniversitesi*	.....
Jüri Üyesi:	Doç. Dr. Fatih BEKTAŞ Kilis Yedi Aralık Üniversitesi	.....

Enstitü Yönetim Kurulunun …/…/…. tarih ve …… sayılı kararı.

Bu tezin Atatürk Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği'nin ilgili maddelerinde belirtilen şartları yerine getirdiğini onaylarım.

12.11.2018

Prof. Dr. Mustafa SÖZBİLİR

Enstitü Müdürü

ETİK VE BİLDİRİM SAYFASI

Yüksek lisans Tezi olarak sunduğum "Türkiye ve Azerbaycan'da Ortaokul 7. Sınıf Düzeylerinde Coğrafya Müfredatlarının Karşılaştırılması" başlıklı çalışmanın tarafımdan bilimsel etik ilkelere uyularak yazıldığını ve yararlandığım eserleri kaynakçada gösterdiğimi beyan ederim.

15 / 10 / 2018

Murat ÇAYKESEN

☐ Tezle ilgili patent başvurusu yapılması / patent alma sürecinin devam etmesi sebebiyle Enstitü Yönetim Kurulunun …./…/…. tarih ve ..... sayılı kararı ile teze erişim 2 (iki) süreyle engellenmiştir.

☐ Enstitü Yönetim Kurulunun …./…/…. tarih ve ..... sayılı kararı ile teze erişim 6 (altı) süreyle engellenmiştir.

TEŞEKKÜR

Araştırmanın her aşamasında yardımlarını ve yol göstericiliğini esirgemeyen, sonsuz sabır gösteren ve beni motive eden, kendisinden çok şey öğrendiğim ve emeğini asla ödeyemeyeceğim danışmanım Sayın Dr. Öğr. Üyesi Selçuk İLGAZ'a, yüksek lisans eğitimine başlamamda destek olan Sayın Doç. Dr. Alperen KAYSERİLİ'ye ve araştırma sürecinde desteklerini hep yanımda hissettiğim aileme teşekkürlerimi ve saygılarımı sunarım.

Murat ÇAYKESEN

ÖZ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TÜRKİYE VE AZERBAYCAN'DA ORTAOKUL 7. SINIF DÜZEYLERİNDE COĞRAFYA MÜFREDATLARININ KARŞILAŞTIRILMASI

Murat ÇAYKESEN

Ekim 2018, 122 Sayfa

Amaç: Bu araştırma Türkiye'de ortaokul 7. sınıf düzeyinde okutulan sosyal bilgiler dersi coğrafya konuları ile Azerbaycan'da aynı sınıf düzeyinde okutulan coğrafya dersinin, öğretim programları ve ders kitapları esas alınarak tarama modeli ile karşılaştırılıp benzer ve farklı yönlerinin ortaya konulması amacıyla yapılmıştır.

Yöntem: Araştırmada nitel araştırma yöntemleri kullanılarak doküman analizi tekniği uygulanmıştır. Veriler bu tekniğe uygun olarak toplanmıştır. Veri toplamaya konu ile ilgili daha önce yapılmış ilgili araştırmalar incelenerek başlanmış olup, daha sonra her iki ülkede araştırmaya konu olan düzeyde ilgili derslere ait okutulmakta olan ders kitapları temin edilmiştir. Genelden özele anlayışı ile incelemeye; ülke özellikleri, eğitim sistemleri, ortaokul coğrafya müfredatları ve ders kitapları incelenerek karşılaştırma yapılmıştır.

Bulgular: Bu çalışma sonucunda; her iki ülkenin genel özelliklerinin, Türk dili temelinde incelenmesiyle kültürel olarak benzer özellikler taşıdığı görülmüştür. Eğitim sistemlerinde genel amaçlar, zorunlu eğitim ve eğitim sistemlerinin genel yapısının ana hatlarıyla benzer özellikler taşıdığı görülmüştür. Araştırmaya konu olan 7. sınıf düzeyinde Türkiye'de, tarih, coğrafya ve vatandaşlık konularının içinde yer aldığı sosyal bilgiler isimli ders okutulurken, Azerbaycan'da Türkiye'den farklı olarak coğrafya ve tarih dersleri birbirinden bağımsız olarak iki ayrı ders olarak okutulduğu tespit edilmiştir.

Sonuç: Her iki ülkenin eğitim sistemleri Türkçe temelinde genel olarak benzer özellikler taşıdığı tespit edilmiştir. Öğretim programı yapısında Türkiye'de sosyal bilgiler içerisinde coğrafya programına daha fazla yer verilmesi dersi daha somutlaştıracaktır. Ders kitapları olarak Azerbaycan'da okutulan ders kitabının baskı kalitesinin ve görselliğinin artırılması olumlu olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Bilgiler Öğretim Programı, Karşılaştırmalı Eğitim, Azerbaycan Eğitim Sistemi, Coğrafya.

ABSTRACT

MASTER THESIS

THE COMPARISON OF THE GEOGRAPHY CURRICULUM IN TURKEY AND AZERBAIJAN AT THE 7th GRADE MİDDLE SCHOOL

Murat ÇAYKESEN

October 2018, 122 Pages

Purpose: The aim of this research is revealing the similarities and differences between geography lessons in Social Studies at the 7th grade level in the middle school in Turkey and Geography in Azarbaijan with comparing with curricula and textbooks based on the model.

Method:Document analysis technique was applied in the research using qualitative research methods.The data was collected according to this technique. The data collection was started by examining the related researches that was related to the topic and then ,the textbooks were provided in both countries.Country characteristics .education system ,secondary school Geography curricula and textbooks were examined from the general to the specific.

Fındıngs:As a result of this study ,it has been observed that the general characteristics of both countries have similar cultural characteristics when examined on the basis of Turkish language.It has been seen that educational systems have similarities with the general outlines of the general purpose of education systems.In Turkey ,History ,Geography and Citizenship subjects are in the same class but in Azerbaijan Geography and History are seperated from each other.

Results:It has been determined that education systems of both countries have similar characteristic on the basis of Turkish language.Giving more place to the Geography in Social Studies will embody the lesson in Turkey.It will be better to increase the print quaility and visual quality of coursebook which is taught in Azarbaijan as a textbook.

Keywords: Social Studies Curriculum,Comparative Education ,Azarbaijan Education System,Geography.

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY TUTANAĞI i
ETİK VE BİLDİRİM SAYFASI ii
TEŞEKKÜR iii
ÖZ iv
ABSTRACT v
TABLOLAR DİZİNİ viii
ŞEKİLLER DİZİNİ x
KISALTMALAR DİZİNİ xi

BİRİNCİ BÖLÜM 1
Giriş 1
Araştırma Konusu ve Problem Durumu 1
Problem cümlesi. 3
Araştırmanın Amacı 3
Araştırmanın Önemi 3
Varsayımlar 4
Sınırlılıklar 5
Tanımlar 5

İKİNCİ BÖLÜM 7
Kuramsal Çerçeve ve İlgili Araştırmalar 7
Kuramsal Çerçeve 7
Sosyal bilimler ve sosyal bilgilerin dünyadaki tarihçesi. 7
Türkiye'de sosyal bilgilerin gelişimi. 10
Azerbaycan'da sosyal bilgilerin gelişimi. 14
Karşılaştırmalı eğitim. 15
İlgili Araştırmalar 18

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM 22
Yöntem 22
Araştırma Modeli 22
Evren ve Örneklem 22
Veri Toplama Teknikleri 23
Verilerin Analizi 23

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM **25**
Bulgular ve Yorumlar 25
Türkiye Cumhuriyeti ve Azerbaycan Cumhuriyeti'nin genel özellikleri 25
Türkiye Cumhuriyeti'nin genel özellikleri. 25
Azerbaycan Cumhuriyeti'nin genel özellikleri. 30
Türkiye Cumhuriyeti ve Azerbaycan Cumhuriyeti'nin Eğitim Sistemlerinin Temel Özellikleri 35
Türkiye Cumhuriyeti eğitim sistemi. 35
Azerbaycan Cumhuriyeti eğitim sistemi. 50
Türkiye Cumhuriyeti ve Azerbaycan Cumhuriyeti Ortaokul coğrafya öğretim programı 67
Türkiye'de ortaokul coğrafya öğretim programı. 67
Azerbaycan'da ortaokul coğrafya öğretim programı. 73
Türkiye'de 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi İle Azerbaycan'da 7.Sınıfta Okutulan Coğrafya Dersinin Öğrenme Alanları ve Üniteler Açısından Benzer ve Farklı Yönleri 78
Türkiye'de 7. sınıf sosyal bilgiler öğretim programı. 78
Azerbaycan'da 7. sınıf coğrafya öğretim programı. 83
Türkiye'de 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı İle Azerbaycan'da 7.Sınıfta Okutulan Coğrafya Ders Kitabının Görsel Açıdan Benzer ve Farklı Olan Özellikleri 89
Türkiye'de 7. sınıfta okutulan sosyal bilgiler ders kitabının görsel açıdan fiziksel ve eğitsel özellikleri. 89
Azerbaycan'da 7. sınıfta okutulan coğrafya ders kitabının görsel açıdan fiziksel ve eğitsel özellikleri. 93

BEŞİNCİ BÖLÜM **96**
Sonuç ve Öneriler 96
İki Ülkenin Eğitim Sistemleri İle İlgili Ulaşılan Sonuçlar 96
Türkiye'de 7. Sınıf Sosyal Bilgiler öğretimi ve Azerbaycan 7. Sınıf Coğrafya Öğretimi İle İlgili Ulaşılan Sonuçlar 98
Türkiye'de 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı ve Azerbaycan 7. Sınıf Coğrafya Ders Kitabı İncelemesi İle Ulaşılan Sonuçlar 99
Öneriler 100

KAYNAKÇA **102**
ÖZ GEÇMİŞ **109**

TABLOLAR DİZİNİ

Tablo 1. Türkiye'nin Dış Ticareti 28
Tablo 2. Türkiye'de Dini Hayat Araştırması 30
Tablo 3. Türkiye Cumhuriyeti, 2003-2016 Yılları Arası Okul Öncesi Eğitim Kurumu ve Öğrenci-Öğretmen Sayıları 40
Tablo 4. Türkiye Cumhuriyeti 2016-2017 Eğitim Öğretim Yılı İlköğretim Kurumları Haftalık Ders Çizelgesi 42
Tablo 5. Türkiye Cumhuriyeti 2002-2012 Yılları Arası İlköğretim Kurumu ve Öğrenci-Öğretmen Sayıları 43
Tablo 6. Türkiye Cumhuriyeti 2012-2016 Yılları Arası İlkokulların Okul, Öğrenci ve Öğretmen Sayıları 43
Tablo 7. Türkiye Cumhuriyeti 2012-2016 Yılları Arası Ortaokulların, Okul, Öğrenci ve Öğretmen Sayıları 43
Tablo 8. Türkiye Cumhuriyeti 2016-2017 Eğitim Öğretim Yılı Genel Ortaöğretim Kurumları Haftalık Ders Çizelgesi 45
Tablo 9. Türkiye Cumhuriyeti 2002-2016 Yılları Arası Ortaöğretim Kurumu, Öğrenci ve Öğretmen Sayıları 46
Tablo 10. Türkiye Cumhuriyeti 2015-2016 Eğitim-Öğretim Yılı Türlerine Göre Akademik Birim Sayıları 47
Tablo 11. Türkiye Cumhuriyeti 2015-2016 Eğitim-Öğretim Yılı Yükseköğretim Öğrenci Sayıları 48
Tablo 12. Türkiye Cumhuriyeti 2014-2015 Eğitim-Öğretim Yılı Yaygın Eğitim Kurumları, Öğrenci ve Öğretmen Sayıları 49
Tablo 13. Azerbaycan Cumhuriyeti Eğitim Sistemi 53
Tablo 14. Azerbaycan Cumhuriyeti 2003-2016 Yılları Arası Okul Öncesi Eğitim Kurumu ve Öğrenci Sayıları 54
Tablo 15. Azerbaycan Cumhuriyeti'nde 2016-2017 Eğitim Öğretim Yılı İlkokul ve Genel Orta Eğitim Okullarının I-IX Sınıfları İçin Ders Planı 59
Tablo 16. Azerbaycan Cumhuriyeti'nde 2016-2017 Eğitim Öğretim Yılı Tam Orta Eğitim Okullarının VII-XI Sınıfları İçin Ders Planı 60
Tablo 17. Azerbaycan Cumhuriyeti 2002-2016 Yılları Arası Genel Eğitim Kurumu ve Öğrenci Sayıları 61
Tablo 18. Azerbaycan Cumhuriyeti 2002-2015 Yılları Arası İlk Peşe İhtisas Eğitimi Kurumu ve Öğrenci Sayıları 62

Tablo 19. Azerbaycan Cumhuriyeti 2002-2015 Yılları Arası Orta İhtisas Eğitimi Kurumu ve Öğrenci Sayıları 63
Tablo 20. Azerbaycan Cumhuriyeti 2002-2016 Yılları Arası Yüksek Öğretim Kurumu ve Öğrenci Sayıları 65
Tablo 21. Mektebdenkenar Eğitim Kurumları Hakkında İstatistiksel Bilgi 66
Tablo 22. Sosyal Bilgiler Öğretim Programı 5. Sınıf Öğrenme Alanları, Üniteleri, Kazanım Sayıları ve Süreleri 67
Tablo 23. Beşinci Sınıf Sosyal Bilgiler Programı İçerisinde Coğrafya Konularının Kazanım Sayısı ve Oranları 68
Tablo 24. Sosyal Bilgiler Öğretim Programı 6. Sınıf Öğrenme Alanları, Üniteleri, Kazanım Sayıları ve Süreleri 69
Tablo 25. Altıncı Sınıf Sosyal Bilgiler Programı İçerisinde Coğrafya Konularının Kazanım Sayısı ve Oranları 70
Tablo 26. Sosyal Bilgiler Öğretim Programı 7. Sınıf Öğrenme Alanları, Üniteleri, Kazanım Sayıları ve Süreleri 71
Tablo 27. Yedinci Sınıf Sosyal Bilgiler Programı İçerisinde Coğrafya Konularının Kazanım Sayısı ve Oranları 72
Tablo 28. Azerbaycan'da Okutulan Altıncı Sınıf Coğrafya Dersi Bölüm İsimleri ve Konu Sayıları 74
Tablo 29. Azerbaycan'da Okutulan Yedinci Sınıf Coğrafya Dersi Bölüm İsimleri ve Konu Sayıları 75
Tablo 30. Azerbaycan'da Okutulan Sekizinci Sınıf Coğrafya Dersi Bölüm İsimleri ve Konu Sayıları 76
Tablo 31. Azerbaycan'da Okutulan Dokuzuncu Sınıf Coğrafya Dersi Bölüm İsimleri ve Konu Sayıları 77
Tablo 32. Sosyal Bilgiler Öğretim Programı 7. Sınıf Öğrenme Alanları, Üniteleri, Kazanım Sayıları ve Süreleri 78
Tablo 33. Azerbaycan Coğrafya Öğretim Programı 7. Sınıf Konuları ve Ders Süreleri 84

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1. Sosyal bilgilerin yararlandığı bilgi kaynakları 10
Şekil 2. Türkiye Cumhuriyeti siyasi haritası. 26
Şekil 3. Türkiye'de nüfus. 27
Şekil 4. Azerbaycan Cumhuriyeti siyasi haritası. 31
Şekil 5. Azerbaycan'da nüfus. 32
Şekil 6. Türkiye 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı ön ve arka dış kapak. 90
Şekil 7. Türkiye 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı baskı kalitesi. 91
Şekil 8. Türkiye 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı ölçme değerlendirme örneği. 92
Şekil 9. Türkiye 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı ünite değerlendirme örneği 2 92
Şekil 10. Azerbaycan 7. sınıf coğrafya ders kitabı ön ve arka dış kapak. 93
Şekil 11. Azerbaycan 7. sınıf coğrafya ders kitabı baskı kalitesi. 94
Şekil 12. Azerbaycan 7. sınıf coğrafya ders kitabı, ölçme değerlendirme örneği. 95

KISALTMALAR DİZİNİ

ABD **:** Amerika Birleşik Devletleri

GSYH **:** Gayri Saf-i Yıllık Hasıla

MEB **:** Milli Eğitim Bakanlığı

NCSS **:** National Council for Social Studies (Sosyal Bilgiler Ulusal Konseyi)

ÖSYM **:** Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi

SSCB **:** Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği

TİKA **:** Türk İşbirliği ve Kalkınma Ajansı

TÜİK **:** Türkiye İstatistik Kurumu

YÖK : Yüksek Öğretim Kurumu

BİRİNCİ BÖLÜM

Giriş

Araştırma Konusu ve Problem Durumu

İnsanoğlu, var oluşuyla birlikte başlayan öğrenme ve bilgi edinme yolculuğundaki ilk kazanımlarını, doğaya karşı kendini savunmasını sağlayan hayatta kalma çabasına borçludur. Kendini koruma ve var olma güdüsü ile başlayan bu yolculukta, insanın bilgiyle olan etkileşimi zaman içinde ivme kazanmış ve medeniyet gelişimiyle paralel olarak ilerlemiştir. Nesiller boyunca aktarılan bilgilerin, hayatın her alanına nüfuz etmesiyle insanoğlu gelişmiş ve değişmiştir. Günümüzde üretici güç artık bilgidir ve ancak bilgi üreterek bilgi toplumu olabilme başarısını elde eden toplumlar; ekonomik ve kültürel yönden ayakta kalabilen ve çağına yön veren toplumlar arasında yer alabilmektedirler. Bilgi toplumu olabilmenin olmazsa olmazlarından biri ve hatta en önemlisi eğitim olarak düşünülebilir (Kab, 2012). Eğitim bireylerde "davranış değiştirme" süreci olarak tanımlanmaktadır. Süreç sonucunda eğitilen bireylerin davranışları da değişebilmektedir. Bu değişim; bireyi çevreleyen toplumsal ve ekonomik koşullara, içinde yaşanan kültüre, değer yargılarına ve eğitim biliminin gelişmişliğine bağlıdır (Türkoğlu, 2012).

Her toplumda eğitimin içeriği değişebilmektedir. Fakat eğitilme zorunluluğu evrenseldir. İnsan doğası eğitilmeyi gerektirir ve eğitim olmadan hiçbir şey mümkün değildir. Son yıllarda ülkeler eğitim sistemlerini yenileyip, eğitim sayesinde daha çok insana ulaşmak hedefiyle çok köklü değişikliklerle yeni uygulamaları gerçekleştirmektedirler. Her alanda yaşanan bu değişim, eğitimin her aşamasında ve öğretmen yeterliliklerinde yeniliği zorunlu kılmaktadır (Erginer, 2012).

Eğitim süreci, bireylerin güncel ve doğru bilimsel bilgiye ulaşmasıyla başlar. Sonucunda da doğru bilgilerle donatılmış çağdaş bireylerin toplumda yer edinmesiyle; toplumsal olarak gelişim sağlanır. Bunun için ülkeler, vatandaşlarının eğitimine çok önem vermek, eğitim konusuna hassasiyetle eğilmek ve eğitim sistemlerini sürekli güncelleyerek çağdaş seviyeye yükseltmek zorundadır (Kab, 2012).

Eğitim ve öğretimin bir toplumun gelişmesinde, kalkınmasında ve bununla birlikte her alanda hayati bir önem taşıdığı bilinmektedir. Sosyal bilgiler eğitimi de bireyin toplumsal, ekonomik ve kültürel alanda yaşanmakta olan değişim ve gelişimi kavramasını amaçlamıştır.

Sosyal bilgilerin bir eğitim programı olarak ilk görüldüğü yer olan Amerika Birleşik Devletleri'nde 19. yüzyıl Amerikan yöneticileri, kültürleri kaynaştırmak, bir arada yaşama bilincini oluşturmak, kolektif çalışma ve ortak karar alma mekanizmalarını işletmek, kısacası "yeni Amerikan toplumu yaratmak" için eğitimi araç olarak görmüşlerdir. Böylece 1892'de Ulusal Eğitim Konseyi toplanıp Anglosakson kültür temelli milli toplum anlayışı oluşturmak üzere, sosyal bilim disiplinlerinden oluşan, sosyal bilgiler dersi öğretim programı hazırlamıştır (Bilgili, 2012; Öztürk, 2012; Tay, 2011).

Sosyal bilgiler kavramı ile sosyal bilimler arasındaki ilişkiyi değerlendirecek olursak; sosyal bilgiler, ders içeriği oluşturmak için sosyal bilimlerden faydalanırken; sosyal bilimler de öğrencilere sosyal bilgiler dersi sayesinde kazandırılmaktadır. Sosyal bilgiler bir ders adı başka bir ifadeyle müfredat programı iken; sosyal bilimler ise birçok bilim alanından oluşan disiplinler topluluğudur. Sosyal bilgiler alanında çalışanlar sosyal bilgiler öğreticisi olarak adlandırılırken; sosyal bilimler alanında çalışanlar sosyal bilimci olarak adlandırılmaktadır (Safran, 2008). Ayrıca sosyal bilimlerin hedef kitlesi öğrenci, yetişkin, yaşlı, meslek sahibi olan tüm insanlardır. Sosyal bilgiler programının hedef kitlesi ise, eğitim sistemi içerisinde belli bir kademedeki öğrencilerdir.(4-7. Sınıflarda 10-14 yaş grubu). Sosyal bilimlerin verileri sosyal bilgiler programının ders konularını oluşturmaktadır.

İlköğretim sürecinde böylesi önemli bir konumda olan sosyal bilgiler dersinin öğretim programının amaçlarına ulaşabilmesi için sosyal bilgiler ders kitaplarının nitelikli şekilde oluşturulması gerekmektedir. Eğitim materyalleri ve ders kitapları eğitim sisteminin, öğretime etkinlik katan etkenleridir. Öğrenci seviyesine uygun ders kitapları ile eğitim materyallerinin, öğrencinin uyaranı kolayca algılamasına, öğrenme güdüsünü arttırıp geçmiş yaşantılarıyla bağlantılar kurup, onun yaratıcı düşünme gücüne katkıda bulunması beklenir (Fidan, 2008).

Materyal kullanmadan yapılan eğitim, kalıcılıktan uzaktır ve kısa sürede unutulmaya mahkûmdur. Materyaller, sözün uçtuğu yerlerde oluşan boşlukları doldurarak öğrencinin görerek, duyarak ve hatta yaparak-yaşayarak sürece katılmasını sağladığı için bilginin kalıcı olmasına yardım eder. Öğrencilerin en önemli yardımcısı olan ders kitaplarının dersin öğretim amaçlarına ulaşmadaki rolünü göz önünde bulundurursak, ders kitapları eğitimin en önemli materyalleridir. Eğitimin amaçlarına ulaşmasında en önemli araçlar olması sebebiyle ders kitaplarının tüm yönleriyle nitelikli şekilde oluşturulmaları gerekmektedir (Kab, 2012).

Bu çalışmada Türkiye'de ilköğretim 7. sınıfta okutulan sosyal bilgiler dersi coğrafya konuları ve Azerbaycan'da 7. sınıfta okutulan coğrafya dersinin içerikleri karşılaştırılacaktır.

Farklılıkların ortak bir paydada birleştirilmesinin çok önemli olduğunu ortaya koymak için gerekli yöntem olan karşılaştırmalı eğitimin, farklı ülkelerin eğitim sistemlerinin

incelenmesi sonucunda benzer ve farklı yönlerin ortaya çıkarılarak ortak sorunlara çözüm üretmek için yapılan araştırmaları içeren bir çalışma alanı olduğu söylenebilir (Adıgüzel ve Tatlı, 2012).

Karşılaştırmalı eğitim; farklı ülkelerde uygulanan eğitim sistemlerinin benzer ve farklı yönlerini açıklamaya çalışan, benzer yönleri ortaya çıkararak insanlara eğitim sistemleri konusunda yararlı teklifler getiren bir alan olmasının yanı sıra; farklı eğitim politikaları ve uygulamalarını da inceleme olanağı verdiği görülmektedir (Kızıltaş ve Küçükoğlu, 2012).

Azerbaycan'da sosyal bilgiler adı altında bir ders olmadığı için aynı yaş grubuna okutulan coğrafya dersi incelemeye esas alınacaktır.

Problem cümlesi.

Türkiye ve Azerbaycan'ın eğitim sistemleri ile Türkiye 7. sınıf sosyal bilgiler dersi coğrafya konuları ve Azerbaycan 7. sınıf coğrafya dersi konularının içerik ve ders kitabı açısından benzer ve farklı yönleri var mıdır?

Alt problemler.

Çalışmanın problem cümlesine bağlı olarak, üç alt problem üzerinde durulmuştur.

1. Türkiye Cumhuriyeti ve Azerbaycan Cumhuriyeti'nin eğitim sistemlerinin temel özellikleri nelerdir?
2. Türkiye'de 7. sınıf sosyal bilgiler dersi coğrafya konuları ile Azerbaycan'da 7.sınıfta okutulan coğrafya konularının, öğrenme alanları ve üniteler açısından benzer ve farklı yönleri nelerdir?
3. Türkiye'de 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı ile Azerbaycan'da 7.sınıfta okutulan coğrafya ders kitabının görsel açıdan benzer ve farklı olan özellikleri nelerdir?

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmada, Türkiye'de ilköğretim 7. sınıfta okutulan sosyal bilgiler dersi coğrafya konuları ile Azerbaycan'da aynı yaş grubuna okutulan 7. sınıf coğrafya konularının muhtevası ve ders kitaplarının şekil yönüyle benzerlik ve farklılıklarının ortaya çıkarılarak karşılaştırılması amaçlanmıştır.

Araştırmanın Önemi

Dünya üzerindeki her ülke kendine özgü bir eğitim sistemine sahiptir. Ancak ülkeler eğitim sistemlerini kurarken veya reform çalışmaları yürütürken sadece kendi toplumsal gerçeklerini veya amaçlarını değil aynı zamanda dünyadaki diğer ülkelerin eğitsel amaç ve

beklentilerinin ne olduğunu da gözetmek ihtiyacı duyarlar. Bu ihtiyacın karşılanması için her ülkenin diğer ülkelerin eğitim sistemlerini, ulusal ve uluslararası düzeyde karşılaştırılmalı bir yaklaşımla ele alması gerekmektedir. Dolayısıyla eğitim sistemlerine dönük karşılaştırmalı yaklaşımları içeren araştırmaların, ülkelerin eğitim politikalarının belirlenmesi surecine katkı sağladığı görülmektedir (Polat ve Özlük, 2014). Birden fazla ülkenin eğitim sistemlerini karşılaştırırken tek amaç benzer ve farklı yönleri tespit etmek değildir. Asıl amaç karşılaştırılan ülkelerin eğitim sistemlerinden elde edilen bilgilerden olumlu yönde faydalanmaktır (Güven ve Gürdal, 2011).

Sosyal bilgilerin sahip olduğu, toplumun arzu ettiği bireyi yetiştirme misyonunu gerçekleştirebilmesi için, eğitimin doğru bir şekilde yapılandırılması gerekmektedir. Karşılaştırmalı eğitim sayesinde eksiklikler ve fazlalıklar ortaya çıkarılarak, makul olan sonuca daha çabuk ve isabetli bir şekilde varılabilir. Ayrıca varlıklar arasındaki benzerlik ve karşıtlıklardan yararlanarak daha üstün olanı tespit edebilir ve bir yargıya varabiliriz. Karşılaştırma ile eksiğimizi, fazlamızı, iyi ve kötü yönlerimizi, karşılaştırılan ülke/ülkelerin iyi ve kötü yönlerini görebiliriz. Dolayısı ile mukayese etmeden, ne kendimizi ne de bir başkasını anlayabiliriz (Atik, 2014).

Tarihi, kültürel, coğrafi, ekonomik ve siyasi yapıdan büyük benzerlik taşıyan iki ülkenin eğitim sistemlerini ele almak ve karşılaştırmasını yapmak iki ülkenin birbirini daha yakından tanıması için de çok önemlidir. Yapılan alan taraması sonucu, Türkiye'de ortaokul 7. sınıf sosyal bilgiler dersi coğrafya konuları ile Azerbaycan'da 7. sınıf coğrafya dersi konularının muhteva yönünden karşılaştırılmasına ilişkin pek fazla bir çalışmanın olmadığı görülmüştür. Bu eksiklikten hareketle, bu araştırmanın yapılmasına gerek duyulmuştur.

Bu çalışmanın sonucunda farklılıkların ortak bir paydada birleştirilmesinin, ilköğretim çağındaki öğrencilerin zihinsel ve kültürel gelişimlerinde daha faydalı olacağı düşünülmektedir.

Varsayımlar

Türkiye ve Azerbaycan eğitim sistemleri ile 7. sınıf düzeyinde coğrafya öğretim programlarının karşılaştırılmasının amaçlandığı bu çalışmada basılı ve internete dayalı akademik ve kurumsal kaynaklardan elde edilen bilgilerin geçerli ve güvenilir olduğu varsayılmaktadır.

Azerbaycan'da okutulan 7. sınıf coğrafya dersi öğretim programı ile Türkiye'de 7. sınıfta okutulan sosyal bilgiler dersi coğrafya konuları arasında benzer ve farklı yönlerin olduğu varsayılmaktadır.

Sınırlılıklar

Araştırmamız Azerbaycan'da okutulan 7. sınıf coğrafya ders kitabı ve 2016-2017 eğitim öğretim yılı öğretim programı ile Türkiye'de okutulan 7.sınıf sosyal bilgiler ders kitabı ve 2016-2017 eğitim öğretim yılı öğretim programı ile sınırlı tutulmuştur.

Tanımlar

Karşılaştırmalı Eğitim; farklı ülkelerde, birden fazla eğitim sisteminin benzer ve farklı yönlerini tespit edip, benzer özelliklerini açıklayarak insanlara farklı eğitim sistemleri konusunda yararlı teklifler sunan bir çalışma alanıdır (Türkoğlu, 1985).

Sosyal bilgiler dersi; "Bireyin toplumsal var oluşunu gerçekleştirebilmesine yardımcı olması amacıyla; Tarih, Coğrafya, Ekonomi, Sosyoloji, Antropoloji, Psikoloji, Felsefe, Siyaset Bilimi, Hukuk ve Yurttaşlık Bilgisi gibi sosyal bilim disiplinlerini içeren, insanın sosyal ve fiziki çevresi ile etkileşimin geçmiş, bugün ve gelecek bağlamında incelendiği toplu öğretim anlayışından hareketle oluşturulmuş bir ilköğretim dersidir" (MEB, 2005).

Coğrafya öğretimi; insanın doğal ve sosyal çevresiyle olan etkileşimini, doğadan faydalanma durumunu, doğanın insan üzerindeki etkisini neden ve sonuç ilişkisi içerisinde araştırıp inceleyen bir disiplindir (Gökçe ve Öztürk, 2013).

Ders kitabı; Öğrenciye bilginin kullanımı noktasında ne işe yarayacağının cevabını veren, bireyin içinde yaşıyor olduğu topluma ve dünyaya karşı farkındalığını artıran, anlamlandırmasını sağlayan, öğretmenlere de eğitim faaliyetlerinde plan ve uygulama aşamasında yol gösteren ders araçlarıdır (Kab, 2012).

Kurikulum: (Azerice) Azerbaycan eğitim sisteminde "Öğretim Programı" anlamına gelmektedir.

Umumi Tahsil: (Azerice) Azerbaycan eğitim sisteminde 1. ve 11. sınıflar arasında uygulanan "Genel Eğitim" anlamına gelmektedir.

Atestat: (Azerice) Azerbaycan eğitim sisteminde lise mezunu öğrencilere verilen diploma anlamına gelmektedir.

İlk Peşe İhtisas: (Azerice) Azerbaycan eğitim sisteminde meslek lisesi anlamına gelmektedir.

Ali Mektep: (Azerice) Azerbaycan eğitim sisteminde genel anlamda yüksek öğretim anlamına gelmektedir.

Bakalavriat: (Azerice) Azerbaycan eğitim sisteminde yükseköğretim kademesinde lisans eğitimi anlamına gelmektedir.

Magistratura: (Azerice) Azerbaycan eğitim sisteminde yüksek lisans eğitimi anlamına gelmektedir.

Mektebdenkenar: (Azerice) Azerbaycan eğitim sisteminde okul dışı yaygın eğitim anlamına gelmektedir.

Tabiatşünaslıg: (Azerice) Azerbaycan eğitim sisteminde ilkokul düzeyinde hayat bilgisi dersi anlamına gelmektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

Kuramsal Çerçeve ve İlgili Araştırmalar

Kuramsal Çerçeve

Sosyal bilimler ve sosyal bilgilerin dünyadaki tarihçesi.

Sosyal bilimler ve tarihsel gelişimi.

Sosyal bilimler kavramı, insan gruplarının birbirleriyle olan ilişkilerinin incelendiği bilim dalı olarak tanımlanmaktadır (Duverger, 2002). Günümüzde insan ve toplumla ilgili disiplinlerin hepsi ortak noktada birleşip sosyal bilimleri bir üst kimlik olarak görmektedirler (Sezal, 1991). Türkiye'deki en yaygın görüş; sosyoloji, tarih, coğrafya, psikoloji, siyaset bilimi, ekonomi, hukuk, antropoloji, eğitim, halk bilimi(folklor), iletişim, etnoloji, sanat tarihi ve arkeolojinin sosyal bilimleri oluşturduğu görüşürüdür (Bilgili, 2012; Öztürk, 2012).

Sosyal bilimler, en geniş anlamıyla, insanın sosyalleşmesi sırasında yaşadığı etkileşimlerini inceleyen disiplinleri içerir. Bu açıdan sosyal bilim disiplinleri için, "Davranış Bilimleri" veya "Beşeri Bilimler" ifadeleri de kullanılmaktadır.

Sosyal bilimlerin ortaya çıktığı ilk dönemlerde, sosyal örgütün ne olduğu değil de ne olması gerektiği üzerinde durulmuştur. Bu durumda yapılan çalışmalar sosyal bilimden çok, sosyal felsefe olmuştur. Bu konudaki en belirgin örnekler, Aristo ve Eflatun'un ekonomi ve toplumsal konular üzerine yaptıkları çalışmaları ve Aristo'nun "insan toplumsal bir varlıktır" gibi söylemleridir (Turan ve Ulusoy, 2010).

Doğa bilimcilerinin sosyal bilim çalışmalarında deney ve gözlem imkânının olmaması ve sosyal bilimin daha çok değer yargılarıyla ilgili olması sosyal bilim çalışmalarını daha çok felsefi tabana çekmiştir (Gordon, 2015). Ortaçağda İslam dünyasındaki sosyal bilimciler İslam ilimleri ile sınırlı kalmayıp mantık, matematik gibi pozitif ilimler alanlarında da çalışmalar yaparken, Hıristiyan dünyasında ise sosyal bilimler Hıristiyanlığı yayma çabası olarak kullanılmıştır (Bilgili, 2012).

Yakın dönemde Rönesans ve Reform hareketlerinin etkisiyle baskıcı kalıplar yıkılmış ve sosyal bilimler önem kazanmaya başlamıştır. Bununla birlikte gözleme ve deneye dayanan çalışmaların sayısı da gözle görülür şekilde artmıştır (Duverger, 2002).

Sosyal bilimler kavramının bilimsel manasıyla ilk kullanımı 1857 tarihinde İngiltere'de "sosyal bilimi teşvik için milli cemiyet" kurularak gerçekleşmişse de sosyal

bilimin gelişimine katkısı çok olmamıştır. Bununla birlikte 19. yüzyılın sonlarına doğru sosyal bilim disiplinleri birbirlerinden bağımsız bir şekilde gelişim göstermeye başlamıştır (Sezal, 1991).

Dünyada sosyal bilimlerin gelişim süreci böyle iken, Türklerin sosyal bilimlerle ilgilenmelerinin ilk kanıtlarını yazılı belgelerden anlamak mümkündür. 8. yüzyılda dikilen Orhun Kitabeleri siyaset, tarih ve sosyal hayat gibi işlediği konularıyla bunun en güzel örneklerinden biridir. Ayrıca Yusuf Has Hacib'in "Kutadgu Bilig", Kaşgarlı Mahmud'un "Divanu Lugat-it-Türk" isimli eserleri de devlet ve toplum hayatını konu almışlardır. Bunların dışında; Ahmet Yesevi, Mevlana Celaleddin-i Rumi, Yunus Emre ve Hacı Bektaş-ı Veli gibi isimler de yaptıkları çalışmalarla sosyal bilimci olarak kabul edilebilir (Çetin, 2003). "Ülkemizde sosyal bilimler alanında ilk sistematik çalışmaları Ziya Gökalp yapmış, Osmanlı'yı yıkılmaktan kurtarmak için fikir üretmiş ve bu fikirler Osmanlı'yı yıkılmaktan kurtaramasa da yeni Cumhuriyetin kuruluşunda etkili olmuştur" (Bilgili, 2012, s. 21).

Sosyal bilgiler ve tarihsel gelişimi.

"Sosyal bilgiler, bireyin toplumsal var oluşunu gerçekleştirebilmesine yardımcı olması amacıyla; tarih, coğrafya, ekonomi, sosyoloji, antropoloji, psikoloji, felsefe, siyaset bilimi ve hukuk gibi sosyal bilimleri ve vatandaşlık bilgisi konularını yansıtan; insanın sosyal ve fizikî çevresiyle etkileşiminin geçmiş, bugün ve gelecek bağlamında incelendiği; bir ilköğretim dersidir." (Milli Eğitim Bakanlığı, 2005).

Sosyal bilgiler eğitiminin ne zaman ortaya çıktığı tam olarak bilinmemekle birlikte, sosyal bilgiler konuları Antik Yunan ve Roma gibi büyük medeniyetler kuran batı toplumlarında ilkçağdan itibaren okullarda okutulmaya başlanmıştır (Akmehmetoğlu, 2014). Heredotes, Thukydides, Aristo, Eflatun gibi isimlerin yanı sıra Çin'de Sima Qian, Arap İslam dünyasında Taberi, Türk İslam Kültüründen Gazali gibi isimler, sosyal bilgiler kapsamına giren dersleri kendi dönemlerinde okutmuşlardır (Kılıçoğlu, 2012). Zamanla gereksinim duyulan bilgi, beceri, değer, tutum ve davranışların çocukların gelişim özelliklerine uygun biçimde kazandırılmasının sosyal bilgiler kavramının ortaya çıkmasına katkı sağladığı söylenebilir.

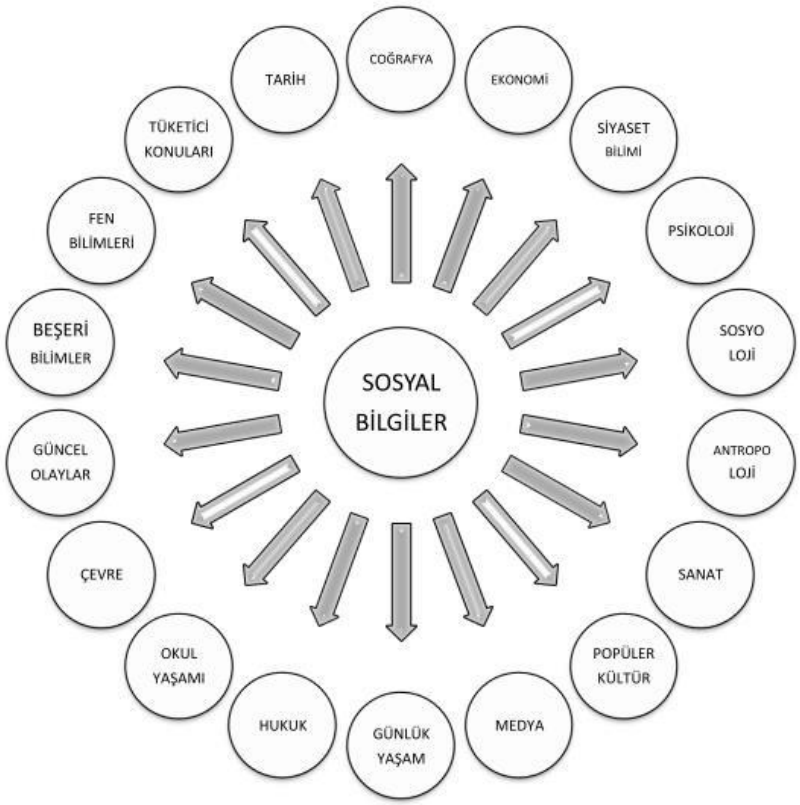
Sosyal bilgiler kavramına ilk olarak Amerika Birleşik Devletlerinde rastlanmaktadır. 19. yüzyılda Amerikan yöneticileri kültürleri kaynaştırmak, ortak değerlere sahip bir toplum olmak, kısacası "yeni Amerikan toplumu yaratmak" için 1892'de "Ulusal Eğitim Konseyi"ni toplayıp Anglosakson kültür temelli milli bir toplum yaratmak için sosyal bilgiler dersi programı hazırlamıştır (Bilgili, 2012; Tay, 2011).

Sosyal bilgiler eğitimcilerinin üyesi olduğu ABD'de ki "Sosyal Bilgiler Ulusal Konseyi" (NCSS) 1892 yılında sosyal bilgilerin tanımı konusunda ortak bir yargıya varmak için geniş çaplı bir tanım hazırlamıştır. Buna göre;

> "Sosyal bilgiler, sosyal ve beşeri bilimleri vatandaşlık yeterliliklerini geliştirmek amacıyla kaynaştıran bir çalışma alanıdır. Okul programı içinde sosyal bilgiler, antropoloji, arkeoloji, ekonomi, coğrafya, tarih, hukuk, felsefe, siyaset bilimi, psikoloji, din ve sosyolojinin yanı sıra beşeri bilimler, matematik ve doğa bilimlerden kendine mal ettiği içerik üzerinde sistematik ve eşgüdümlü bir çalışma sağlar. Sosyal bilgilerin öncelikli amacı karşılıklı olarak birbirine bağlı bir dünyada, kültürel farklılıkları olan demokratik bir toplumda, genç insanlara bilgiye dayalı ve mantıklı karar alabilme yeteneklerini geliştirmede yardımcı olmaktır" (Öztürk, 2012, s. 4).

Zamanla programın içeriği gelişmelere bağlı olarak değişikliğe uğramıştır. 1940'lı ve 1950'li yıllarda sosyal bilgiler programında tarih ve coğrafya önemli bir ağırlığa sahip iken (Köstereoğlu, 2012). 1970'li yıllarda sosyal ve siyasi hayatta meydana gelen gelişmelere paralel olarak programa sosyoloji, antropoloji, siyaset bilimi gibi sosyal bilimler disiplinleri eklenerek, tarih ve coğrafya konularının ağırlıklarının azaldığı belirtilmektedir (Bilgili, 2012).

Sosyal bilgiler dersinin tarihi süreci ele alındığında insanlık tarihinin her sürecinde sosyal bilgiler olarak ifade edilmemiş olduğu görülebilir. Ayrıca sosyal bilgilerin konu alanına uygun olarak toplumların yetişen bireylerine bilgi, beceri ve tutumları aktardığı ifade edilebilir. Sosyal bilgilerin ABD'nin kuruluşunda farklı kültürlere sahip insanların bir arada ortak değer ve tutumlara bağlı olarak vatandaşlık bilinci içinde yaşamalarına imkân sağlayan bir ders olarak ortaya çıktığı ve önemsendiğini söylemek mümkündür (Köstereoğlu, 2012). Sosyal bilgiler Şekil 1'de görüldüğü üzere insanla ilgili tüm bilim dallarından faydalanmaktadır.

Şekil 1. Sosyal bilgilerin yararlandığı bilgi kaynakları (Doğanay, 2005)

Türkiye'de sosyal bilgilerin gelişimi.

Türkiye'de cumhuriyet öncesinde sosyal bilgilerin gelişimi.

Sosyal bilgilerin tarih ve coğrafya disiplinleri açısından, Selçuklu döneminde Nizamiye Medreselerinde İslam tarihi, Osmanlı döneminde ise Sahn-ı Semaniye ve Süleymaniye medreselerinde tarih ve coğrafya derslerine yer verildiği görülmektedir. Coğrafya dersinin heyet (sema ve arz), tarih dersinin de edebiyat konularının içinde okutulduğu görülmüştür (Bilgili, 2012; Kılıçoğlu, 2012).

Tanzimat döneminde sosyal bilgiler kapsamında Maarif-i Umumiye Nizamnamesi ile sıbyan okullarına Tarih-i Osmani, Coğrafya ve Malumat-ı Nafia (Yararlı Bilgiler) dersleri konulmuştur (Tay, 2011).

Meşrutiyet dönemi ile birlikte yayılmaya çalışılan "Osmanlılık" duygusu için çalışmalar yapılmış, II. Abdülhamit Han döneminde tarih ve coğrafya dersleri, Maarif Nezaretin'e bağlı usul-i cedide uygun eğitim öğretim yapan iptidailerin programlarında yer almıştır (Öztürk, 2012; Tay ve Öcal, 2008).

Ayrıca yapılan değişiklikle 1913 tarihli Tedrisat-ı İbtidaiye Kanun-ı Muvakkati kanunu kapsamında tarih ve coğrafya dersleri dışında Malumat-ı Medeniye ve Ahlakiye ve İktisadiye derslerinin de ilköğretim programına alındığı görülmektedir (Safran, 2012).

Türkiye'de cumhuriyet sonrasında sosyal bilgilerin gelişimi.

Yeni Türk Devletinin gelişimine paralel olarak ideolojinin gelecek nesillere benimsetilmesi, milli, manevi değerlere sahip, fikri ve vicdanı hür nesiller yetiştirmek amacıyla 1926 yılında önemli değişiklikler yapılarak öğretim programlarında tarih, coğrafya ve vatandaşlık bilgisi derslerine yer verilmiştir (Bilgili, 2008; Yüceer, 2011). Bu değişiklikten sonra uzun bir süre tarih, coğrafya ve vatandaşlık bilgisi dersleri ayrı disiplinler kapsamında okutulmaya devam etmiştir.

1952 yılında "Öğretmen Okulları" programına daha önce birbirinden bağımsız bir şekilde okutulan tarih, coğrafya ve yurttaşlık bilgisi dersleri yerine, sosyal bilgiler adıyla yeni bir ders konulmuştur (Deveci, 2011). Daha sonra 1962'de yayınlanan "İlkokul Program" taslağında bu dersler "Toplum ve Ülke İncelemeleri" adı altında tek bir ders adı altında birleştirilmiştir (Elikesik, 2013).

"Ülkemizde sosyal bilgiler ismi, 1968-1969 öğretim yılında bütün ilkokullara, 1970-1971 öğretim yılında da deneme niteliğinde ortaokullara resmen girmiştir. Daha sonra Milli Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurulu Başkanlığının 9. Milli Eğitim Şurası kararları uyarınca, 15.11.1974 tarih ve 459 sayılı kurul kararı ile temel eğitim 4., 5., 6., 7. ve 8. sınıflarda Sosyal Bilgiler Dersinin okutulmasına karar verilmiştir." (Safran, 2008, s. 14).

Türkiye'de sosyal bilgiler öğretim programları birçok değişikliğe uğramış ancak daima çağdaş eğitim hareketlerine paralel olarak yapılandırılmıştır (Öztürk, 2012).

1980 darbesi sonrası yıllarda sosyal bilgiler dersinde yine değişiklikler yapılmış ve 1985 yılında sosyal bilgiler dersi yerine Milli Coğrafya ve Milli Tarih dersleri konulmuştur. 1992 yılında da bu derslere ek olarak vatandaşlık bilgisi dersi programa alınmıştır (Bilgili, 2008; Uslu, 2014). 1998 yılı itibariyle dünyadaki gelişmeler göz önüne alınarak yoğun bir program çalışmasına gidilmiş, 8 yıllık zorunlu eğitim ile birlikte tekrar 4-7. sınıflar için sosyal bilgiler dersi programı uygulamaya konulmuştur.

2004 sosyal bilgiler programına bakıldığında işbirlikli öğrenme ve problem çözmeye dayalı yapılandırmacı sistem esas alınmıştır (Kılıçoğlu, 2012).

Sosyal bilgiler programının genel yaklaşımına bakıldığında; bilgiye sahip olarak bilgiyi kullanmanın tarihin her aşamasında çok önemli olduğu söylenebilir. Bununla birlikte, iletişim teknolojilerinin etkisiyle küçülen dünyamızda bilginin üretilmesi ve bilginin kullanılması tartışılmaz üstünlük belirleyicisi olarak görülmektedir.

Türkiye'de uygulanan sosyal bilgiler öğretim programının vizyonu;

> 21. yüzyılın çağdaş, Atatürk ilkeleri ve inkılâplarını benimsemiş, Türk tarihini ve kültürünü kavramış, temel demokratik değerlerle donanmış ve insan haklarına saygılı, yaşadığı çevreye duyarlı, bilgiyi deneyimlerine göre yorumlayıp sosyal ve kültürel bağlam içinde oluşturan, kullanan ve düzenleyen (eleştirel düşünen, yaratıcı, doğru karar veren), sosyal katılım becerileri gelişmiş, sosyal bilimcilerin bilimsel bilgiyi üretirken kullandıkları yöntemleri kazanmış, sosyal yaşamda etkin, üretken, haklarını ve sorumluluklarını bilen, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarını yetiştirmektir. (MEB, 2009, s. 17)

Sosyal bilgiler dersi programının vizyonu incelendiğinde Atatürk ilke ve inkılâplarını benimseyen, günümüz yaşam koşullarının beklediği insan tipine ulaşmayı hedefe almış olan vatandaş yetiştirmeyi ön planda tuttuğu söylenebilir. Bu bağlamda sosyal bilgiler dersi programının özellikle vatandaşlık eğitimi ve bilinci kazandırmaya vurgu yaptığını söylemek mümkündür (Köstereoğlu,2012).

"Sosyal bilgiler öğretim programının genel amaçları ise şu şekildedir;

a. *Özgür bir birey olarak fiziksel, duygusal özelliklerinin; ilgi, istek ve yeteneklerinin farkına varır.*
b. *Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak, vatanını ve milletini seven, haklarını bilen ve kullanan, sorumluluklarını yerine getiren, ulusal bilince sahip bir vatandaş olarak yetişir.*
c. *Atatürk İlke ve İnkılâplarının, Türkiye Cumhuriyetinin sosyal, kültürel ve ekonomik kalkınmasındaki yerini kavrar; lâik, demokratik, ulusal ve çağdaş değerleri yaşatmaya istekli olur.*
d. *Hukuk kurallarının herkes için bağlayıcı olduğunu, tüm kişi ve kuruluşların yasalar önünde eşit olduğunu gerekçeleriyle bilir.*
e. *Türk kültürünü ve tarihini oluşturan temel öğe ve süreçleri kavrayarak, millî bilincin oluşmasını sağlayan kültürel mirasın korunması ve geliştirilmesi gerektiğini kabul eder.*
f. *Yaşadığı çevrenin ve dünyanın coğrafi özelliklerini tanıyarak, insanlar ile doğal çevre arasındaki etkileşimi açıklar.*
g. *Bilgiyi uygun ve çeşitli biçimlerde (harita, grafik, tablo, küre, diyagram, zaman şeridi vb.) kullanır, düzenler ve geliştirir.*
h. *Ekonominin temel kavramlarını anlayarak, kalkınmada ve uluslararası ekonomik ilişkilerde ulusal ekonominin yerini kavrar.*
i. *Meslekleri tanır, çalışmanın toplumsal yaşamdaki önemine ve her mesleğin gerekli olduğuna inanır.*

j. *Farklı dönem ve mekânlara ait tarihsel kanıtları sorgulayarak insanlar, nesneler, olaylar ve olgular arasındaki benzerlik ve farklılıkları belirler, değişim ve sürekliliği algılar.*

k. *Bilim ve teknolojinin gelişim sürecini ve toplumsal yaşam üzerindeki etkilerini kavrayarak bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanır.*

l. *Bilimsel düşünmeyi temel alarak bilgiye ulaşma, bilgiyi kullanma ve üretmede bilimsel ahlâkı gözetir.*

m. *Birey, toplum ve devlet arasındaki ilişkileri açıklarken, Sosyal bilimlerin temel kavramlarından yararlanır.*

n. *Katılımın önemine inanır, kişisel ve toplumsal sorunların çözümü için kendine özgü görüşler ileri sürer.*

o. *İnsan hakları, ulusal egemenlik, demokrasi, lâiklik, cumhuriyet kavramlarının tarihsel süreçleri ve günümüz Türkiye'si üzerindeki etkilerini kavrayarak yaşamını demokratik kurallara göre düzenler.*

p. *Farklı dönem ve mekânlardaki toplumlararası siyasal, sosyal, kültürel ve ekonomik etkileşimi analiz eder.*

q. *İnsanlığın bir parçası olduğu bilincini taşıyarak, ülkesini ve dünyayı ilgilendiren konulara duyarlılık gösterir."* (MEB,2009)

Öztürk (2012)'e göre Avrupalı bilim adamları, sosyal bilgiler programı kapsamında ortaya konulan üç geleneği önemsemektedirler. Bilindiği gibi bunlar:

a. Vatandaşlık aktarımı olarak sosyal bilgiler öğretimi

Daha çok öğretmen merkezli anlayışla hareket eden bu yaklaşımın amacı, kültürleşmeyi ve kültürel devamlılığı garanti altına alacak yeni gençler yetiştirmektir. Yetişkinlerin tecrübelerinden yararlanarak geçmişini bilen ve geçmişe dayalı bir kimlik oluşturarak geleceğine yön veren bir nesil oluşturmak istenmektedir.

b. Sosyal bilim olarak sosyal bilgiler öğretimi

Sosyal bilimlere ait bilgilerin ve becerilerin milli kimliğin ve milli ruhun oluşması için en iyi yöntem olduğu görüşüne dayanmaktadır. Bu görüşe göre, öğrenciler sosyal davranışlara, sosyal bilimlerin temel ilke ve kavramlarını inceleyerek kavuşurlar.

c.Yansıtıcı inceleme olarak sosyal bilgiler öğretimi

Öğrencilerin problemleri ve çözüm yollarını öğrenmelerini amaçlar. Bunu gerçekleştirebilmek için de içerik olarak kişilerle ilgili başlarına gelen veya gelebilecek olan

sorunlarla ve çözüm yollarıyla ilgilenir. Bu yaklaşımın temel yöntemi; tanıma, araştırma, inceleme ve uygulamadır.

Azerbaycan'da sosyal bilgilerin gelişimi.

Azerbaycan'da sosyal bilgiler adı altında bir ders bulunmamaktadır. Sosyal bilgilere karşılık gelecek şekilde coğrafya ve tarih dersleri ayrı ayrı ders olarak okutulmaktadır. 1991 yılında Sovyetlerin parçalanmasıyla bağımsızlığını elde eden Azerbaycan'ın eğitim sisteminde önemli değişiklikler yapılmıştır (Akhundova, 2016). Bu nedenle Azerbaycan eğitim sistemi "bağımsızlık öncesi" ve "bağımsızlık sonrası" olarak iki bölümde değerlendirilecektir.

Azerbaycan'da bağımsızlık öncesinde coğrafyanın gelişimi.

Sovyet devrimi sonrasında Azerbaycan'ın Sovyet egemenliğine girmesinin eğitime etkileri olduğu gibi coğrafya öğretimine de etkileri olmuştur. Tüm Sovyet cumhuriyetlerinde uygulandığı gibi Azerbaycan'da da Prof. Dr. D. N. Anuçin'in koordinatörlüğünde 1921 yılında hazırlanan coğrafya öğretim programı çerçevesinde ilkokul III. sınıflarda coğrafya dersi okutulmaya başlanmıştır. Bu seviyedeki öğrencilere okutulan coğrafya dersinde basit düzeyde köy ve kasaba gibi yaşam alanlarının coğrafi özellikleri öğretilmiştir (Sadıgov, 2010).

1950'li yıllarda Sovyetlerin dil ve kültür alanında uyguladığı baskılar artınca Azerbaycan'da bir grup aydın öncülüğünde bu konuları dile getiren yazılar, yazılarak Sovyetlerin uyguladığı bu baskı ve zulüm politikalarına karşı çıkılmaya çalışılmıştır (Seferov & Akkuş, 2005).

Sadıgov (2010)'a göre; bağımsızlık öncesi Azerbaycan'da ilkokul coğrafya öğretimi ile ilgili en önemli değişiklik 1958 yılında gerçekleştirilmiş, yapılan değişiklikle yedi yıl olan mecburi eğitim sekiz yıla, genel eğitimde ise on yıl olan mecburi eğitim on bir yıla çıkarılmıştır. Bu değişikliğe bağlı olarak ilkokul III. sınıfta okutulan coğrafya, tarih ve doğa bilimleri programdan çıkarılarak yerlerine ilkokul IV. sınıf düzeyinde "Tabiatşünaslıg" dersi eklenmiştir.

Azerbaycan'da bağımsızlık sonrasında coğrafyanın gelişimi.

Sovyetlerin dağılmasıyla birlikte Azerbaycan'da Milli Eğitim Sisteminde önemli değişiklikler görülmüştür. Sovyet egemenliğinde uygulanan öğretmen merkezli anlayışın yerini, eleştirel düşünme becerilerine sahip öğrenci merkezli eğitim anlayışı almıştır (Akhundova, 2016).

Yine bu çerçevede, ilkokul öğretim planında Sovyet döneminin aksine, coğrafi bilgilerin yer aldığı yeni dersler eklenerek, ilkokul 4. sınıfı bitiren bir öğrencinin temel coğrafi bilgi ve beceriye sahip olarak sonraki kademelerde coğrafya dersinde daha başarılı olabilmesi amaçlanmıştır (Sadıgov, 2010).

Azerbaycan Cumhuriyeti Bakanlar Kurulunun 2006 yılında onayladığı "Milli Program" devlet için çok önemli bir belge olarak kabul edilmiştir. Eğitim programları bu belgeye göre hazırlanmaya başlanmış ve devam ettirilmiştir. Ayrıca 2013 yılında Azerbaycan Cumhuriyeti Eğitim Bakanlığı tarafından hazırlanan "Azerbaycan Cumhuriyeti'nin eğitim alanında Reform Programı", Azerbaycan'da eğitim reformlarının hayata geçirilmesi için ilk ivme olmuştur (Azerbaycan Cumhuriyeti Eğitim Bakanlığı, 2013).

Azerbaycan eğitim sisteminde coğrafya dersi ortaokullarda; 6, 7, 8, 9 ve 10. sınıflarda haftada 2'şer saat uygulanmaktadır.

Karşılaştırmalı eğitim.

Günümüzde ülkeler eğitim ile ilgili reformlar yaparken, eğitim sorunlarını tartışırken karşılaştırmalı eğitime ihtiyaç duymaktadırlar (Ergün,1985). Karşılaştırmalı eğitimin farklı ülkelerde, birden fazla eğitimin sisteminin benzer ve farklı yönlerini tespit edip, benzer özelliklerini ortaya koyarak insanlara farklı eğitim sistemleri konusunda yararlı teklifler sunan bir çalışma alanı olduğu söylenebilir (Türkoğlu, 2012).

Karşılaştırmalı eğitimin tarihsel gelişimi.

İlk çağlardan beri başka ülkelerin eğitim sistemlerini inceleme amacıyla çalışmalar yapılmıştır (Ergün, 1985). Buna rağmen karşılaştırmalı eğitimin, eğitim alanına ilişkin çalışmaları 19. yüzyılın sonlarında başlamıştır.

Birçok bilim adamına göre karşılaştırmalı eğitimin öncüsü; 1817'de yazdığı "Karşılaştırmalı Eğitim Üzerine Bir Çalışma Planı ve Öngörüşler" isimli eseriyle Marc Antoine Jullien olduğu kabul edilmektedir. "Karşılaştırmalı Eğitim" (Leducation Comparee) kavramının eğitim litaratürüne bu eserle girdiği söylenebilir. Bu eser karşılaştırmalı araştırmaların daha sistematik bir yaklaşımla ele alınması gerektiğini ve karşılaştırmalı eğitimin hedef ve yöntemlerini belirtmektedir (Ültanır, 2000). Jullien'e göre eğitim sisteminizi geliştirmek istiyorsanız bunun yolu tarafsız ve ön yargıları olmayan bir araştırmacının yapacağı teşhis ve önerilerden geçmektedir. Bunun için başka bir ülkeden gelecek olan araştırmacının daha faydalı olacağına inanmaktadır (Türkoğlu, 2012).

19. yüzyıl karşılaştırmalı eğitim çalışmalarına örnek olarak; Fransız Victor Cousin, Almanya'ya giderek zorunlu eğitim ve ortaöğretim sistemini araştırmıştır. Bir diğer araştırmacı Amerikalı Horace Mann bireysel özgürlüğü ve cumhuriyet sistemini savunan bir demokrat olarak 1843 yılında İngiltere, İskoçya, Belçika ve Fransa'ya seyahatler yaparak incelemelerde bulunmuştur (Türkoğlu,2012).

19. yüzyıl araştırmacılarının bu bilgilerinden anlaşılacağı üzere, ilk karşılaştırmalı eğitimciler çalışmalarını gözleme dayandırmıştır. Yaptıkları gözlem ve araştırmalar sonucu, kendi uyguladıkları eğitim sistemlerini geliştirmek üzere başka ülkelerinin eğitim sistemlerinden faydalanmaya çalışmışlardır.

20. yüzyılın çağdaş karşılaştırmalı eğitimcisi olarak kabul edilen Kandel, 1933'te yazdığı "Studies in Comparative Education" (Karşılaştırmalı Eğitimde Çalışmalar) isimli eseriyle karşılaştırmalı eğitimcilere uygulama noktasında yol göstermiştir. Kandel'e göre, karşılaştırmalı eğitimin ilk hedefi, eğitim konusunda başka ülkelerin sistemlerini ve uygulamalarını tamamen taklit etmek değil, onlardan uyarlama yaparak faydalanma olmalıdır (Kandel, 1933).

20. yüzyılın bir diğer karşılaştırmalı eğitimcisi Nicholas Hans'a göre, karşılaştırmalı eğitimin tarihe ve geleceğe dönük projelere önem vermesiyle, tarihi ve sosyolojik yönlerinin olduğu da görülmüştür (Ergün, 1985).

1980'lerden sonra ise araştırmacılar eğitim sistemlerini karşılaştırarak, eğitimde kalitenin yüksek maliyetler olmadan nasıl artırılabileceği ile ilgilenmiş, işin finans boyutuyla daha çok alakadar olmuşlardır (Altbach ve Kelly, 1986'dan aktaran Galo, 2008).

Karşılaştırmalı eğitimin Türkiye'deki gelişimi.

Karşılaştırmalı eğitimin, hedef ve faydalarını dikkate alırsak Türkiye açısından da çok önemli bir alan olduğunu söylemek mümkündür.

Erdoğan, (2012) "Karşılaştırmalı Eğitimin Bir Disiplin Olarak Türkiye'deki Gelişimi" isimli çalışmasında; Türkiye'de karşılaştırmalı eğitim adından akademik olarak 1960'lardan sonra bahsedildiğini belirtmektedir. Fakat 1960'dan önce bu alanla ilgili olabilecek çalışmalardan bazı örnekleri şu şekilde sıralamıştır. Türk bilgini Beyruni'nin (978-1039) Hint kültürünü karşılaştırmalı olarak incelediği, II. Meşrutiyet döneminde Rumeli'de bulunan bazı müdür ve öğretmenlerin çıkardığı "Yeni Mektep", "Yeni Fikir" gibi dergilerde Avrupa'da bulunan okul türlerini ele aldıkları görülmüştür. Bunların yanı sıra İsmail Hakkı Baltacıoğlu, Nafi Atuf Kansu, Hıfzırrahman Raşit Öymen, Selim Sırrı Tarcan gibi eğitimciler, Avrupa

okul sistemlerini inceleyerek karşılaştırmalı eğitim alanı ile ilgili çalışmalar yapmıştır (Ergün, 1985).

Karşılaştırmalı eğitim adına dönüm noktası olarak kabul edilebilecek ilk adım, 1967 yılında Ankara Üniversitesinde verilen bir konferanstır. Londra Üniversitesi öğretim üyesi J.A.Lauwerys ve Michigan Üniversitesi Mukayeseli Eğitim Enstitüsü direktörü Kenneth Neff ile Ankara Üniversitesi öğretim üyesi Fatma VARIŞ, haftada dört saat ders ve iki saat konferanstan oluşan "Mukayeseli Eğitim" adlı dersi uygulamaya koymuşlardır. Bu dersin içeriğinden oluşan "Mukayeseli Eğitim" adlı bir de kitap basılmıştır. Bu kitap bu alanda Türkiye'de basılan ilk kitap olma özelliğini taşımaktadır (Erdoğan, 2003).

Türkiye'de 2005 yılına kadar karşılaştırmalı eğitim alanının üzerinde çok fazla durulmamıştır. 2005 yılından sonra ise eğitim fakültesi programlarında yapılan değişiklikle karşılaştırmalı eğitim dersi en azından Eğitim Bilimleri bölümlerinde verilmeye başlanmıştır (Ergün, 1985).

Bu bilgilerden de anlaşılacağı üzere karşılaştırmalı eğitim konusunda dünyada söz sahibi olan eğitimciler arasında olmadığımız görülmektedir. Ülkemizde bu konu ile ilgili yapılan çalışmaların, konu edindiği ülke ile ilgili yüzeysel bilgiler içerdiği tespit edilmiştir. Erdoğan (2012)'a göre karşılaştırmalı eğitim alanında seçilen konuların tarihsel, sosyal, kültürel, ekonomik vb boyutlarla ilişkilendirilmesi gerekir. Eğitim alanında daha kapsamlı ve sağlam bir anlayışa ulaşmak için değişik ülke ve kültürlere ait farklı eğitim sistemlerinin benzerlik ve farklılıklarını değerlendiren karşılaştırmalı eğitim, çok değişik ilgi alanları ve yaklaşımlara sahiptir (Ergün, 1985).

Ültanır (2000)'a göre karşılaştırmalı eğitimde kullanılan belli başlı yaklaşımlar vardır. Bunlardan ilki eğitim sistemindeki tüm boyutların ve değişkenlerin yan yana getirilerek farklılıkların saptandığı yatay yaklaşımdır. Diğeri ise tarihteki gelişime bakılarak, tarihsel gelişimle birlikte sosyal olguların da karşılaştırıldığı dikey yaklaşımdır. Üçüncüsü ise herhangi bir eğitim sisteminde seçilmiş bir soruna çözüm bulma amacıyla uygulanan problem çözme yaklaşımıdır. Dördüncü ve sonuncu olan örnek olay yaklaşımı, bir ülkelerin eğitim deneyimlerinin incelenerek yorum ve karşılaştırmanın okuyucuya bırakıldığı yaklaşımdır.

Erdoğan (2006)'a göre karşılaştırmalı eğitimin sayesinde; eğitim sorunlarında farklı ülkelerin nasıl çözüm ürettiği öğrenilebilir. Karşılaştırmalı eğitim, ortaya çıkardığı değişik deneyim ve yaklaşımlarla eğitim alanında en doğru kararı vermeye yardımcı olur. Bu sayede sunulan farklı örneklerle eğitim ile ulusal kalkınma arasındaki ilişkinin değişik boyutları görülebilir. Ayrıca eğitim politikalarının belirlenmesi ve geçmişten ders çıkarıp geleceğe yatırım yapılır ve başka ülkelerin eğitim sistemi ile ilgili sunduğu güvenilir bilgilerle ülkedeki

eğitim sorunların çok özel olmadığını gösterir. Okullardaki sıkıntıların ortaya çıkarılması ve diğer kültürlerin başarı ve başarısızlıklarını görmeyi sağlar. Buna ek olarak eğitim uygulamaları konusunda başka ülkelerin kullandığı yöntemleri görme fırsatı verir. Bir eğitim uygulamasının temelinin nereye dayandığının öğrenilmesiyle daha sağlam adımlar atılabilir. Başka bir ülkede yapılan araştırma sayesinde kendi ülkemizde yeni teoriler üretmemizi sağlar. Eğitim bilimleri çalışmaları karşılaştırma sayesinde daha etkili bir zemine oturur.

İlgili Araştırmalar

Yapılan alan taraması sonucu Türkiye'de ortaokul 7. sınıf sosyal bilgiler dersi coğrafya konuları ile Azerbaycan 7. sınıf coğrafya dersinin muhteva yönünden karşılaştırılmasına ilişkin pek fazla bir çalışma olmadığı görülmüştür. Bu eksiklikten hareketle, bu araştırmanın yapılmasına gerek duyulmuştur. Genel olarak bu alana en yakın birkaç çalışma görülmüş aşağıda incelenmiştir.

Saadet İbrahimova (2002) "Azerbaycan ve Türkiye`de uygulanan sosyal bilgiler öğretim programlarının karşılaştırılması" isimli çalışmasında; Azerbaycan'ın 1918'den, Türkiye'nin 1908'den günümüze kadar uygulanan ilkokul ve ortaokul programlarında yer alan sosyal bilgiler öğretim programlarının yapısı, içeriği ve amaçları analiz edilmiş ve tarama modeli içinde yer alan tarihsel yöntem kullanılmıştır. Bağımsızlığını yeni kazanan Azerbaycan'da sosyal bilgiler kapsamına giren Millî Tarih ve Millî Coğrafya derslerinin öğretimine her zamankinden daha fazla önem verilip, millî tarih ve coğrafya hakkında yazılan kitapların sayısını artırarak öğretim programlarının içerik açısından zenginleştirilmesi gerektiğini belirtmiştir. Türkiye'de ise 1998 yılında uygulanmaya başlanan ilköğretim sosyal bilgiler dersi öğretim programının yeniden gözden geçirilerek, hazırlanacak yeni programlarda güncel konulara ağırlık verilmesi, ezbere yöneltici konuların programdan çıkarılması ve tarih konularının tarihi fıkra ve okuma parçalarıyla zenginleştirilmesi gerektiğini tespit etmiştir.

Tahsin Yıldırım (2006) "Türkiye'de İlköğretim 6. ve 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi İle Azerbaycan'da 6. ve 7. Sınıf Tarih Derslerinin Muhteva Yönünden Karşılaştırılması" isimli yüksek lisans araştırmasında, Türkiye'de okutulan ilköğretim sosyal bilgiler 6. ve 7. sınıflardaki tarih konuları ile Azerbaycan'daki 6. ve 7. sınıf tarih dersleri konuları muhteva yönüyle karşılaştırılmış, benzer ve farklı yönleri tespit edilmeye çalışılmıştır. Araştırma sonrasında her iki ülkede de tarih konularının işleyiş aşamalarının farklı olduğunu tespit etmiştir. Türkiye'de 6. ve 7. sınıflarda okutulan sosyal bilgiler dersinin Azerbaycan'da 6. ve 7. sınıflara okutulan tarih dersine hangi bakımdan benzeyip ve hangi bakımdan farklı olduğu tespit edilmeye çalışılmış. Aynı tarih ve kültüre sahip iki kardeş ülkede, benzer yaş grubu

öğrencilerine verilen derslerin ortak bir hedef ve amaçta birleştirilmesinin daha iyi sonuçlar çıkarabileceği belirtilmiştir.

Orhan Çeltikçi, (2013) "Türkiye-Azerbaycan Eğitim Sistemlerinin Karşılaştırılması Üzerine Bir İnceleme" isimli araştırmasında; Tarihi, kültürel, coğrafi, ekonomik ve siyasi yapıdan büyük benzerlik taşıyan iki ülkenin eğitim sistemlerinin ele alınmasının ve karşılaştırmasının yapılmasının, iki ülkenin birbirini daha yakından tanıması için de çok önemli olduğunu ortaya koymuştur.

Ahmed Emin Osmanoğlu (2012) "Mısır ve Türkiye 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programları Karşılaştırması" adlı araştırmasının sonucunda; elde edilen bulgulara göre Türkiye'de uygulanan sosyal bilgiler programının amaçlarının Mısır'da uygulanan programdan farklı olarak kademler arasında program bütünlüğünün olduğu; genel amaçlar bakımından Türkiye'deki programın Mısır'daki gibi dine dayalı bir anlayış içermeyip, kapsam genişliğinin olduğu; yöntem ve teknik açısından Türkiye'deki öğrenci merkezli bir anlayışın benimsenerek ölçme ve değerlendirme açısından Mısır'da uygulanan programın aksine süreci ölçen, çoklu ve alternatif bir değerlendirme yönteminin uygulandığı tespit edilmiştir.

Zihni Merey, Zafer Kuş ve Kadir Karatekin'in birlikte hazırladıkları "Türkiye ve ABD Sosyal Bilgiler Öğretim Programlarını Değerler Eğitimi Açısından Karşılaştırması" (2012) adlı araştırma sonucunda; Türkiye'de uygulanan sosyal bilgiler programında çevresindeki olay ve olgulara karşı duyarlılık, bireysel sorumluluk, toplumsal dayanışma, bilimsel araştırma ve vatansever birey olma gibi değerleri daha fazla yer aldığı görülürken, ABD sosyal bilgiler programında Türkiye'deki bu değerlerin yanı sıra vatandaşlık bilincini geliştirmek için kişisel haklar ve farklılıklara saygı, kamu yararı, kültürel çatışmaların önlenmesi gibi değerlere yer verildiği tespit edilmiştir.

Resul Yaşar'ın (2007) "Suudi Arabistan'da Mutavassıt (ortaokul) Birinci Sınıf Tarih, Coğrafya ve Vatandaşlık Eğitimi Programları İle Türkiye'deki Altıncı Sınıf Sosyal Bilgiler Eğitimi Programının Karşılaştırılması" adlı araştırmasında, her iki ülkede uygulamada olan sosyal bilgiler programı ile tarih, coğrafya, vatandaşlık eğitimi programları hedef, içerik, öğretme-öğrenme süreci ve değerlendirme süreçleri açısından incelemiştir. Yapılan bu araştırmaya göre; Suudi Arabistan Eğitim Sisteminde Sosyal Bilgiler dersi, Tarih, Coğrafya ve Vatandaşlık başlığı altında üç ayrı ders olarak okutulduğu görülmüştür. Suudi Arabistan eğitim sisteminin her alanında ülkenin yönetim şekli olan Teokratik Krallığın yönlendirici etkileri görülmüştür. Her iki ülkenin eğitim programları incelendikten sonra iki ülkenin farklı eğitim felsefelerini benimsediği, Türkiye'nin eğitim programının yapılandırmacılık yaklaşımına uygun olduğu, Suudi Arabistan'da orta birinci sınıfta okutulan Peygamberin

Hayatı ve Dört Halife Tarihi, Fiziki Coğrafya ve Vatandaşlık dersi eğitim programlarının ise dini motiflerin etkisinde kalmış davranışçı yaklaşıma uygun olduğu görülmüştür. Yazar, Türkiye'de bundan önce kullanılan program ile Suudi Arabistan'da şuan kullanılan programın, devletin istediği vatandaş tipini yetiştirme hedefi açısından benzerlik gösterdiğini tespit etmiştir.

Sibel İnci'nin (2009) "Türkiye Sosyal Bilgiler Programının Karşılaştırmalı İncelemesi (Kanada (Ontorıo), İrlanda, ABD (Newyork, Kaliforniya), Finlandiya, Yeni Zellanda)" isimli yüksek lisans tezinde vizyon, amaç, öğrenme alanları, yaklaşım ve yöntemler boyutunda bazı benzerlik ve farklılıkların bulunduğunu tespit edilmiştir. Bu sonuçlardan yola çıkarak Türkiye Sosyal Bilgiler programının çağa ve dünyada kabul edilen sosyal bilgiler standartlarına büyük oranda uygun bir program olmasının yanı sıra kültürel çeşitlilik, aktif vatandaşlık, girişimcilik, ayrımcılığı reddeden eğitim, süreklilik, tarihe sorgulayıcı bakış ve güncel problemler konularında geliştirilmeye ihtiyacı olduğunu tespit etmiştir.

Deniz Yüceer'in (2011) "Danimarka Ve Türkiye'de Uygulanan Sosyal Bilgiler Programlarının Analizi Ve Karşılaştırılması" isimli yüksek lisans tezi çalışmasına göre; Danimarka'da öğretim sürecinin planlanması ve kararlaştırılmasında Türkiye'den farklı olarak yerel izler taşıdığı görülmüştür. Program tasarımı bakımından Danimarka'da konu ağı-proje tasarımı kullanılırken Türkiye'de sarmal tasarımın kullanıldığı ayrıca Türkiye'de ünite kazanımlarının kendi arasında ilişkili olduğu, Danimarka'da ise dersler arası ilişkinin yoğun olduğu görülmüştür. Türkiye'de genel amaçlar çerçevesinde Atatürk ilkeleri ekseninde devletin resmi ideolojisine göre vatandaş yetiştirme temel alınmışken Danimarka'da demokratik vatandaş yetiştirmenin temel alındığı tespit edilmiştir.

Hasan Bayram, (2011) "Sosyal Bilgiler Öğretiminde Türk Dünyası" İsimli araştırmasında; dünya üzerinde yaşayan Türk dünyasında sosyal bilgiler dersinin ne kadar anlatıldığının ortaya konulması amaçlanmış. Türk dünyası konusunun eğitim programlarımızda daha fazla yer alması gerektiği belirtilmiş. Bunu yaparken de tarih birliğimiz, dil birliğimiz, ülkü birliğimiz ve kültür birliğimizin temel alınmasının önemimi vurgulanmıştır. Türk dünyasında manevi bağların daha sağlam ve uzun ömürlü olması için Türk birliği çalışmalarının başlamasında sosyal bilgilerin önemi belirtilmiş ve yapılması gerekenlerle ilgili önerilerde bulunmuştur.

İrem Kab, (2012) "Türkiye'deki Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Almanya'daki Tarih, Coğrafya ve Vatandaşlık Eğitimi Ders Kitaplarıyla Karşılaştırılması", isimli yüksek lisans araştırmasında; Almanya'da ders kitaplarının eyaletlere göre farklılık gösterdiği Türkiye'de ise ülke çapında aynı ders kitabının kullanıldığı görülmüştür. Kazanımların

Almanya’da tarih, coğrafya ve vatandaşlık dersleri olarak ayrı ayrı verildiği, Türkiye’de ise sosyal bilgiler dersi içerisinde verildiği tespit edilmiştir. Ayrıca ders kitaplarının baskı kalitesi bakımından Almanya ders kitaplarının Türkiye’deki ders kitaplarından daha kaliteli olduğu belirlenmiştir. Her iki ülkenin ders kitaplarında ünite içerisinde etkinlik ve değerlendirme çalışmalarına yer verildiği tespit edilmiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Yöntem

Araştırma Modeli

"Nitel araştırma gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma olarak tanımlanabilir" (Yıldırım ve Şimşek, 2011, s. 39). Doküman analizi elde edilen dokümanların ayrıntılı bir şekilde incelenmesiyle gerçekleştirilir. Nitel araştırmacılar için en önemli bilgi kaynağı dokümanlardır. Araştırmacılar ilgilendikleri konuya ilişkin gereken bilgileri zamandan ve paradan tasarruf ederek doküman incelemesi yöntemiyle daha kolay elde edebilir (Yıldırım ve Şimşek, 2011).

Nitel araştırma yöntemleriyle gerçekleştirilen bu çalışmada Creswell (2013)'e göre belirli bir zaman diliminde bir veya birden fazla durumun gözlem, görüşme, doküman ve rapor gibi araçlar kullanılarak derinlemesine incelendiği bir nitel araştırma yöntemi olan durum çalışması modelinin, her bir durumun tek başına bütüncül olarak ele alınıp daha sonrada birbirleriyle karşılaştırıldığı bütüncül çoklu durum deseninden faydalanılmıştır.

Bütün bunlara ek olarak araştırmada, iki ülkenin öğretim programlarının amaç, içerik, öğretme-öğrenme süreçleri ve değerlendirme boyutlarının incelenmesini ve bunların karşılaştırılmasını amaçlandığından çalışmada karşılaştırmalı eğitimde kullanılan yatay yaklaşım esas alınmıştır. Yatay yaklaşımda sistemlerin birbirinden bağımsız ve bir arada bütün etkenleri incelenir (Ültanır, 2000).

Alanda yapılan ilgili çalışmalar da taranarak bulgular elde edilmiş ve bu doğrultuda Türkiye'de okutulan 7. sınıf sosyal bilgiler dersi coğrafya konuları ile Azerbaycan'da okutulan 7. sınıf coğrafya dersi öğretim programları karşılaştırılmıştır.

Evren ve Örneklem

Nitel araştırma yöntemlerinde daha çok kullanılan, geniş bir içeriğe sahip olan konuların detaylı bir şekilde araştırılmasına imkân tanıyan ve amaçlı örneklemenin çeşitlerinden olan kolay ulaşılabilir durum örneklemesi kullanılmıştır. Bu çeşit örneklemeler araştırmaya hız ve pratiklik kazandıran, araştırmacının yakın olan ve erişilmesi kolay olan bir

durumu seçtiği, çoğu zaman araştırmacının diğer örnekleme yöntemlerini kullanma olanağının bulunmadığı durumlarda kullanılır (Yıldırım ve Şimşek, 2011). Bu nedenle araştırmanın örneklemini Azerbaycan Cumhuriyeti'nde 2016-2017 eğitim öğretim yılında uygulanan 7. sınıf coğrafya dersi öğretim programı ve ders kitabı ile Türkiye Cumhuriyeti'nde 2016-2017 eğitim öğretim yılında uygulanan 7. sınıf sosyal bilgiler dersi öğretim programı ve ders kitabı oluşturmaktadır.

Veri Toplama Teknikleri

Araştırmada, nitel araştırma yöntemlerinden olan doküman incelemesi kullanılarak Azerbaycan'da 7. sınıf düzeyinde okutulan coğrafya ders kitabı ve öğretim programı ile Türkiye'de 7. sınıflara okutulan sosyal bilgiler ders kitabı ve öğretim programı incelenmiştir. Bu araştırmada doküman incelemesi, Azerbaycan ve Türk öğretim programları ve ders kitapları olmak üzere araştırma kapsamındaki yazılı materyallerin çeşitli ölçütler ekseninde derinlemesine incelenmesi, tasnif edilmesi ve bütüncül şekilde ortaya konmasına dair izlenen süreçte kullanılmıştır.

Çalışma için öncelikle her iki ülkenin eğitim sistemlerine ilişkin bilgiler basılı kaynaklardan ve Azerbaycan Milli Eğitim Bakanlığı resmi internet sayfasından faydalanılarak incelenmiş ve karşılaştırmalı olarak analiz edilmiştir. Ardından Türkiye'de 7. sınıf sosyal bilgiler dersi coğrafya konuları ile Azerbaycan 7. sınıf coğrafya dersinin öğrenme alanları ve kazanımlar açısından benzer ve farklı yönlerini belirlemek için her iki ülkenin öğretim programları incelenmiştir. Son olarak Türkiye'de 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı ile Azerbaycan 7. sınıf coğrafya ders kitabının incelenmesi için ders kitapları temin edilip, fiziksel ve eğitsel özellikleri; baskı kalitesi, bilginin sunumu, görsel öğeler ve ölçme değerlendirme açısından karşılaştırılmıştır.

Verilerin Analizi

Bu araştırma da yazılı bir araç olan ders kitabı üzerinde çalışıldığı için değerlendirme de, nitel bir veri toplama yöntemi olan doküman analizinin veriyi analiz etme yolu üzerinden veriler analiz edilmiştir. Dokümanların tek başına bir araştırmanın veri setini oluşturduğu durumlarda, araştırmacılar dokümanları analiz ederken; eldeki verilerden örneklem belirleme, kategori oluşturma, analizin birimini tespit etme ve son olarak sonucu nicel hale getirme şeklinde basamak haline getirebilirler (Yıldırım ve Şimşek, 2011). Çalışmamızda Türkiye ve Azerbaycan ile ilgili, resmi internet siteleri ve basılı kaynaklardan elde edilen veriler sınıflandırılarak benzer ve farklı yönler tespit edilmiştir. Bu verilere dayalı olarak ilk önce her iki ülkenin eğitim sistemlerine ilişkin veriler toplanarak karşılaştırılmıştır. Daha sonra

Türkiye'de 7. sınıfta okutulan sosyal bilgiler dersi coğrafya konuları ile Azerbaycan'da aynı sınıf düzeyinde okutulan coğrafya derslerinin öğrenme alanlarına ait veriler ile adı geçen derslere ait ders kitaplarının görsel açıdan incelenmesi sonucu ulaşılan veriler tespit edilmiştir. Tespit edilen veriler karşılaştırılarak ulaşılan sonuçlar çoğunlukla nitel olmak üzere nicel olarak da rapor edilmiştir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Bulgular ve Yorumlar

Türkiye Cumhuriyeti ve Azerbaycan Cumhuriyeti'nin genel özellikleri

Türkiye Cumhuriyeti'nin genel özellikleri.

Türkiye Cumhuriyeti, Kuzey Yarımkürede yer alan Anadolu ve Trakya toprakları aracılığıyla Avrupa ve Asya kıtalarını birleştiren bir konumda kurulmuştur. Kuzeyinde Karadeniz, batısında Ege ve güneyinde Akdeniz olmak üzere üç tarafı denizlerle çevrilidir. Ayrıca İstanbul ve Çanakkale boğazları arasında kalan Marmara denizi de önemli bir geçiş noktasıdır. Çok eski çağlardan itibaren önemli ticaret yolları üzerinde bulunması, verimli arazileri ve yeterli su kaynakları nedeniyle Anadolu coğrafyası birçok medeniyet tarafından tercih edilmiştir.

Coğrafi durumu.

Türkiye 36° - 42° kuzey paralelleri ve 26° - 45° doğu meridyenleri arasında yer almaktadır. Toplam yüzölçümü 814.578 km² dir. Türkiye 6-21 Haziran 1941 tarihinde yapılan Birinci Türk Coğrafya Kongresi'nde 7 ana coğrafi bölgeye ve 21 coğrafi bölüme ayrılmış, Türkiye'nin yedi coğrafi bölgesinden dördüne, komşu olduğu denizlerin adı verilmiştir. Diğer üç bölge de Anadolu bütünü içindeki konumlarına göre adlandırılmışlardır (Özey-3, 1999: 217).

Türkiye'nin ortalama yükseltisi 1.000 metre civarındadır. Dağlık ve yüksek kesimler genellikle doğu Anadolu'da görülürken, ova ve düzlük alanlar ise deniz kenarları ve iç kesimlerde görülmektedir. Kuzeyde Kuzey Anadolu Dağları, güneyde ise Toros dağları bulunmaktadır. Türkiye'nin en yüksek dağı, 5.166 metre ile Ağrı Dağı'dır. En önemli ovaları ise Çukurova, Konya Ovası ve Harran ovalarıdır. En uzun akarsuyu 1.355 kilometre uzunluğu ile Kızılırmak nehridir. Türkiye'nin en büyük doğal gölü, 3.713 km² alanıyla Van Gölü'dür. Ayrıca ülke sınırlarında çok sayıda yapay gölde bulunmaktadır (Şahin ve Doğanay, 2000).

Şekil 2. Türkiye Cumhuriyeti siyasi haritası.

Türkiye ılıman orta kuşakta yer alması nedeniyle sıcak bir iklime sahiptir. Dağların uzanış yönü ve denize göre konum dikkate alındığında, üç çeşit iklim görülmektedir (Özey-3, 1999). Bunlardan ilki Akdeniz, ege ve güney Marmara kıyılarında görülen yazları sıcak ve kurak, kışları ılık ve yağışlı geçen Akdeniz iklimidir. İkinci iklimse bütün Karadeniz kıyılarında görülen, yazları serin ve kışları da ılık geçen Karadeniz iklimidir. Üçüncü iklim tipide denizlerden uzakta kalan iç bölgelerde yazları serin, kış ayları çok soğuk ve karlı geçen karasal iklimdir.

Nüfus yapısı.

TÜİK verilerine göre Türkiye nüfusu 31 Aralık 2017 tarihi itibarıyla 80 milyon 810 bin 525 kişi olmuştur. Türkiye'de ikamet eden nüfus 2017 yılında, bir önceki yıla göre 995 bin 654 kişi artmıştır. Erkek nüfusun oranı %50,2 (40 milyon 535 bin 135 kişi), kadın nüfusun oranı ise %49,8 (40 milyon 275 bin 390 kişi) olarak gerçekleşmiştir. Yıllık nüfus artış hızı 2016 yılında ‰13,5 iken, 2017 yılında ‰12,4 olmuştur. Ülke nüfusunun %92,5'lik büyük bir kesimi il ve ilçe merkezlerinde yaşarken %7,5'luk kesim kırsal alanda yaşamaktadır. Yine TÜİK verilerine göre Türkiye'de ortanca yaş, 2017 yılında önceki yıllara göre artış göstererek %31,7 olmuştur (Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları, 2017).

Türkiye'de nüfus her yıl artış göstermektedir. Bunun sebepleri arasında; doğum oranının artışı, çocuk ölümlerinin azalması, beslenme ve sağlık koşullarının iyileşmesi ve özellikle son yıllarda mülteci olarak komşu ülkelerden göç alması sayılabilir (Şahin ve Doğanay, 2000).

Şekil 3. Türkiye'de nüfus.

Türkiye'de yaşayan etnik gruplarla ilgili olarak yapılan araştırmalara göre ülkemizde Arnavut, Azeri, Arap, Boşnak, Çerkez, Çingene, Gürcü, Hemşinli, Laz, Pomak, Süryani ve Zaza gibi pek çok etnik grup yaşamaktadır.

Ekonomik yapısı.

Türkiye, özel sektörün etkili olduğu, devletin ise kontrol mekanizması olduğu, bir serbest piyasa ekonomisine sahiptir.

Türkiye ekonomisindeki gelişmeyi dört önemli avantaja borçludur; ülkemizin alanının büyüklüğü, farklı iklim özellikleri ve buna bağlı olarak ürün çeşitliliği, ülke nüfusunun fazla olması ve ulaşımın gelişmesi, bu dört önemli unsur olarak gösterilebilir (Doğanay ve Çavuş, 2013).

T.C. Dışişleri Bakanlığı verilerine göre; Türkiye, dünyanın önde gelen ekonomilerinin yer aldığı G-20'nin aktif bir üyesidir. Orta Vadeli Programa göre Türkiye'nin, 2017'da % 6,1, 2018-2020 yıllarında ise her üç yıl için % 5,5 oranında büyüme hızına ulaşacağı tahmin edilmektedir (Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, 2017).

Türkiye'nin son altı yıllık dış ticaret istatistikleri Tablo 1'de sunulmuştur.

Tablo 1. *Türkiye'nin Dış Ticareti (milyar $)*

	2010	**2011**	**2012**	**2013**	**2014**	**2015**	**2016**
İhracat	113.9	134.9	152.6	151.8	157.6	143.9	142.6
İthalat	185.5	240.8	236.5	251.7	242.1	207.2	198.6
Hacim	299.4	375.7	389.1	403.5	399.7	351.1	341.2

Türkiye eski çağlardan beri birçok medeniyete ev sahipliği yapmasının etkisiyle tarih turizmi, ege ve Akdeniz kıyılarının etkisiyle deniz turizminde Avrupa'nın önde gelen ülkeleri arasındadır. Ayrıca sağlık, kültür, inanç, spor, mağara, avcılık, yayla ve kongre turizmin alanları da ülke turizminde önemli bir paya sahiptir. Türkiye'ye 2017 yılında ocak-eylül döneminde 26 milyon yabancı ziyaretçi giriş yapmış, turizm geliri 15,5 milyar dolara ulaşmıştır (T.C. Dışişleri Bakanlığı, 2017).

Türkiye madencilik bakımından dünyanın önde gelen ülkeleri arasındadır. Sahip olunan maden çeşitliliği bakımından ilk on ülke arasındadır. Özellikle Bor madeni bakımından Dünya rezervinin yaklaşık % 70'lik kısmı Türkiye'den çıkarılmaktadır. Bunun dışında krom, demir, linyit, bakır, magnezyum, gibi birçok maden çıkarılmakta ve yurt dışına satılmaktadır (Şahin ve Doğanay, 2000).

Türkiye, günümüzde enerji ihtiyacının büyük bir kısmını doğalgazdan karşılamaktadır. Son yıllarda özellikle büyükşehirlerde hem ısınma sistemleri hem de elektrik ihtiyacı doğalgazla karşılanmaktadır. Hidroelektrik bakımından zengin olmasına rağmen Türkiye, doğalgazı yoğun bir şekilde Azerbaycan ve Rusya'dan satın alarak kullanmaya başlamıştır (Doğanay ve Çavuş, 2013).

Türkiye, iklim çeşitliliği ve verimli topraklara sahip olduğu için çok çeşitli ürünler üretebilen önemli bir tarım ülkesidir. Dünyanın kendi kendine yetebilen sayılı ülkeler arasında yer alan Türkiye'de, kırsal kesimde nüfusun tamamına yakını geçimini tarımdan sağlar. Tarımın Türkiye ekonomisine bir diğer katkısı ise sanayi faaliyetlerinin büyük bir kısmının ham maddesini tarım ürünleri oluşturmasıdır. Türkiye ayrıca fındık, zeytin, kuru üzüm, incir, turunçgiller, tütün, pamuk gibi tarım ürünlerinin ihracatında dünyanın sayılı ülkeleri arasındadır. Türkiye'nin ihracatında ABD, Almanya ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ilk sıralarda gelir (Tarım ürünlerinin İthalat ve İhracatı, 2018).

Türkiye ekonomisinde de tarım sektörü istihdam açısından büyük bir paya sahiptir. Çünkü Türkiye'de tarımsal faaliyet kırsal kesim için bir yaşam biçimidir. Bu bağlamda, tarımın toplam istihdamdaki payı 1950'den 2013'e gelene kadar %80'den %26'ya kadar gerilemiştir (Arslan, Berkman & Doğan, 2015).

Erdoğan ve Aydın (2007)'a göre; Türkiye'de tarımın dışında hayvancılıkta önemli bir paya sahiptir. İlkbahar ve yaz yağmurlarıyla yeşeren çayırların bol olduğu Kuzeydoğu Anadolu'da büyükbaş hayvancılık, engebenin azaldığı iç kesimlerde ve Trakya'nın orta kesimlerinde yoğun olarak küçükbaş hayvancılık yapılmaktadır. Türkiye'de bunların dışında; çok çeşitli çiçek varlığı ve bitki örtüsü nedeniyle ülke genelinde arıcılık, Marmara Bölgesi'nde Bursa ve Balıkesir civarlarında ipek böcekçiliği yapılmaktadır. Özellikle büyükşehirlerin ihtiyacını karşılamak üzer Marmara ve Ege Bölgesi'nde Kümes hayvancılığı da yapılmaktadır.

Yönetim şekli.

Türkiye Cumhuriyeti 1982 Anayasasına göre; Türkiye'nin yönetim biçimi cumhuriyettir. Türkiye Cumhuriyeti, Mustafa Kemal Atatürk liderliğinde 1923 yılında kurulmuştur. Resmi dili Türkçe olan laik, demokratik, sosyal bir hukuk devletidir. Güçler ayrılığı ilkesi esastır.

Ülkenin yönetim sistemi, 16 Nisan 2017 referandumu sonucuna bağlı olarak çıkarılan 6771 sayılı kanuna göre; "Türkiye Büyük Millet Meclisi", "Cumhurbaşkanı" ve "Cumhurbaşkanlığı Kabinesi"nden oluşmaktadır. Yasama yetkisini millet adına "Türkiye Büyük Millet Meclisi" kullanmaktadır. Yeni oluşturulan başkanlık sistemiyle yürütme gücünün tüm yetkisi ise Cumhurbaşkanına verilmiştir. Ayrıca 550 olan milletvekili sayısının 600'e çıkarılarak cumhurbaşkanlığı ile milletvekilliği seçimlerinin 5 yılda bir aynı günde yapılaması ve milletvekili seçme ve seçilme yaşının 18 olarak belirlenmesi kabul edilmiştir.

1982 Anayasasının 123. Maddesine göre idarenin işleyişi kanunla düzenlenmektedir. Genel olarak idare "merkezden yönetim" ve "yerinden yönetim" ilkelerine göre idari bölümlere ayrılmıştır (Sayan, 2013).

Dini yapısı.

Türkiye, 1937 yılında anayasaya dâhil ettiği laiklik ilkesi gereğince din ve devlet işlerini birbirinde ayırmıştır. Cumhuriyetin ilk yıllarında dini propaganda yapılarak isyan hareketlerinin yaşanması dinin devlet kontrolünde olması gerektiğini kanıtlamış, bu nedenle dini kuruluşların devlet kontrolünde olmasına karar verilmiştir.

Bu doğrultuda 3 Mart 1924 tarihinde çıkarılan kanunla Başbakanlığa bağlı Diyanet İşleri Başkanlığı kurulmuştur. Türkiye'de dini hizmetler idari olarak Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından yürütülmektedir. Genel anlamıyla Diyanet İşleri Başkanlığı'nın; inançlar, ibadetler ve ahlaki konularda toplumun aydınlatılması ve ibadethanelerin yönetilmesi gibi iki temel görevi bulunmaktadır (Coştu, 2013).

1982 Anayasasında din ve laiklik kavramları incelendiğinde devletin niteliğini ortaya koyma, temel kurumların yapısını belirleme ve kısıtlamalarda ölçü oluşturma anlamında laikliğe daha çok vurgu yapıldığı görülmektedir (Temuçin, 2007).

Dini yapı konusunda en somut bilgi; Diyanet İşleri Başkanlığının TÜİK'e yaptırdığı araştırmadır. Bu araştırmanın sonuçlarına göre; Türkiye'de yaşayanların yüzde 99,2'si kendisini Müslüman olarak tanımlamaktadır. Ayrıca binde 4'ü başka bir din mensubu, binde 5'i ise bu soruya yanıt vermemiştir (Türkiye'de Dini Hayat Araştırması, 2014). Yine aynı araştırmaya göre Türkiye'de İslam dinine mensup olanların mezheplere göre dağılımı Tablo 2'de görülebilir.

Tablo 2. *Türkiye'de Dini Hayat Araştırması (Diyanet İşleri Başkanlığı, 2014)*

	Mezhep Adı	**Oranı**
1	Hanefi Mezhebi	% 77.5
2	Şafi Mezhebi	% 11.1
3	Mezhebe Mensup Olmayanlar	% 6.3
4	Mezhebini Bilmeyenler	% 2.4
5	Caferi Mezhebi	% 1
6	Maliki Mezhebi	‰ 3
7	Hanbeli Mezhebi	‰ 1

Azerbaycan Cumhuriyeti'nin genel özellikleri.

Azerbaycan, 18 Ekim 1991 senesinde bağımsızlığını kazanmıştır. Güneydoğu Kafkasya'da yerleşen Azerbaycan Cumhuriyeti'nin yüz ölçümü 86,6 bin km2, Nahçıvan 5.500 km2 ve Dağlık Karabağ 4.400 km2 dir. Başkenti Bakü'dür. Ülkenin 2017 verilerine göre nüfusu 9.810.000'dir (Azerbaycan Devlet İstatistik Komitesi, 2017). Sınır komşuları İran, Rusya Federasyonu, Ermenistan, Türkiye ve Gürcistan'dır.

Azerbaycan demokratik, laik ve üniter bir yapıya sahiptir. Ülkeyi cumhurbaşkanı yönetmektedir. Mevcut para birimi yeni manattır. Azerbaycan petrol, doğal gaz, kurşun, çinko, bakır ve demir gibi doğal kaynaklara, buğday üzüm, pamuk, tütün, çay, sebze ve meyve gibi tarımsal ürünlere sahiptir (TİKA, Azerbaycan ülke raporu, 1993).

Coğrafi özellikleri.

Azerbaycan'ın ortalama yükseltisi 384 m. kadardır. Ülkenin en yüksek noktası 4480 m., en alçak noktası 28 m.'dir. Azerbaycan'ın yeryüzü şekilleri genel olarak 3 bölümde

incelenmektedir. Bunlar; Kafkas Dağları, Güneybatıdaki Platolar ve Kura-Aras Oluğu'dur (Özey-1, 2010).

Şekil 4. Azerbaycan Cumhuriyeti siyasi haritası.

"Azerbaycan'ın orta ve doğu kesiminde kurak bir astropik iklim hâkimdir. Ülkenin bu bölümünde kışlar ılık ve uzun, yazlar ise sıcak geçer. Güneydoğu bölgelerinde ise nemli bir astropik iklim görülür ve bu bölgeler bol yağış alır. Nahçıvan'da 700-1000 m. yüksekliğin olduğu alanlarda kurak bir kara iklimi görülür. Azerbaycan'da yüksekliği 3000 m.'yi aşan kesimlerde tundra iklimi hâkimdir." (Güner, 2006, s. 182)

Ülke arazisinin % 11 kadarı ormanlarla kaplıdır. Bu ormanlarda en çok geniş yapraklı ağaçlar yaygındır. Ormanlar dağlarda, ovalarda, akarsu vadilerinde ve çay boylarında yayılmıştır. Ülkede subtropik ormanlara da rastlanır (Güney, 2013).

Ülkenin en önemli akarsuları, Kura ve Aras'dır. Kura nehrinin 200 km'si Türkiye'de, 900 km'si Azerbaycan topraklarında yer alır. Kura nehrinin en büyük kolu olan Aras nehri ise, 1072 km uzunluğa sahiptir. Kura nehri üzerine yapılan ve 1955 yılında tamamlanan Mingeçaur Barajı, hem elektrik hem de sulama amacıyla kullanılmaktadır. Dünyanın en büyük içdenizi olan Hazar denizi adını tarihte bu coğrafyaya hakim olan Hazar Devletinden almaktadır. Hazar denizinin kuzey-güney uzunluğu 1200 km, doğu-batı genişliği ise 300 km'dir. Hazar denizi kıyısındaki Azerbaycan, Türkmenistan ve Rusya için son derece önemli olan petrol üretim merkezidir. Kuzey kesimindeki kıyılarda mersin balığı yetiştirilir ve dünyanın en meşhur havyarı da burada üretilir (Özey-1, 2010).

Nüfus yapısı.

Ülkenin 2017 verilerine göre nüfusu 9.810.000'dir. Nüfusun yaklaşık olarak % 90'ınını Azeri Türkler oluşturmaktadır. Dağlık Karabağ bölgesinde bulunan Ermeni nüfusu nedeniyle bu bölgede Ermenistan ile Azerbaycan arasında zaman zaman silahlı çatışmalar yaşanmaktadır (Güner, 2006).

Nüfus yoğunluğu km2 başına 111 kişidir. Ülke nüfusunun % 70'i Kura-Aras düzlüğü ve çevresinde özelliklede Apşeron Yarımadasında toplanmıştır. 2017 yılı verilerine göre Nüfusun %53'ü kentlerde % 47'si kırsalda yaşamaktadır. Yine Nüfusun % 50,1'i erkek, % 49,9 kadınlardan oluşmaktadır. Yaş gruplarını inceleyecek olursak; nüfusun %22,6'sı 0-14 yaş, % 70,9'u 15-64 yaş, % 6,5'i ise 65 yaş ve üzerindedir (Azerbaycan nüfus istatistikleri, 2017).

Şekil 5. Azerbaycan'da nüfus.

Ülkede Azeriler dışında Rus, Ermeni, Dağıstanlı, Tatar, Ukraynalı, vb topluluklar da yaşamaktadır. Azerbaycan'ın en önemli şehirleri ise; Bakü, Sumgait, Mingeçaur, Lenkeran, Astara, Akdam, Şuşa ve Nahçıvan'dır (Oğan, 1992).

Ekonomik yapısı.

Ülkenin en önemli gelir kaynaklarını petrol ve tarım oluşturur. Azerbaycan'da iklim şartlarının elverişli olması tarım ürünlerinde çeşitliliğin artmasına neden olmuştur. Ayrıca nehirler üzerine yapılan barajlar ve sulama kanalları, tarım alanlarının genişlemesini sağlamıştır. Özellikle Mingeçaur barajından sağlanan sulama kanalları tarımı geliştirmiştir. Ülkenin önemli tarımsal ürünleri arasında tahıllar, pamuk ve üzüm sayılabilir. Bununla

birlikte üzüm üretimi önemlidir ve üzüme bağlı şarap üretimi de gelişmiştir. Ayrıca pirinç, patates, tütün, meyve ve çeşitli yağlı bitkiler de yetiştirilir (Oğan, 1992).

Azerbaycan toplam yüzölçümün yaklaşık %16,9'unu ekili alanlar, %3,4'ünü dikili alanlar, %26'sını çayır ve meralar, % 11,4'ünü ormanlar, % 42,3'ünü ise tarım dışı diğer alanlar oluşturmaktadır (Özey-1,2010).

Ülke hayvancılığında daha çok küçükbaş hayvancılık gelişmiştir. Ayrıca ülkede dut ağacının varlığı ipek böcekçiliğini geliştirmiştir. Kura ve Aras nehirlerinde balıkçılık yapılmaktadır. Özellikle kültür balıkçılığının da etkisi ile Mersin balığından elde edilen havyar dünyaca ünlüdür. Yıllık ortalama 18 ton havyar üretimi ile Azerbaycan dünya üretimin yaklaşık % 80'ini karşılar (Özey-2, 2010).

Azerbaycan yer altı kaynakları bakımından çok zengin bir ülkedir. Ülkenin en büyük zenginliğini petrol ve doğalgaz oluşturur. Petrol ve doğalgazın haricinde demir, bakır, kurşun ve kaya tuzu da ülkenin önemli madenlerindendir. Özellikle SSCB'nin dağılmasından sonra petrol alanındaki çalışmalar hız kazanmış ve şuan çok önemli bir seviyeye ulaşmıştır. Azerbaycan ürettiği petrolün % 70'ini ihraç etmektedir. Bu ihraçta boru hatları büyük öneme sahiptir. Bu hatlardan birisi; Bakü'yü Gürcistan'ın Karadeniz kıyısındaki Supsa limanına bağlayan hat, bir diğeri ise Bakü'yü Rusya'nın Novorossisk limanına bağlayan hattır. En önemli hat olan ve yıllık 50 milyon ton ham petrol taşıma kapasitesine sahip Bakü-Tiflis-Ceyhan boru hattı, Azerbaycan petrolünü dünya piyasalarına ihraç etmektedir. Ayrıca Batum demiryolu ile petrol sevkiyatı da yapılmaktadır (Özey-1, 2010).

Azerbaycan'da sanayi faaliyetleri, giderek gelişmektedir. Sanayi büyük çeşitlilik gösterir. Tarıma dayalı hafif sanayi yanında petro-kimya, petrol sondaj makineleri, demir-çelik, tekstil, çimento ve kimya sanayi ile konserve ve şarap fabrikaları da ülke sanayisi içerisinde görülmektedir (Güney, 2013).

Zengin bir kültürel mirasa ve doğal güzelliklere sahip olan Azerbaycan'ın turizm sektörünü; Hazar denizi kıyılarında plaj turizmi, av turizmi, yayla ve dağ turizmi, kaplıca ve sağlık turizmi ve kültür turizmi oluşturmaktadır (Aras, 2003).

Yönetim şekli.

Azerbaycan merkezi yönetime sahip bir devlettir. Azerbaycan Cumhuriyeti 12 Kasım 1995 tarihinde referandum yapılarak kabul edilen Anayasa ile yönetilmektedir. Azerbaycan Anayasasının 1. maddesine göre; "Azerbaycan Cumhuriyetinde devlet hâkimiyetinin yegâne kaynağı Azerbaycan halkıdır" ibaresi yer almaktadır (Azerbaycan Cumhuriyeti Anayasası, 1995).

Anayasa'ya göre Azerbaycan devleti demokratik, laik ve üniter bir Cumhuriyettir. Güçler ayrılığı ilkesi benimsenmiştir. Azerbaycan Anayasası "Başkanlık" sisteminin özelliklerini taşımaktadır. Yasama yetkisi Milli Meclis'e, yürütme yetkisi Cumhurbaşkanına, yargı yetkisi mahkemelere verilmiştir. Cumhurbaşkanı hem devletin hem de yürütmenin başıdır. Ayrıca "Ferman" adı verilen hukuki kararlar verme yetkisine sahiptir (Türkoğlu, 2015).

Anayasanın 99. maddesine göre yürütme yetkisi Azerbaycan Cumhurbaşkanına aittir. Cumhurbaşkanının görev süresi beş yıldır. Bir kişi en fazla iki dönem Cumhurbaşkanı seçilebilmektedir. Başkanlık Sisteminin bir özelliği olarak halk tarafından seçilmiş başkan hem devletin, hem de hükümetin başıdır. Anayasa ile yürütmenin başı olan Cumhurbaşkanına çok geniş yetkiler verilmiştir. Özellikle 109. maddesine göre, Anayasa ile Milli Meclisin ve yargı organlarının yetkilerine dahil edilmeyen diğer tüm işlerde yürütme organı yetkili kılınmıştır (Rehimli, 2009).

Azerbaycan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı, yürütme yetkisinin uygulanmasının düzenlenmesi amacıyla Bakanlar Kurulunu atar, Milli Meclis de onaylar. Bakanlar Kurulu Cumhurbaşkanının yukarı icra organıdır, Cumhurbaşkanına tabidir ve ona karşı sorumludur. Azerbaycan Milli Meclisi'nde 125 üye bulunmakta olup, milletvekilleri beş yıl için seçilmektedirler (Azerbaycan'ın siyasi görünümü, 2017).

Dini yapısı.

1995 tarihli Azerbaycan Anayasası'nda devletin "dünyeviliği" esastır ve 18. maddesine göre de; din ve devlet işleri birbirinden ayrıdır. Bütün dinî inançlar kanun karşısında eşittir. Bu ilke, devletin dini konularında esas kabul edilmiştir. Ayrıca devlet vatandaşın dini konulardaki sorun ve taleplerine karşı ilgili kurumlar aracılığıyla çözüm noktasında ilgilenmektedir. Farklı inanç ve etnik grupların var olduğu Azerbaycan'da, din ve vicdan hürriyetinin çok önemli bir yeri vardır.

Azerbaycan'da dinî konularda iki yetkili kurum bulunmaktadır. Birincisi, Bakanlar Kuruluna bağlı olarak kurulan "Dinî İşler İdaresi"dir. Bu kurum, devletin dini konularda resmi politika ve kontrolünü sağlayan kurumdur. İkinci kurum ise "Kafkas Müslümanları Dinî İdaresi"dir. Sovyet döneminden kalan bu kurum, Azerbaycan'daki Şiî ve Sünnî Müslümanların dinî ihtiyaçlarını yerine getiren kurumdur. Bu idarenin başında şeyhülislam bulunur. Geleneğe göre şeyhülislam Şiî, yardımcısı olan müftü ise Sünnîdir (Taştan, 2003).

Azerbaycan nüfusunun yaklaşık %96'sı İslam dininin mensubudur. İslam dini Azerbaycan'da hem Sünnilik hem de Şiilik olarak temsil olunmaktadır. Ülkede yaşayan

Müslümanların % 65'i Şii, % 35'i ise Sünnidir. Şiiler yoğunluklu olarak Bakü etrafındaki köylerde ve ülkenin güneyindeki İran'la sınır olan bölgelerde yaşamaktadırlar. Sünniler ise ağırlıklı olarak ülkenin orta ve kuzey kısımlarında yerleşmişlerdir (Musayev, 2010).

Hıristiyanlık Azerbaycan'da Provoslav, Katolik ve Protestan mezhepleriyle temsil olunur. Ülke nüfusunun yaklaşık olarak % 2,5'i Hıristiyan dini mensuplarıdır. 15'ten fazla kilise faaliyet göstermektedir (Tağıyev, 2013).

Türkiye Cumhuriyeti ve Azerbaycan Cumhuriyeti'nin Eğitim Sistemlerinin Temel Özellikleri

Türkiye Cumhuriyeti eğitim sistemi.

Türkiye Cumhuriyeti eğitim tarihi.

İslamiyet öncesi dönemlerde Orta Asya Türk devletlerinde eğitim iki başlıkta incelenebilir. Bunlardan ilki; sürekli göçebe bir halde dış tehditlere açık bir şekilde yaşayan bir milletin bu tehditlere karşı her daim karşı koyacak şekilde eğitimli olmasını gerektirecek olan savaş eğitimidir. Türklerin savaşçı özelliğinin bir gereği olarak demirin ve bazı madenlerin işlenip silah ve araç gereç yapılması, doğal yaşamın bir parçası sayılmıştır. Bu nedenle Orta Asya Türk devletlerinde savaş eğitiminin yanı sıra mesleki eğitimin de geliştiği söylenebilir (Akyüz, 2012).

Selçuklu ve Osmanlı dönemlerinin eğitim tarihleri incelendiğinde medreselerin yaygın olarak kurulduğu görülebilmektedir. Türklere özgü olarak açılmış olan ilk eğitim kurumu, 1040'lı yıllarda Selçuklu döneminde açılmış olan "Nizamiye Medreseleri"dir. Daha sonra Osmanlı döneminde sayıları artan medreseler; dini, edebi ve felsefi eğitimin verildiği, devlete eleman yetiştirilmek üzere vakıflar tarafından finanse edilen eğitim kurumlarıdır (Erdoğan, 2010).

İlk kez Selçuklu döneminde oluşturulan ve Osmanlı döneminde de devam eden "Ahilik" de mesleki eğitim için önemli bir kurumdu.

Bir diğer önemli eğitim kurumu Osmanlı döneminde Fatih Sultan Mehmet tarafından açılan "Enderun Okulları"dır. Özellikle Devşirme sisteminden gelen gayrimüslim çocuklara; pozitif bilimlerin yanı sıra beden eğitimi dersi de verilmekteydi. Eğitim dili Türkçe idi.

Osmanlı Devletinde gerileme dönemi ile birlikte birtakım arayışlar başlamış ve bu arayışlar içerisinde askeri eğitim ilk sıralarda gelmiştir. 1773 yılında Mühendishane-i Bahr-i Humayun (Askeri Deniz Okulu), 1784 yılında Mühendishane-i Berr-i Humayun (Askeri Kara Okulu) 1834 yılında Mekteb-i Harbiye (Harp Okulu) ve 1827 yılında ise Tıphane-i Amire gibi okullar açılmaya ve batı etkisi görülmeye başlamıştır (Erdoğan, 2010).

Tanzimat Dönemi eğitim uygulamalarının 2. Mahmut zamanında eğitim alanında yapılan yeniliklerin bir devamı olduğu kabul edilir (Şimşek, 2012).

1845'te "Meclis-i Maarif-i Muvakkat" adlı bir komisyon kurulmuş, bu komisyonun görüşleri dikkate alınarak Darülfünun (üniversite), Meclis-i Maarifi Umumiye ve 1848 yılında da Darülmuallimin-i Rüşdi (Öğretmen Okulu) gibi kurumlar açılmıştır. Bununla birlikte ilk ve ortaöğretim kurumlarında yenilik ve düzenleme yapılmasına yönelik "Meclis-i Maarifi Umumiye" kurulmuştur. Ayrıca kamuda yüksek dereceli kamu görevlisi yetiştirilmesine yönelik 1859'da "Mekteb-i Mülkiyey-i Şahane" (Siyasal Bilgiler Fakültesi) ve 1868'de "Mekteb-i Sultani" (Galatasaray Lisesi) açılmıştır. 1869 yılında ise "Maarif-i Umumiye Nizamnamesi" isimli, günümüzdeki eğitim sistemine temel olan, yerleşim yerlerine nüfus yoğunluğuna göre ilköğretim, ortaöğretim ve yükseköğretim kurumlarının açılması temelinde bir yapıyı öneren, ilköğretimi zorunlu ve parasız olarak devletin sunduğu bir hizmet olarak kabul eden bir belge kabul edilmiştir. Bu belgede tasarlanan uygulamaların çoğunluğu ekonomik ve idari sebeplerden dolayı uygulamaya konulamamıştır (Ada ve Küçükali, 2009).

"Meşrutiyet döneminde ise; 1911 yılında "Maarif-i Umumiye Teşkilatı Nizamnamesi", 1913 yılında da "Tedrisat-ı İptidaiye Kanun-ı Muvakkatı" yayınlanmıştır. Bu kanunla anaokulları, ilköğretim, idadiler, sultaniler ve öğretmen yetiştiren kurumların işleyişi ile ilgili düzenlemeler yapılmıştır. Osmanlıdan Cumhuriyete 4194 ilkokul, 69 ortaokul, 13 lise, 20 öğretmen okulu, 17 sanat okulu, 1 Darülfünun, 6 yüksek okul ve birkaç meslek okulu intikal etmiştir." (Erdoğan, 2010, s. 3)

Cumhuriyetin kuruluşu ve sonrası dönemde ise Mustafa Kemal önderliğinde eğitimde önemli adımlar atılmaya başlamıştır. Bu adımlardan ilki bağımsızlık savaşı sırasında "Maarif Kongresi"ni ve "Heyet-i İlmiye" toplantılarıdır. Bu toplantılarda zorunlu eğitim, eğitim programları, öğretmenlik mesleği ve Talim Terbiye idaresinin kurulması gibi önemli konular yürürlüğe konulmuştur. Bu toplantıları takiben 1926 yılında "Talim Terbiye Kurulu" kurulmuştur.

3 Mart 1924'de kabul edilen Tevhid-i Tedrisat Kanunu sayesinde tüm okullar Maarif Nezaretine bağlanmış ve böylece öğretimdeki çok başlılık problemi çözülerek ülke genelinde öğretim konusunda birliktelik oluşturulmaya çalışılmıştır. Bu kanun ve 1924 Anayasası ile ilköğretim parasız ve zorunlu hale getirilmiş, ilköğretimde karma eğitime geçilip, eğitim hakkı güvence altına alınmıştır (Akyüz, 2012).

1928 harf devrimi sonrasında ülkede yeni harflerin öğrenilmesi için ulusal çapta büyük bir eğitim hamlesi yapılmıştır. İlk önce 1928 yılında "Millet Mektepleri" açılarak yetişkinlere

yeni alfabenin öğretilmesi amaçlanmış daha sonra da 1932'de "Halk Evleri" açılarak yetişkinlere yönelik yaygın eğitim faaliyetleri yapılmıştır.

Cumhuriyetin ilk yıllarında nüfusun yaklaşık olarak % 80'inin yaşadığı köylerde eğitim sıkıntılarının çözümü ile uğraşılmıştır. Bu doğrultuda hem okul işleri hem de köylüye modern tarım eğitimi vermek üzere öğretmen yetiştirmek için 1937'de " Köy Eğitmenleri Yasası" çıkarılarak köy öğretmen okulları açılmıştır. Devamında bu kurumları yaygınlaştırmak için 1940'da "Köy Enstitüleri Yasası" çıkarılmıştır. Sonraki yıllarda ise yurt genelinde 21 Enstitü kurulmuş, 1954 yılında ise Köy Enstitüleri Öğretmen okulları ile birleştirilerek bir anlamda kapatılmıştır (Aysal, 2005).

1950'lerden itibaren eğitim siteminde ABD yöntemlerinin etkisiyle bireysel yaklaşımla okul uygulamaları, rehberlik ve araştırma merkezlerinin açılması birey merkezli program yaklaşımları benimsenmeye başlanmıştır (Erdoğan, 2010). Bu yıllarda Anadolu'da Atatürk Üniversitesi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Ege Üniversitesi gibi üniversiteler kurulmaya başlanmıştır.

1970'li yıllarla birlikte yeni model arayışları başlamış, 1973'de şuan ki Türk eğitim sisteminin temel altyapısını meydana getiren 1739 sayılı "Milli Eğitim Temel Kanunu" çıkarılmıştır. Bu kanuna dayanılarak ülkedeki mecburi eğitimin süresi 8 yıl olarak belirlenmiştir.

1973 yılında zorunlu eğitim sekiz yıla çıkarıldıysa da uygulanamamıştır. 16 Ağustos 1997 tarihinde çıkarılan "Sekiz Yıllık Zorunlu Eğitim Kanunu" ile bu uygulamaya geçilebilmiştir (Oktay, 2009).

2000'li yıllarda uygulanmakta olan ilköğretim programları 2004-2006 yılarında değiştirilmiş, bu değişiklikle birlikte ders kitapları da yenilenmiştir.

Türk eğitim sisteminin genel amaçları ve temel ilkeleri.

Türk Milli Eğitim Sisteminin en temel dayanaklarından biri olan 14 Haziran 1973 tarihli 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu'nda Türk Milli Eğitim Sisteminin genel amaçları ve Temel İlkeleri şu şekilde belirtilmiştir:

Türk Milli Eğitiminin genel amacı, Türk Milletinin bütün fertlerini,

1. *Atatürk İnkılap ve ilkelerine ve Anayasada ifadesini bulan Atatürk milliyetçiliğine bağlı; Türk Milletinin milli, ahlaki, insani, manevi ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren; ailesini, vatanını, milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan, insan haklarına ve Anayasanın başlangıcındaki temel ilkelere dayanan demokratik, laik ve sosyal bir hukuk Devleti olan Türkiye Cumhuriyetine karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış haline getirmiş yurttaşlar olarak yetiştirmek;*

2. *Beden, zihin, ahlak, ruh ve duygu bakımlarından dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş bir kişiliğe ve karaktere, hür ve bilimsel düşünme gücüne, geniş bir dünya görüşüne sahip, insan haklarına saygılı, kişilik ve teşebbüse değer veren, topluma karşı sorumluluk duyan; yapıcı, yaratıcı ve verimli kişiler olarak yetiştirmek;*
3. *İlgi, istidat ve kabiliyetlerini geliştirerek gerekli bilgi, beceri, davranışlar ve birlikte iş görme alışkanlığı kazandırmak suretiyle hayata hazırlamak ve onların, kendilerini mutlu kılacak ve toplumun mutluluğuna katkıda bulunacak bir meslek sahibi olmalarını sağlamak;*

Böylece bir yandan Türk vatandaşlarının ve Türk toplumunun refah ve mutluluğunu artırmak; öte yandan milli birlik ve bütünlük içinde iktisadi, sosyal ve kültürel kalkınmayı desteklemek ve hızlandırmak ve nihayet Türk Milletini çağdaş uygarlığın yapıcı, yaratıcı, seçkin bir ortağı yapmaktır.

Türk eğitim hukuku.

Türk eğitim sisteminin hukuki esasları; T.C. Anayasası, Tevhid-i Tedrisat Kanunu, İlköğretim ve Eğitim Kanunu, Milli Eğitim Temel Kanunu, Mesleki Eğitim Kanunu, Mesleki ve Teknik Eğitim Çerçeve Kanunu, Özel Öğretim Kurumları Kanunu, Milli Eğitim Bakanlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun, Hükümet Programları, Kalkınma Programları ve Milli Eğitim Şuraları olarak sıralanabilir.

Türkiye Cumhuriyeti anayasalarında Eğitim;

1924 Anayasası

Madde 87: Tevhid-i Tedrisat Kanunu bu anayasa ile koruma altına alınmıştır. Kadın, erkek bütün vatandaşlar ilköğretime gitmek zorundadır. İlköğretim devlet okullarında parasızdır.

1961 Anayasası

Madde 50: Halkın eğitim ve öğretim ihtiyaçlarını sağlama devletin başta gelen görevlerindendir. İlköğretim kız ve erkek vatandaşlar için mecburidir ve devlet okullarında parasızdır. Devlet maddi imkânlarından yoksun başarılı öğrencilerin, en yüksek öğrenim derecelerine kadar çıkmalarını sağlama amacıyla burslar ve başka yollarla gerekli yardımlar yapar. Devlet, durumları sebebiyle özel eğitime ihtiyacı olanları, topluma yararlı kılacak tedbirleri alır.

1982 Anayasası

Madde 42: Eğitim ve Öğretim Hakkı ve Ödevi; Kimse, eğitim ve öğretim hakkından yoksun bırakılamaz. Öğrenim hakkının kapsamı kanunla tespit edilir ve düzenlenir. Eğitim ve öğretim, Atatürk ilkeleri ve inkılâpları doğrultusunda, çağdaş bilim ve eğitim esaslarına göre, devletin gözetim ve denetimi altında yapılır. Bu esaslara aykırı eğitim ve öğretim yerleri açılamaz. Eğitim ve öğretim hürriyeti, anayasaya sadakat

borcunu ortadan kaldırmaz. İlköğretim, kız ve erkek bütün vatandaşlar için zorunludur ve devlet okullarında parasızdır. Özel ilk ve orta dereceli okulların bağlı olduğu esaslar, devlet okulları ile erişilmek istenen seviyeye uygun olarak, kanunla düzenlenir. Devlet, maddi imkânlardan yoksun başarılı öğrencilerin öğrenimlerini sürdürebilmeleri amacıyla burslar ve başka yollarla gerekli yardımları yapar. Devlet, durumları sebebiyle özel eğitime ihtiyacı olanları topluma yararlı kılacak tedbirleri alır. Eğitim ve öğretim kurumlarında sadece eğitim, öğretim, araştırma ve inceleme ile ilgili faaliyetler yürütülür. Bu faaliyetler her ne suretle olursa olsun engellenmez. Türkçeden başka hiçbir dil, eğitim ve öğretim kurumlarında Türk vatandaşlarına ana dilleri olarak okutulamaz ve öğretilemez. Eğitim ve öğretim kurumlarında okutulacak yabancı diller ile yabancı dille eğitim ve öğretim yapan okulların tabi olacağı esaslar kanunla düzenlenir. Milletlerarası antlaşma hükümleri saklıdır.

Türkiye Cumhuriyeti eğitim dili.

Türkiye Cumhuriyeti 1982 Anayasasının 42 Maddesine göre; Türkçeden başka hiçbir dil, eğitim ve öğretim kurumlarında Türk vatandaşlarına ana dilleri olarak okutulamaz ve öğretilemez. Eğitim ve öğretim kurumlarında okutulacak yabancı diller ile yabancı dille eğitim ve öğretim yapan okulların tabi olacağı esaslar kanunla düzenlenir. Milletlerarası antlaşma hükümleri saklıdır.

Türkiye Cumhuriyeti'nin eğitim sisteminin yapısı.

Türk eğitim sisteminde, merkezi sistem mevcuttur. Eğitim ve öğretim faaliyetleri devletin izni ve kontrolü altında yapılmaktadır. Bu yetki devlet adına Milli Eğitim Bakanlığı'nın denetimindedir. Milli Eğitim Bakanlığı, eğitim ile ilgili bütün hizmetleri gerçekleştirir (Tatlı, 2010).

1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu'na göre Türk Millî Eğitim Sistemi, Örgün ve Yaygın eğitim olmak üzere iki ana bölümden oluşmaktadır.

Örgün eğitim.

Örgün eğitim; belli bir yaş grubunda bulunan bireylere, belli bir amaç doğrultusunda hazırlanan programlarla, okullarda düzenli olarak yapılan eğitim faaliyetidir. Örgün eğitim; okul öncesi, ilkokul, ortaokul, ortaöğretim(lise) ve yükseköğretim kurumlarından oluşmaktadır.

Okul öncesi eğitim: Okul öncesi eğitim; isteğe bağlı olarak 3 yaş, 4 yaş ve 5 yaş seviyesindeki çocukları kapsamaktadır. Okul öncesi kurumlar bağımsız anaokulları olarak

açılabildikleri gibi, ihtiyaç halinde ilkokullara bağlı ana sınıfı olarak da açılabilmektedirler (MEB İstatistikleri, 2015-2016).

"Okul öncesi eğitimin amacı; çocukların bedensel, zihinsel, duygusal gelişimini sağlayarak iyi alışkanlıklar kazandırmak, onları ilkokula hazırlamak, koşulları elverişsiz çevrelerden gelen çocuklar için fırsat eşitliği sağlamak, Türkçenin doğru ve güzel konuşulmasını sağlamaktır" (Gedikoğlu, 2005, s. 71).

Gelişli ve Yazıcı, (2012)' ye göre okul öncesi eğitim kurumlarında uygulanan programda; serbest zaman etkinlikleri, Türkçe dil etkinlikleri, oyun etkinlikleri, müzik etkinlikleri, Fen ve Matematik etkinlikleri, okuma yazmaya hazırlık etkinlikleri, rutin etkinlikler ve bunların dışında; aile katılım çalışmaları kapsamında; Okul öncesi eğitimde aile katılımı, aile eğitim etkinlikleri, aile iletişim etkinlikleri, ailelerin eğitim etkinliklerine katılımı ve ev ziyaretleri gerçekleştirilmektedir.

Türkiye Cumhuriyetinde faaliyet gösteren okul öncesi eğitim kurumu ve bu kurumlarda eğitim gören öğrenci sayıları ile ilgili bilgi Tablo 3'te belirtilmiştir;

Tablo 3. *Türkiye Cumhuriyeti, 2003-2016 Yılları Arası Okul Öncesi Eğitim Kurumu ve Öğrenci-Öğretmen Sayıları (MEB İstatistik, 2016)*

Yıllar	**Okul Sayısı**	**Öğrenci Sayısı**			**Öğretmen Sayısı**
		Kadın	**Erkek**	**Toplam**	
2003-2004	13 285	164 753	179 988	344 741	17 511
2004-2005	15 978	207 812	226 959	434 771	22 152
2005-2006	18 539	263 799	286 347	550 146	20 910
2006-2007	20 675	306 597	334 252	640 849	24 775
2007-2008	22 506	335 553	366 209	701 762	25 901
2008-2009	23 653	383 732	421 033	804 765	29 342
2009-2010	26 681	469 527	511 127	980 654	42 716
2010-2011	27 606	535 522	580 296	1 115 818	48 330
2011-2012	28 625	562 504	607 052	1 169 556	55 883
2012-2013	27 197	515 754	562 179	1 077 933	62 933
2013-2014	26 698	504 301	555 194	1 059 495	63 327
2014-2015	26 972	549 414	607 247	1 156 661	68 038
2015-2016	27 793	575 757	633 349	1 209 106	72 228

Tablo 3'de görüldüğü gibi okul öncesi eğitimde; okul sayısının artmasına ve devletin teşviklerine bağlı olarak öğrenci sayısı artmaktadır. Tablodaki verilerden de anlaşılacağı üzere; 2011 yılında okul öncesi eğitim zorunlu hale getirilmiş ve bu durum öğrenci sayısının artmasına neden olmuştur. Ancak 2012 yılında okul öncesi eğitim zorunlu olmaktan

çıkarılmış isteğe bağlı hale getirilmiştir. Buna bağlı olarak öğrenci sayısında düşüş yaşanmıştır. Son yıllarda artan ihtiyaca bağlı olarak 2017-2018 eğitim öğretim yılında 22 ilde pilot olarak uygulanacak olan zorunlu okul öncesi eğitimin 2019 yılında tüm ülkeye yayılması hedeflenmektedir.

İlköğretim (ilkokul-ortaokul): MEB Okul öncesi ve ilköğretim kurumları yönetmeliğine göre; zorunlu ilköğretim çağı 5 yaş ve 13 yaş arasındaki çocukları kapsamaktadır.

İlköğretimin (ilkokul-ortaokul) amacı; her Türk çocuğunun, millî ahlak anlayışına bağlı, gerekli bilgi ve becerilere sahip bir vatandaş olarak yetişmesini sağlayarak üst öğrenim kurumlarına hazırlamaktır. İlköğretimde eğitim yılının 180 günden az olmaması esastır (Tatlı, 2010).

İlköğretim kurumları; 1997-1998 öğretim yılından 2011-2012 eğitim öğretim yılına kadar ilköğretim adı altında 8 yıllık mecburi eğitim olarak uygulanmıştır. 2012-2013 eğitim öğretim yılından itibaren ise dörder yıl süreli ve zorunlu ilkokul ile ortaokullardan oluşmaktadır. Ayrıca ortaokullarda öğrencilerin kendilerini geliştirebileceği, ortaöğretimi destekleyebilecek şekilde seçmeli ders uygulaması bulunmaktadır.

Çeşitli sebeplerle ortaokulu bitirmeyen veya hiç gitmeyen bireyler için "Açık Öğretim Ortaokulu" adı altında uzaktan eğitim sistemi ile ortaokulu bitirebilme imkânı sağlanmaktadır.

2005-2006 öğretim yılından itibaren uygulamaya konulan yeni ilköğretim programlarında, yapılandırmacı öğretim yaklaşımları dikkate alınmıştır. Buna göre program, öğrenmeyi öğrenme, öğrenci merkezli öğrenme ve hayat boyu öğrenme yaklaşımlarını esas almaktadır. Ölçme ve değerlendirme sürecinde, sonuç değerlendirme yerine yapılandırmacı kurama dayanan sonuç ve süreç değerlendirme yaklaşımları dikkate alınmıştır (Memduhoğlu ve Yılmaz, 2011).

Türkiye Cumhuriyeti Milli Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurulu Başkanlığının 28.05.2013 tarih ve 22 sayılı kararı gereğince oluşturulan İlköğretim kurumları haftalık ders çizelgesi Tablo 4'te belirtilmiştir.

Tablo 4. *Türkiye Cumhuriyeti 2016-2017 Eğitim Öğretim Yılı İlköğretim Kurumları Haftalık Ders Çizelgesi*

	Dersler		Sınıflar							
			İlkokul				Ortaokul			
			1	2	3	4	5	6	7	8
ZORUNLU DERSLER	Türkçe		10	10	8	8	6	6	5	5
	Matematik		5	5	5	5	5	5	5	5
	Hayat Bilgisi		4	4	3					
	Fen Bilimleri				3	3	4	4	4	4
	Sosyal Bilgiler					3	3	3	3	
	T.C. İnk. T. Ve Atatürkçülük									2
	Yabancı Dil			2	2	2	3	3	4	4
	Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi					2	2	2	2	2
	Görsel Sanatlar		1	1	1	1	1	1	1	1
	Müzik		1	1	1	1	1	1	1	1
	Oyun ve Fiziki Etkinlikler		5	5	5	2				
	Beden Eğitimi ve Spor						2	2	2	2
	Teknoloji Tasarım								2	2
	Trafik Güvenliği					1				
	Bilişim Teknolojileri ve Yazılım						2	2		
	Rehberlik ve Kariyer Planlama									1
	İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi					2				
ZORUNLU DERS TOPLAMI			**26**	**28**	**28**	**30**	**29**	**29**	**29**	**29**
SEÇMELİ DERSLER	Din, Ahlak ve Değerler	Kuran-ı Kerim (4)					2	2	2	2
		Hz. Muhammed'in Hayatı (4)					2	2	2	2
		Temel Dini Bilgiler (2)					2	2	2	2
	Dil ve Anlatım	Okuma Becerileri (1)					2	2		
		Yazarlık ve Yazma Becerileri (4)					2	2	2	2
		Yaşayan Diller ve Lehçeler (4)					2	2	2	2
		İletişim ve Sunum Becerileri (1)							2	2
	Yabancı Dil	Yabancı Diller (4)					2	2	2	2
	Fen Bilimleri ve Matematik	Bilim Uygulamaları (4)					2	2	2	2
		Matematik Uygulamaları (4)					2	2	2	2
		Çevre ve Bilim (1)							2	2
		Bilişim Teknolojileri ve Yazılım (2)							2	2
	Sanat ve Spor	Görsel Sanatlar (4)					2/4	2/4	2/4	2/4
		Müzik (4)					2/4	2/4	2/4	2/4
		Spor ve Fiziki Etkinlikler (4)					2/4	2/4	2/4	2/4
		Drama (2)					2	2		
		Zeka Oyunları (4)					2	2	2	2
	Sosyal bilimler	Halk Kültürü (1)						2	2	
		Medya Okuryazarlığı (1)							2	2
		Hukuk ve Adalet (1)						2	2	
		Düşünme Eğitimi (2)							2	2
Seçilebilecek Ders saati Sayısı							**6**	**6**	**6**	**6**
SERBEST ETKİNLİKLER			**4**	**2**	**2**					
TOPLAM DERS			**30**	**30**	**30**	**30**	**35**	**35**	**35**	**35**

Kaynak: http://ttkb.meb.gov.tr/www/haftalik-ders-cizelgeleri/kategori/7

Türkiye Cumhuriyetinde faaliyet gösteren İlköğretim Kurumu ve bu kurumlarda eğitim gören öğrenci ve öğretmen sayıları ile ilgili bilgi Tablo 5'te belirtilmiştir;

Tablo 5. *Türkiye Cumhuriyeti 2002-2012 Yılları Arası İlköğretim Kurumu ve Öğrenci-Öğretmen Sayıları (TÜİK, 2016)*

Yıllar	Okul sayısı	Öğrenci sayısı	Öğretmen sayısı
2002-2003	35 133	10 331 645	373 303
2003-2004	36 114	10 479 538	384 170
2004-2005	35 611	10 565 389	401 288
2005-2006	34 990	10 673 935	389 859
2006-2007	34 656	10 846 930	402 829
2007-2008	34 093	10 870 570	445 452
2008-2009	33 769	10 709 920	453 318
2009-2010	33 310	10 916 643	485 677
2010-2011	32 797	10 981 100	503 328
2011-2012	32 108	10 979 301	515 852

2012-2013 eğitim öğretim yılından itibaren ilköğretim kurumları ilkokul ve ortaokul olarak ikiye ayrıldığı için bu kuruma ait istatistik bilgisini ayrı ayrı ele almak gerekir. İlkokullara ait istatistikî bilgi tablo 6'da belirtilmiştir.

Tablo 6. *Türkiye Cumhuriyeti 2012-2016 Yılları Arası İlkokulların Okul, Öğrenci ve Öğretmen Sayıları (TÜİK, 2016)*

Yıllar	Okul sayısı	Öğrenci sayısı	Öğretmen sayısı
2012-2013	29 169	5 593 910	282 043
2013-2014	28 532	5 574 916	288 444
2014-2015	27 544	5 434 150	295 252
2015-2016	26 522	5 360 703	302 961

Ortaokullara ait istatistikî bilgi ise Tablo 7'de belirtilmiştir.

Tablo 7. *Türkiye Cumhuriyeti 2012-2016 Yılları Arası Ortaokulların, Okul, Öğrenci ve Öğretmen Sayıları (TÜİK, 2016)*

Yıllar	Okul sayısı	Öğrenci sayısı	Öğretmen sayısı
2012-2013	16 987	5 566 986	269 759
2013-2014	17 019	5 478 399	280 804
2014-2015	16 969	5 278 107	296 065
2015-2016	17 343	5 211 506	322 680

Türkiye'de ilkokul ve ortaokulda eğitim gören öğrenci sayılarının nüfus artış hızına bağlı olarak azaldığı söylenebilir.

Ortaöğretim: Ortaöğretim; ortaokula dayalı, en az dört yıllık zorunlu eğitim veren genel, mesleki ve teknik öğretim kurumlarından oluşmaktadır.

MEB Ortaöğretim Kurumları Yönetmeliğine (2017) göre Ortaöğretimin amaç ve görevleri; Milli Eğitimin genel amaçlarına ve temel ilkelerine uygun olarak,

a) Öğrencileri bedenî, zihnî, ahlâkî, manevî, sosyal ve kültürel nitelikler yönünden geliştirmeyi, demokrasi ve insan haklarına saygılı olmayı, çağımızın gerektirdiği bilgi ve becerilerle donatarak geleceğe hazırlamayı,

b) Öğrencileri ortaöğretim düzeyinde ortak bir genel kültür vererek yükseköğretime, mesleğe, hayata ve iş alanlarına hazırlamayı,

c) Eğitim ve istihdam ilişkilerinin Bakanlık ilke ve politikalarına uygun olarak sağlıklı, dengeli ve dinamik bir yapıya kavuşturulmasını,

ç) Öğrencilerin öz güven, öz denetim ve sorumluluk duygularının geliştirilmesini,

d) Öğrencilere çalışma ve dayanışma alışkanlığı kazandırmayı,

e) Anadolu imam hatip liselerinde; imamlık, hatiplik ve Kur'an kursu öğreticiliği gibi dinî hizmetlerin yerine getirilmesine kaynaklık edecek gerekli bilgi ve becerilerin kazandırılmasını

f) Öğrencilerin dünyadaki gelişme ve değişmeleri izleyebilecek düzeyde yabancı dil öğrenebilmelerini,

g) Öğrencilerin bilgi ve becerilerini kullanarak proje geliştirerek bilgi üretebilmelerini,

ğ) Teknolojiden yararlanarak nitelikli eğitim verilmesini,

h) Hayat boyu öğrenmenin bireylere benimsetilmesini,

ı) Eğitim, üretim ve hizmette uluslararası standartlara uyulmasını ve belgelendirmenin özendirilmesini amaçlar.

Türkiye'de liseye devam edebilmek için ortaokulu tamamlamak gerekir. Ortaöğretimde farklı türlerde okullar olduğu için esaslarını Milli Eğitim Bakanlığının belirleyeceği öğrenci seçme yöntemleri uygulanmaktadır. Genel liseler için ortak sınav, yetenek türündeki liseler için yetenek sınavı düzenlenmektedir (Tatlı, 2010).

Ortaöğretimde en az dört yıl devam eden, zorunlu eğitim veren akademik eğitimle yükseköğretime hazırlayan "Genel Ortaöğretim", yükseköğretimin yanı sıra belirli bir mesleğe yönelik eğitim veren "Mesleki ve Teknik Ortaöğretim" ve örgün eğitime devam edemeyip öğrenim çağı dışına çıkan öğrenciler için uzaktan eğitim yoluyla yapılan "Açık Öğretim Lisesi" türlerinde eğitim verilmektedir.

Türkiye'de öğrencilerin ilgi ve yetenekleri doğrultusunda 8. sınıf sonunda yapılan sınav sonucuna göre yerleştikleri ortaöğretim kademesinde faaliyet gösteren liseler; Anadolu lisesi, Fen lisesi, Sosyal bilimler lisesi, Güzel sanatlar lisesi, Spor lisesi, Anadolu imam hatip lisesi ve Meslek liseleri olarak türlere ayrılmıştır.

Türkiye Cumhuriyeti, Milli Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurulu Başkanlığının 27.01.2014 tarih ve 6 sayılı kararı gereğince oluşturulan Genel Ortaöğretim kurumları haftalık ders çizelgesi Tablo 8'de belirtilmiştir.

Tablo 8. *Türkiye Cumhuriyeti 2016-2017 Eğitim Öğretim Yılı Genel Ortaöğretim Kurumları Haftalık Ders Çizelgesi*

	Dersler		**Sınıflar**			
			9	**10**	**11**	**12**
ORTAK DERSLER	Dil ve Anlatım		2	2	2	2
	Türk Edebiyatı		3	3	3	3
	Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi		1	1	1	1
	Tarih		2	2		
	T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük				2	
	Coğrafya		2	2		
	Matematik		6	6		
	Fizik		2	2		
	Kimya		2	2		
	Biyoloji		3	3		
	Sağlık Bilgisi		1			
	Felsefe				2	
	Birinci Yabancı Dil		3	2	2	2
	Beden Eğitimi		2	2	2	2
	Görsel Sanatlar/Müzik		1	1	1	1
	Trafik ve İlkyardım					1
ORTAK DERS SAATİ TOPLAMI			**30**	**28**	**15**	**12**
SEÇMELİ DERSLER	Dil ve Anlatım	Seçmeli Dil ve Anlatım (2)			3	3
		Seçmeli Türk Edebiyatı (2)			2	2
		Diksiyon ve Hitabet (1)	1	1	1	1
		Osmanlı Türkçesi (3)	2	2	2	2
	Matematik ve Fen Bilimleri	Temel Matematik (2)			2	2
		İleri Matematik (2)			6	6
		İleri Fizik(2)			4	4
		İleri Kimya (2)			4	4
		İleri Biyoloji (2)			3	3
		Astronomi ve Uzay Bilimleri(1)	1	1	1	1
	Sosyal bilimler	Seçmeli Tarih(1)			4	
		Çağdaş Türk ve Dünya Tarihi(1)				4
		Seçmeli Coğrafya(2)			4	4
		Psikoloji(1)			2	2
		Sosyoloji(1)			2	2
		Mantık(1)			2	2
		Bilgi Kuramı(1)	1	1	1	1
		Seçmeli Felsefe(1)				1
		Demokrasi ve insan Hakları(1)	1	1	1	1
		İşletme(1)	2	2	2	2
		Ekonomi(1)	2	2	2	2
		Girişimcilik(1)	1	1	1	1
		Yönetim Bilimi(1)	2	2	2	2
		Uluslar arası İlişkiler(1)	2	2	2	2
	Din, Ahlak ve Değerler	Kuran-ı Kerim (4)	2	2	2	2
		Hz. Muhammed'in Hayatı (4)	2	2	2	2
		Temel Dini Bilgiler (2)	1	1	1	1
	Yabancı Diller ve Edebiyatı	Seçmeli Birinci Yabancı Dil(2)			2	2
		Semeli İkinci Yabancı Dil(2)			2	2
		Alman Edebiyatı(1)	1	1	1	1
		İngiliz Edebiyatı(1)	1	1	1	1
		Fransız Edebiyatı(1)	1	1	1	1
	Spor ve Sosyal Etkinlik	Seçmeli Beden Eğitimi (4)	2	2	2	2
		Sosyal Etkinlik (1)	1	1	1	1
	Güzel Sanatlar	Seçmeli Görsel Sanatlar (4)	2	2	2	2
		Seçmeli Müzik (4)	2	2	2	2
		Sana Tarihi (1)	2	2	2	2
		Drama (1)	1	1	1	1
	Bilişim	Bilgi ve İletişim Teknolojisi (1)	1	1	1	1
		Proje Hazırlama(1)	1	1	1	1
Seçilebilecek Ders saati Sayısı			**4**	**6**	**19**	**22**
Rehberlik ve Yönlendirme			**1**	**1**	**1**	**1**
TOPLAM DERS			**35**	**35**	**35**	**35**

Kaynak: http://ttkb.meb.gov.tr/www/haftalik-ders-cizelgeleri/

Türkiye Cumhuriyetinde faaliyet gösteren Ortaöğretim Kurumu ve bu kurumlarda eğitim gören öğrenci sayıları ve çalışan öğretmen sayıları ile ilgili bilgi Tablo 9'da belirtilmiştir;

Tablo 9. *Türkiye Cumhuriyeti 2002-2016 Yılları Arası Ortaöğretim Kurumu, Öğrenci ve Öğretmen Sayıları (TÜİK, 2016)*

Yıllar	Okul sayısı	Öğrenci sayısı	Öğretmen sayısı
2002-2003	6 210	3 023 602	137 956
2003-2004	6 941	3 014 392	147 776
2004-2005	6 816	3 039 449	167 614
2005-2006	7 435	3 258 254	185 317
2006-2007	7 934	3 386 717	187 665
2007-2008	8 280	3 245 322	191 041
2008-2009	8 675	3 837 164	196 713
2009-2010	8 913	4 240 139	206 862
2010-2011	9 281	4 748 610	222 705
2011-2012	9 672	4 756 286	235 814
2012-2013	10 418	4 995 623	254 895
2013-2014	10 955	5 420 178	278 641
2014-2015	9 061	5 691 071	298 378
2015-2016	10 550	5 807 643	335 690

Bu tabloya bakıldığında ortaöğretim öğrenci sayılarının ilkokul ve ortaokula göre her geçen yıl artış gösterdiği görülebilir.

Yükseköğretim: Yükseköğretim kurumları ülkelerin gelişip büyümesi için bilimsel faaliyetlerin yapıldığı ve nitelikli insanların yetiştirildiği kurumlar haline gelmiştir. Bu yüzden de üniversiteler, ülkelerin geleceğine yön veren önemli kuruluşlar arasında yer almaktadır (Gedikoğlu, 2005).

Yükseköğretim; ortaöğretime dayalı, en az iki yıllık yüksek öğrenim veren eğitim kurumlarının tümünü kapsar. Yükseköğretimin amaç ve görevleri, milli eğitimin genel amaçlarına ve temel ilkelerine uygun olarak,

1. Öğrencileri ilgi, istidat ve kabiliyetleri ölçüsünde ve doğrultusunda yurdumuzun bilim politikasına ve toplumun yüksek seviyede ve çeşitli kademelerdeki insan gücü ihtiyaçlarına göre yetiştirmek;

2. Çeşitli kademelerde bilimsel öğretim yapmak;

3. Yurdumuzu ilgilendirenler başta olmak üzere, bütün bilimsel, teknik ve kültürel sorunları çözmek için bilimleri genişletip derinleştirecek inceleme ve araştırmalarda bulunmak;

4. Yurdumuzun türlü yönde ilerleme ve gelişmesini ilgilendiren bütün sorunları, Hükümet ve kurumlarla da elbirliği etmek suretiyle öğretim ve araştırma konusu

yaparak sonuçlarını toplumun yararlanmasına sunmak ve Hükümetçe istenecek inceleme ve araştırmaları sonuçlandırarak düşüncelerini bildirmek;

5. Araştırma ve incelemelerinin sonuçlarını gösteren, bilim ve tekniğin ilerlemesini sağlayan her türlü yayınları yapmak;

6. Türk toplumunun genel seviyesini yükseltici ve kamuoyunu aydınlatıcı bilimsel verileri sözle, yazı ile halka yaymak ve yaygın eğitim hizmetlerinde bulunmaktır. (Milli Eğitim Temel Kanunu, 1973, s. 9)

Türkiye Cumhuriyeti'nde faaliyet gösteren yükseköğretim kurumları; üniversite, fakülte, enstitü, yüksekokul, konservatuar, meslek yüksek okulu ve uygulama ve araştırma merkezlerinden oluşmaktadır.

Türkiye'de özellikle 1960'lı yıllardan sonra yükseköğretime olan talep hızla artmıştır. Son yıllarda üniversiteler tüm ülkeye yayılmaya başlamıştır. 1973-1981 yılları arasında Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi (ÖSYM) kurulmuştur. Yükseköğretimle ilgili ikinci anayasal düzenlemeler 1982 yılında yapılmıştır. Bu yıl ayrıca yükseköğretimle ilgili Yükseköğretim Kurumu (YÖK) yeniden kurulmuştur. 1983 yılında yürürlüğe giren 2809 sayılı yükseköğretim kurumlar teşkilat kanunu, yükseköğretim kurumlarının örgütlenmesini köklü bir biçimde değiştirmiştir (Ada, 2010).

Üniversitelere öğrenci seçmek için ÖSYM tarafından gerçekleştirilen Temel Yeterlilik Testi ve Alan Yeterlilik Testi sonuçlarına göre elde edilen dereceler esas olarak kabul edilir.

Ülkemizde 2015-2016 eğitim öğretim yılı itibariyle faaliyet gösteren Yükseköğretim Kurumlarına ait istatistik bilgisi tablo 10'da belirtilmiştir;

Tablo 10. *Türkiye Cumhuriyeti 2015-2016 Eğitim-Öğretim Yılı Türlerine Göre Akademik Birim Sayıları (YÖK, 2016)*

	Devlet Üniversitesi	**Vakıf Üniversitesi**	**Vakıf Meslek Yüksek Okulu**	**Toplam**
Üniversite	109	76	8	193
Fakülte	1179	461	0	1640
Yüksekokul	366	110	0	476
Meslek Yüksek Okulu	827	105	8	940
Enstitü	455	224	0	679
Araştırma ve Uygulama Merkezi	2316	543	5	2864
Bölüm	14154	2873	135	17162
Program	15866	9463	829	26158
Anabilim dalı	24599	2521	0	27120
Bilim dalı	7325	775	0	8100
Yüksek Lisans Programı	9657	2257	0	11914
Doktora Programı	4666	452	0	5118
Sanatta Yeterlilik Programı	115	11	0	126

Kaynak: https://istatistik.yok.gov.tr/yuksekogretimIstatistikleri/2016/2016_T107v2.pdf

Ülkemizde 2015-2016 eğitim öğretim yılı itibariyle Yükseköğretim Kurumlarına ait öğrenci sayıları tablo 11'de belirtilmiştir;

Tablo 11. *Türkiye Cumhuriyeti 2015-2016 Eğitim-Öğretim Yılı Yükseköğretim Öğrenci Sayıları (YÖK, 2016)*

	Devlet Üniversitesi			**Vakıf Üniversitesi**			**Toplam**		
	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam
Ön Lisans	1134614	1019358	2153972	55280	58160	113440	1198343	1087063	2285406
Lisans	1960329	1610891	3571220	162955	166426	329381	2123284	1777317	3900601
Yüksek Lisans	197732	136759	334491	51766	30827	82593	249498	167586	417084
Doktora	44907	32424	77331	5485	3278	8763	50392	35702	86094

Kaynak: https://istatistik.yok.gov.tr/yuksekogretimIstatistikleri/2016/2016_T1.pdf

Yaygın eğitim.

MEB Yaygın Eğitim Kurumları Yönetmeliği'ne (2010) göre; Yaygın eğitim, örgün eğitimle beraber veya örgün eğitimin dışında düzenlenen eğitim faaliyetlerinin tümünü kapsar. Yaygın eğitimin amaç ve görevleri;

a) Bireylerin millî bütünleşme ve bireysel gelişimini güçlendirici, yurttaşlık hak ve ödevlerini bilinçli olarak yapmalarını sağlayıcı, demokrasi kültürünü, düşünce, kişilik ve yeteneklerini geliştirici biçimde eğitim çalışmaları yapmak,

b) Bilmeyenlere okuma-yazma öğretmek, bilenlere eksik eğitimlerini tamamlamaları için sürekli eğitim imkânları hazırlamak,

c) Türkçenin doğru, güzel, etkili ve kurallarına uygun olarak öğretilmesi, kullanılması ve yaygınlaştırılması yönünde yurt içi ve ikili anlaşmalar çerçevesinde yurt dışı için öğretim programları hazırlamak ve uygulanmasını sağlamak,

ç) Millî kültür değerlerinin korunmasına, dünya kültürüne açık olarak geliştirilmesine ve yaygınlaştırılmasına yardımcı olmak,

d) Yöresel özellik ve ihtiyaçlara göre eğitim, öğretim, üretim, istihdam ve pazarlamaya yönelik çalışmalar ile nitelikli iş gücünün yetiştirilmesinde meslekî ve teknik içerikli eğitim çalışmaları yaptırmak,

e) Göç edenlerin yeni ortamlarına uyum sağlamalarına yönelik eğitim çalışmaları yaptırmak,

f) Sağlık kuruluşları ve alan uzmanları ile iş birliği yapılarak halk sağlığının korunması, aile planlaması, sağlıklı beslenme ve barınma, iyi bir üretici ve bilinçli bir tüketici olma niteliğini kazandırıcı çalışmalar yaptırmak,

g) Hayat boyu öğrenme anlayışıyla bireylerin; bilimsel, girişimci, teknolojik, iktisadi, sosyal, kültürel gelişmelerini ve serbest zamanlarını en iyi şekilde değerlendirme ve kullanma alışkanlıkları kazandırmak, yeteneklerini geliştirme imkânını sağlamak,

ğ) Özel eğitim gerektiren bireylere, gelişim özelliklerine göre, bireysel yeterlilikleri doğrultusunda okuma-yazma öğretmek, bilgi ve beceri kazanmalarını sağlamak,

h) Aile eğitimi programları ile Türk aile yapısını güçlendirerek toplumsal yapının korunmasını sağlamak ve bu amaçla sürekli eğitim imkânları hazırlamak,

ı) Toplumda sevgi, hoşgörü, diyalog, iş birliği, farklılıklara saygı, yardımlaşma ve birikimleri paylaşma kültürünün gelişmesini sağlamak,

i) Yaşlı bireylerin sosyal ve ekonomik hayata etkin olarak katılımları için eğitim çalışmaları yapmak. Olarak sıralanabilir.

Türkiye'de 2014-2015 eğitim-öğretim yılı itibariyle yaygın eğitim kapsamında faaliyet gösteren kurumlar ve bu kurumlarda eğitim alan öğrenci ve öğretmen sayıları Tablo 12'de belirtilmiştir.

Tablo 12. *Türkiye Cumhuriyeti 2014-2015 Eğitim-Öğretim Yılı Yaygın Eğitim Kurumları, Öğrenci ve Öğretmen Sayıları (MEB İstatistik, 2015)*

		Öğrenci (Kursiyer) Sayısı			**Öğretmen Sayısı**		
Kurum Türü	**Kurum Sayısı**	**Erkek**	**Kadın**	**Toplam**	**Erkek**	**Kadın**	**Toplam**
Meslek Eğitim Merkezi	318	168108	41128	209236	3825	1095	4920
Kız Teknik Olgunlaşma Enstitüsü	15	486	7991	8477	38	432	470
Halk Eğitim Merkezi	985	2492332	2746465	5238797	4287	5482	9769
Turizm Eğitim Merkezi	10	283	102	385	71	49	120
Bilim Sanat Merkezi	89	9488	9219	18707	650	435	1085
Rehberlik Araştırma Merkezi	228	315732	202732	518464	2024	1334	3358
Meslek Kursları	-	69298	37176	106474	-	-	-
Yetişkinler Teknik Eğitim Merkezi	12	-	-	-	-	-	-
Özel Dershaneler	938	263472	272762	536234	-	-	-
Özel Öğretim Kursları	181	-	-	-	-	-	-
Motorlu Taşıt Sürücüleri Kursu	3522	1308118	559031	1867157	16042	4875	20917
Muhtelif Kurslar	2807	179098	141176	320274	3847	2912	6759
Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi	1950	210506	139175	349681	7142	13730	20872
Özel Eğitim Okulu	45	2896	1911	4807	-	-	-
Özel Etüt Eğitim Merkezi	1094	19813	20534	40347	798	1786	2584
Genel Toplam	**12 194**	**4723898**	**3976678**	**8700576**	**38724**	**32130**	**70854**

Azerbaycan Cumhuriyeti eğitim sistemi.

Azerbaycan Cumhuriyeti eğitim tarihi.

İslam öncesi dönemlerde; Azerbaycan'da Kobustan ve Gemikaya'da bulunan mağaralardaki 3000–3500 senelik ilkel duvar resimleri, bu insanların bilgi ve düşüncelerini yansıtması olarak ele alınabilir. Yine çıkış coğrafyası Azerbaycan toprakları olan Dede Korkut destanları da bölgedeki insanların dünya görüşü ve ahlakını ortaya koymaktadır. Azerbaycan halkının geçmişinden günümüze gelen, geçmişi, ahlaki ve milli değerleri yansıtan, eğitici "nağmeler" mevcut olmuştur. Bunlar ninniler, belirli gün ve zamanlarda, mevsimlerde, ritüellerde söylenen manilerdir. Tarihi kaynaklara göre Azerbaycan'da ilk eğitim veren okullar MS 3. asırda görülmüştür. 6–7. asırlardaysa eğitimin önemini merkeze alan bir eğitim sistemi oluşturulmuştur (Mammadov, 2008).

Azerbaycan tarihinin İslam sonrası dönemine bakıldığında, eğitim öğretimle ilgili gelişmeler, 12. yüzyılda edebiyat, güzel sanatlar ve bilimsel alanlardaki çalışmalar olarak karşımıza çıkmaktadır. Azerbaycan tarihi içinde bu döneme medeniyetin "altın devri" denmektedir. Bu dönemlerde, Azerbaycan'da eğitim faaliyetleri şehirlerde bulunan mescitler yanındaki medreselerde ve mahalle mekteplerinde yürütülmekte idi. Medrese ve mekteplerde skolâstik dini ilimlerle beraber, Arapça, sağlık, şark dilleri, edebiyat ve mantık gibi dersler öğretilmekte idi. Arapça devletin resmi dili olarak kabul görmüştü. Medreseler yanında "Küttap" adı verilen mahalle mekteplerinin de olduğu bu dönem gelişerek 17–18. yüzyıllara kadar devam etmiştir (Sadıgov, 2009).

17–18 yüzyıllarda Azerbaycan'da eğitim kurumlarında Türkçe önem kazanmıştır. Yine bu dönemlerde, eğitim mescitlerin denetimindeki okullarda yürütülmüştür. 10 yaşında okula başlayan çocuklar, ailenin maddi imkânı ve çocuğun kendi kabiliyetine göre devam ederdi. Çocuklar ilkokulu mahalle mekteplerinde, orta tahsili medreselerde okurlardı. Yüksekokulu ise seçilen alandaki uzmanın görüşüne göre bitirir veya birkaç yıl daha devam ederdi. Tam olarak yetiştiğine inanılan kişiye "şahadetname" isimli bir belge verilirdi (Mammadov, 2008).

Azerbaycan Yüksek Sovyet'i 1 Mayıs 1925'te bir kararname çıkararak, Arap alfabesini kaldırıp Latin alfabesine geçilmesini sağlamıştır. 1928'de Türkiye Latin alfabesine geçince, buna karşılık Sovyetler Birliği ise Azerbaycan'da Latin alfabesini kaldırıp yerine Kiril alfabesini getirmiştir (Ergün, 1997).

1926 yılında köy çocukları için 7 yıllık okullar açılmıştır.1931–1932 ders yılında 8 ile 10 yaşlarında çocuklara mecburi eğitim getirilmiş, 1933–1934 eğitim yılında ise 7 yıllık

eğitim mecburiyeti uygulanmaya konulmuştur. 1935 yılında umum tahsil okulları (ilkokul, ortaokul, lise) köklü değişikliğe uğrayarak sadece ilkokuldan ibaret olan bir dereceli okullar ve ilkokul ve ortaokulların bir arada bulunduğu iki dereceli okullar kapatılmıştır. Ayrıca eğitim 10 yıla çıkarılmıştır. 1940 yılına gelindiğinde ülkede 4436 umum tahsil (ilkokul, orta ve lise) okulunda 695 bin öğrenci okurken bunlara 22 bin öğretmen eğitim vermiştir. 1990 yılına gelindiğinde ise umum tahsil okullarının(ilk, ortaöğretim ve lise) sayısı 4534'e yükselerek, 1,5 milyon öğrenci eğitim almıştır (Sadıgov, 2009).

1992 yılında Azerbaycan Eğitim sisteminin esaslarını oluşturan "Tahsil Kanunu" çıkarılmıştır. Böylece Azerbaycan Devleti Eğitim sistemi bu kanuna göre şekil almıştır (Çeltikçi, 2013).

Azerbaycan milli eğitimin genel amaçları.

Azerbaycan Cumhuriyeti Bakanlar Kurulu'nun 17 Mart 1994 tarihli, 109 sayılı kararı ile onaylanmış "Azerbaycan Cumhuriyeti genel eğitim okulları Kanunnamesi"ne göre; ırkı, milli ve kültürel kökeni, dili, cinsiyeti, sosyo-ekonomik durumu, sosyal kökeni, yerleşim yeri ve engel durumu ne olursa olsun, Azerbaycan Cumhuriyeti'nde yaşayan tüm çocukların ve gençlerin ücretsiz bir şekilde genel eğitim almasından devlet sorumludur.

Genel eğitimin temel amacı; bireylerin doğal kapasitelerini geliştirmek, onlara bilimin temellerini öğretmek, fiziksel, zihinsel, entelektüel kapasitelerini, eğilim, ilgi ve bilişsel yeteneklerini dikkate alarak onların kimliğini şekillendirmek, hayatta ve toplumda etkin faaliyete hazırlanmalarını sağlamaktır. Ayrıca bağımsız, yaratıcı düşünen, genel kültüre malik, milli ruhlu kimliğin yetiştirilmesine hizmet etmek, bilinçli olarak meslek seçmeye hazırlamak, Azerbaycan'ın gelişmesi için fedakârca çalışan vatandaşlar yetiştirmektir (Eğitim Kanunu, 1994).

Azerbaycan eğitim hukuku.

Azerbaycan halkının eğitim hakları Azerbaycan Cumhuriyeti Anayasası'nın 42. Maddesi ve Eğitim Kanunu'nun 3. maddesiyle açıklanmıştır. Buna göre Azerbaycan'da her vatandaş ırkına, milliyetine, dinine, diline, cinsiyetine, sağlık ve sosyoekonomik durumuna, çalışma alanına, siyasi görüşüne, sabıkalık durumuna, yaşadığı yere bakmaksızın eğitim alma hakkına sahiptir. Sadece belirli alan ve mesleklerde yaş sınırı, cinsiyet farkı, sabıka durumu ve sağlık durumuna göre devlet tarafından sınırlıklar getirilebilir.

Azerbaycan Eğitim Kanunu'nun 5. Maddesine göre Azerbaycan Cumhuriyeti'nde eğitim laiktir. Dini kurum ve kuruluşlar eğitim ve öğretime müdahale edemezler.

Azerbaycan Eğitim Kanununa (2009) göre; her vatandaş eğitim dilini, eğitim şeklini ve eğitim kurumunu seçmede serbesttir. İhtiyacı olan öğrencilerin eğitim masraflarının belirli bir kısmının veya tamamının karşılanması devletin güvencesi altındadır. Yine ihtiyacı olup da paralı bölüm ve eğitim kurumlarında okuyan öğrencilerin harçları verilmektedir. Devlet yükseköğretim öğrencilerine okulu bitirdikten sonra 5 sene zarfında geri ödemek şartıyla kredi sağlayabilmektedir.

Ülkedeki bütün vatandaşların eğitim alma hukuku, Çocuk Hakları Sözleşmesi ve eğitimle ilgili diğer uluslararası normlara ve belgelerle uygun olarak düzenlenmiştir (Mammadov, 2008).

Azerbaycan eğitim dili.

Azerbaycan'da geçmişten günümüze şu alfabeler kullanılmıştır; Göktürk alfabesi, Uygur alfabesi, Arap alfabesi, Kiril alfabesi, Latin alfabesi. Alfabe kullanımında Sovyet etkisi çok büyük olmuştur, bağımsızlıkla birlikte Azerbaycan kendi milli kimliğine uygun olarak Latin alfabesini seçmiştir (Türkoğlu, 2015).

Azerbaycan Cumhuriyeti Eğitim Kanunu'nun (2009) 7. Maddesine göre; Okulda eğitim dili Türk dilidir. Toplumun talebine, vatandaşların arzusuna uygun olarak belli bir talim ve terbiye standardı çerçevesinde, Türk Dili ve Edebiyatı, Azerbaycan Tarihi, Azerbaycan coğrafyası öğretimi şartıyla ülkede yaşayan azınlık halkların dillerinde, ayrıca yabancı dillerde de eğitim yapılabilir. Öğretimin hangi dilde yapılması belirlenirken çocukların ve ebeveynlerin istekleri ile birlikte yerel imkânlar, pedagojik personel ve eğitim öğretim içeriği dikkate alınmalıdır.

Azerbaycan eğitim sisteminin yapısı.

Eğitimin basamakları ve düzeyleri arasında eğitim programlarının (kurikulumlarının) yerine getirilmesi süreci "Eğitim Hakkında Azerbaycan Cumhuriyeti Kanunu"na göre hazırlanmıştır. Kanunun 9. maddesine göre eğitim, "her türlü bilgi, beceri ve sorumluluk duygusu kazandıran, ileri uygarlığa, gelişmiş dünya görüşüne ulaştıran, Azerbaycan'ın özgürlüğü ve bağımsızlığı için çalışan, halkın milli, ahlaki, hümanist, maddi ve manevi değerlerine bağlı, onları koruyan ve geliştiren, insan haklarına saygılı bireyler yetiştirme eylemi" olarak ifade edilmiştir (Akkuş ve Seferov, 2005).

Azerbaycan'da 1992 yılında yayımlanan eğitim kanununda, 2009 yılında yeniden düzenlemeler ve önemli reformlar gerçekleşmiştir (Türkoğlu, 2015).

Azerbaycan Cumhuriyeti Bakanlar Kurulunun 2010 yılı 4 Haziran tarihli 104 numaralı kararı ile onaylandığı Eğitim Kanunu'nun 17. maddesi gereğince Eğitim Sisteminin yapısı Tablo 13'te görüldüğü gibi belirlenmiştir;

Tablo 13. *Azerbaycan Cumhuriyeti Eğitim Sistemi*

	I.	**Örgün Eğitim**
1.	Okul Öncesi Eğitim	
2.	Genel Eğitim	a. İlköğretim-4 yıl (I-IV sınıflar) b. Genel orta öğretim-5 yıl (V-IX sınıflar) c. Tam orta öğretim-2 yıl (X-XI sınıflar)
3.	İlk Peşe İhtisas Eğitimi	
4.	Orta İhtisas Eğitimi	
5.	Yükseköğretim	a. Bakalavriat (Lisans) b. Fen c. Doktora
	II.	**Yaygın Eğitim**
1.	Mektebdenkenar Eğitim	a. Çocuk yaratıcılık merkezi b. Teknik yaratıcılık merkezi c. Çevresel Terbiye ve Tecrübecilik Merkezi d. Genç Turistler ve Diyarşünaslık Merkezi (Turizm ve Etnoğrafya Merkezi) e. Mektebdenkenar Terbiye İşi Merkezi f. Çocuk-gençlik fiziksel hazırlık kulübü g. Estetik Terbiye Merkezi h. Çocuk-Gençler Satranç Okulu i. Çocuk-Gençlik Spor Okulu

Örgün eğitim.

Okul öncesi eğitim: Azerbaycan Cumhuriyeti Bakanlar Kurulunun 2010 yılı 4 Haziran tarihli 104 numaralı kararına göre; bu aşamada eğitim süresi 3 yıldır. 5 yaştan 6 yaşa kadar olan süre okula hazırlık aşaması olarak kabul edilir. Eğitim kanunu temelinde, okul öncesi eğitim öğrencilere basit iş alışkanlıklarını öğretir, zihinsel ve fiziksel gelişimleriyle ilgilenir, yetenek ve becerilerini ortaya çıkarır, estetik açıdan yetişmesini sağlayarak onları okula hazırlar (Türkoğlu, 2015).

Azerbaycan Cumhuriyeti'nde okul öncesi eğitimde okula hazırlığın düzenleme kuralları ilgili yönetim kurumu tarafından belirlenir. Okulöncesi eğitim; çocukların ev işleri, cengâverlik, kahramanlık, vatanseverlik, koro şeklinde şarkı söyleme, Azericeyi doğru ve güzel konuşmalarını sağlama, halk edebiyatından şiirler okuma, özel metotlarla yabancı dilleri öğrenme, resim, müzik, iş becerisi, dans etme, yüzme, gibi çeşitli etkinliklerin de içinde bulunduğu, çocukların eğitimini kapsayan faaliyetler bütünüdür (Sadıgov, 2009).

Okul öncesi eğitim çocuğun ebeveynleri veya diğer yasal temsilcilerinin isteği ile okul öncesi eğitim kurumlarında, rehabilitasyon merkezlerinde, eğitim kurumlarının uygun yapılarında veya ailede gerçekleştirilebilir. Azerbaycan Cumhuriyetinde faaliyet gösteren okul öncesi eğitim kurumu ve bu kurumlarda eğitim gören öğrenci sayıları Tablo 14'te belirtilmiştir;

Tablo 14. *Azerbaycan Cumhuriyeti 2003-2016 Yılları Arası Okul Öncesi Eğitim Kurumu ve Öğrenci Sayıları (Azerbaycan İstatistik Komitesi, 2016)*

Yıllar	Toplam okul öncesi eğitim okulların sayısı	Devlet	Sivil Toplum (Özel)	Toplam öğrencilerin sayısı	Devlet	Sivil Toplum (Özel)
2003	1784	1781	3	111467	111367	100
2004	1780	1777	3	110891	110774	117
2005	1761	1758	3	110081	109925	156
2006	1764	1761	3	110017	109867	150
2007	1760	1757	3	109458	109269	184
2008	1658	1653	5	103902	103556	346
2009	1612	1607	5	103617	103342	275
2010	1635	1624	11	107954	107413	541
2011	1638	1623	15	112892	112111	781
2012	1666	1629	37	113517	112268	1249
2013	1677	1637	40	111090	109616	1474
2014	1680	1639	41	107699	106138	1561
2015	1706	1650	56	116049	113805	2244
2016	1722	1656	66	117239	114842	2397

Son yıllarda devlet kurumlarının yanında özel girişimcilerin de açmış olduğu okulöncesi eğitim kurumları yaygınlık kazanmaya başlamıştır. Ancak, özel eğitim kurumları ücretli ve fiyatları yüksek olduğundan eğitim alan öğrenci sayısının düşük olduğu görülmüştür (Sadıgov, 2009).

Azerbaycan'da okulöncesi eğitim çağındaki çocukların 2015 yılı itibariyle ancak %14'ü okula devam edebilmektedirler (Azerbaycan Devlet İstatistik Komitesi, Eğitim İstatistikleri).

Genel eğitim: Azerbaycan Cumhuriyeti'nde Genel Eğitimle ilgili (umumi tahsil) düzenlemeler Eğitim Kanunu'nun 19. maddesinde belirtilmiştir. Bu maddeye göre Azerbaycan Cumhuriyeti'nde genel eğitim 3 kademede verilmektedir;

1. İlkokul-4 yıl (I-IV sınıflar)
2. Genel orta öğretim-5 yıl (V-IX sınıflar)
3. Tam orta öğretim-2 yıl (X-XI sınıflar)

Azerbaycan Eğitim Kanununa (2009) göre; Genel eğitim alanlara bilimlerin genel esaslarının öğretilmesini, gerekli bilgi, beceri ve alışkanlıkların aşılanmasını, onların hayata hazırlanması ve çalışabilecek duruma gelmesi sağlanır. Azerbaycan Cumhuriyeti'nde ilköğretim altı yaşında başlar

Genel Orta Eğitim her ne kadar ayrı ayrı kademelerde verilse de yine bir bütünlük teşkil etmekte ve genellikle aynı eğitim kurumu içerisinde verilmektedir. Fakat aileler ve öğrencilerin isteği üzerine istenilen sınıfta başka bir okula nakil gerçekleşebilmektedir (Mammadov, 2008).

Genel eğitim okulları"Eğitim Kanunu"nda belirlenen eğitim ilkelerinin gerçekleştirilmesinden, çocukların seviye ve özelliklerine uygun eğitim öğretim sürecinin planlanmasından, onların sağlıklı bir şekilde, iyi bir eğitim alıp yeteneklerinin geliştirilmesinden sorumludurlar (Agamaliyev, 1999).

Azerbaycan Cumhuriyeti Eğitim Bakanlığının 16.09.2016 tarihli, 614 numaralı emrine ek 2 numaralı emri ile oluşturulan "Tedris Planına Dair Esaslar"a göre; genel eğitimde okullar 1 ekim de başlar ve 31 mayısta sona erer. Genel eğitim okullarında sınıf mevcudu 30 kişiyi geçmez. Ders süreleri 30 dakikadır, teneffüsler ise 10 dakika, zihinsel olarak yorgunluğa sebep olan derslerde bir kural olarak 3 dakika daha ara verilir. Genel olarak ev ödevi verilmez. Eğitim öğretim dönemi iki yarıyıl olarak düzenlenir. Ders yılı içerisinde ayrıca 5 gün sonbahar tatili (16-20 Kasım), 5 gün kış tatili (27-31 Ocak) ve 5 gün ek tatil (1-5 Mayıs) yapılır.

a. İlkokul: Azerbaycan'da ilkokula başlama yaşı 6'dır. İlkokul kademesi 1–4. Sınıfları kapsamaktadır ve zorunludur. Genellikle İlkokula alınırken öğrencilerin ilgileri, hobileri, sevdikleri ve sevmedikleriyle ilgili form doldurularak kayıtları yapılmaktadır.

İlkokuldaki derslerin çoğu tek öğretmen tarafından verilmektedir. Sadece müzik, yabancı dil ve resim dersleri farklı öğretmenler tarafından verilmektedir (Mammadov, 2008).

Azerbaycan Cumhuriyeti Bakanlar Kurulunun 2010 yılı 3 Haziran tarihli 103 numaralı kararı gereğince; İlkokulu tamamlayan öğrenciden beklenilen kazanımlar aşağıdaki gibidir;

- Yaşına uygun sanatsal, bilimsel kitle ve bilgi içerikli metinleri belirtilen şekilde okumak
- Okuduğu metindeki esas içeriği ayırmak ve onu yorumlayabilmek
- Sözlüklerden, çeşitli malzemelerden ve bilgisayarlardan faydalanmak
- Düşüncelerini sözlü ve yazılı olarak açıkça ifade etmek
- Mantıksal düşünmeyi, fikir ileri sürmeyi, başkasının fikrine saygı duymak

- Gerekli matematiksel bilgileri hayata tatbik etmeyi, basit algoritmaları yerine getirmek
- Gözlemlediği nesne ve olayları tasvir etmek, onları tipik belirtilerine göre geliştirmek
- İletişim kurmak, işbirliği yapmak, takım, kolektif bünyesinde faaliyet göstermek
- Basit medeni davranışı, kişisel hijyen ve gerekli güvenlik kurallarına uymak
- Belirli kurallar çerçevesinde fiziksel hareketleri, sanatsal-estetik yeteneğini sergilemeyi, basit iş alışkanlıkları haline getirmek
- Haklarını savunmak, başkasının haklarına saygı göstermek
- İnsanlara, doğaya, özel ve devlet mallarına, başkasının emeğine duyarlı, dikkatli ve adil bir tutum göstermek
- Azerbaycan halkının ahlaki-manevi değerleri, tarihi, kültürü, sanatı, görkemli kimlikleri hakkında kazandığı ilk bilgileri, ayrıca ülkesine karşı tehlikeli konumda bulunan kuvvetleri basit şekilde sunmak
- Yabancı dilde basit iletişim becerilerini sergilemek

b. Genel orta öğretim: Azerbaycan'da ortaokul kademesi 5–9. sınıfları kapsamaktadır. Azerbaycan vatandaşlarının bu eğitimi alması zorunludur. Genel orta eğitimin amacı; eğitim alanların sözlü konuşma ve yazma becerisini, iletişim yetisini, eğitim programına dâhil olan konularda ve ayrıca dünya uygarlığının gelişimi hakkında yeterli bilgi ve becerilerini, modern bilgi ve iletişimden yararlanma kabiliyetini, olayları değerlendirme ve kendi geleceğine yön verme yeteneğini temin etmektir (Azerbaycan Eğitim Bakanlığı, Eğitim Kanunu, 2010).

Ayrıca programda yer yaşam becerileri dersiyle doğada var olan kanunları öğrenmeleri, içtenlik, adil olma, sabır, öz değerlendirme, planlı yaşam, ekonomik düşünme gibi beceriler kazandırılması hedeflenmiştir (Türkoğlu, 2015).

Ortaokulu bitiren öğrenciler eğitimlerine lise de devam edebilecekleri gibi belirli sınavlarla güzel sanatlar okulunda, meslek okullarında ve meslek liselerinde de eğitimlerine devam edebilmektedirler. Sınavların yapılış şekil ve kuralları okulların yönetmenliği doğrultusunda belirlenmektedir (Azerbaycan Eğitim Bakanlığı, Eğitim Kanunu, 2010).

Ayrıca zorunlu eğitimin son sınıflarında hazırlık sınıfları aracılığıyla öğrenciler bir sonraki eğitim kademesine hazırlanmaktadır. Liseden sonra üniversite eğitimini ve veya mesleki eğitimi hedefleyen öğrenciler farklı bölümlerde öğrenim görmektedirler (Akkuş ve Seferov, 2005).

Azerbaycan Cumhuriyeti Bakanlar Kurulunun 2010 yılı 3 Haziran tarihli 103 numaralı kararı gereğince; Genel Orta Öğretimi tamamlayan öğrenciden beklenilen kazanımlar aşağıdaki gibidir;

- Dinlediği ve okuduğu çeşitli tarzda ve dalda metinleri analiz etmek, onların içeriğini derli toplu bir şekilde başkasına iletmek
- Konuşmanın monolog ve diyalog biçimlerinden kullanmak
- Plan, tez, incelemek ve düzenlemek, proje hazırlamak
- Hesaplamalar yapabilmek, tahminde bulunmak, matematiksel dil kullanmak, algoritmalar kurmak ve ihtimaller ileri sürmek
- Dış dünyayı anlamak için gözlem, ölçme, hesaplama, deney, değerlendirme yöntem ve araçlarını kullanmak
- Doğadaki temel kanunların mahiyetini ve karşılıklı ilişkisini anlatmak
- Çeşitli olgu, önerme ve delilleri karşılaştırmak, sınıflandırmak ve sunmak
- Eğitim sürecinde yaratıcılık gerektiren işleri bağımsız bir şeklide yerine getirmek
- Eğitim ödevlerini yerine getirmek için çeşitli bilgi kaynaklarından (sözlükler, ansiklopediler, bilgisayar, internet, süreli yayınlar vb.) kullanmak
- Yeteneklerini, meyil ve ilgisini bilinçli olarak belli etmek, iradi ve içgüdüsel kalitelerini ortaya koymak
- Gerçekleştirdiği işlerin sonucunu değerlendirmek, karşılaştığı problemlere çözüm bulmak
- Basit şekilde, organizasyon ve yönetim becerilerini sergilemek
- Sosyal davranış, ayrıca ilgili güvenlik, sağlık ve temizlik kurallarına, sağlıklı yaşam kurallarına uymak
- Milli, ahlaki-manevi, hukuki, etik, estetik değerlere, vatandaşlık konumuna, liderlik özelliklerine sahip olduğunu sergilemek
- Sorunların çözümünde ortak faaliyet göstermek, kolektif çalışma sürecinde kendisinin ve başkalarının etkinliğini değerlendirmek
- Yabancı dilde iletişim kurmak
- Ana dilinde yazılı ve sözlü iletişim becerilerine sahip, ülkesinin edebiyatı, tarihi, kültürü, sanatı, görkemli kimlikleri hakkında, ayrıca vatanına karşı tehlikeli konumda duran güçler hakkında yeterli bilgilere sahip olduğunu sergilemek.

c. Tam orta öğretim: Azerbaycan'da ortaöğretim 10–11. sınıfları kapsar. Ortaöğretimini tamamlamış olan öğrenciler yüksek öğrenimine devam edebilirler. Liseyi

bitiren öğrencilere “Ortaöğretim Diploması” verilir. Bu diplomaya Azerbaycan’da “Atestat” denilir (Akkuş ve Seferov, 2005).

Tam orta eğitim seviyesinde, eğitim alanların yeteneğinin geliştirilmesi, bağımsız yaşama ve meslek seçimine hazırlanması, aktif vatandaş olması, ulusal ve evrensel değerlere, insan haklarına ve özgürlüklerine saygılı bireyler olması, modern bilgi ve iletişim teknolojilerinden faydalanabilmesi, ekonomik bilgilerin esaslarına sahip olması ve yabancı dillerden en az birinde iletişim kurabilmesi amaçlanır (Azerbaycan Eğitim Bakanlığı, Eğitim Kanunu, 2009). Tam orta eğitim belgesi eğitimin bir sonraki basamakta sürdürülmesi için esas kabul edilir.

Azerbaycan Cumhuriyeti Bakanlar Kurulunun 2010 yılı 3 Haziran tarihli 103 numaralı kararı gereğince; Tam Orta Öğretimi tamamlayan öğrenciden beklenilen kazanımlar aşağıdaki gibidir;

- Dinlediklerine uygun eleştirel ve yaratıcı tutum sergilemek, ilgi alanlarına göre onları yeni bilgilerle zenginleştirmek
- Konuşmanın çeşitli biçimlerinden bulunduğu konuma göre kullanmak
- Görüşlerini yazılı olarak ifade etmek, yaratıcı yazılar (gözlem ve izlenim içerikli yazılar vb.) yazmak
- Sosyal hayatta yaşanan olaylara ve sosyal-kültürel alanlardaki yeniliklere yaş düzeyine göre tutum bildirmek
- İlgi alanlarına göre bağımsız bilgiler toplamak, onları sistemleştirmek, analiz etmek ve uygulamak
- Bilgi ve iletişim teknolojilerinin yaşam faaliyetlerinin düzenlenmesi doğrultusunda kullanmak
- Karşılaştığı hayati sorunları değerlendirmek ve onların çözümü yönünde kararlar almak
- Potansiyel olanakları kapsamında mevcut bilgi ve becerilerini sergilemek, kültürel ve entelektüel seviyesini yükseltmek
- İnsan emeğini, vatandaşların hak ve özgürlüklerini değerlendirmek, milli ahlaki-manevi değerlere, aynı zamanda evrensel değerlere duyarlı ve hoşgörülü tutum sergilemek
- Yabancı dilde (dillerde) iletişim kurmak
- Organizasyon ve yönetim ile ilgili görevleri yerine getirmek ve bu süreçlerde liderlik özelliklerini sergilemek

- Ana dilinde yazılı ve sözlü konuşma kültürüne, ülkesinin edebiyatı, tarihi, coğrafyası, görkemli kimlikleri, ayrıca vatanın çıkarlarına karşı olan tehlikeler hakkında ayrıntılı bilgilere sahip olduğunu sergilemek.

Azerbaycan Cumhuriyeti Eğitim Bakanlığının 22.06.2016 tarihli, 427 numaralı emrine ek 1 numaralı emrine göre İlkokul ve Genel Orta Eğitim okullarında uygulanan program ve haftalık ders saatleri ise Tablo 15'te belirtilmiştir;

Tablo 15. *Azerbaycan Cumhuriyeti'nde 2016-2017 Eğitim Öğretim Yılı İlkokul ve Genel Orta Eğitim Okullarının I-IX Sınıfları İçin Ders Planı (Azerbaycan Eğitim Bakanlığı, 2016)*

Sıra	**Ders Adı**	**Sınıflar Bazında Haftalık Ders Saatleri**								
		I	**II**	**III**	**IV**	**V**	**VI**	**VII**	**VIII**	**IX**
1	Azerbaycan Dili	9	10	10	10	5	4	4	3	2
2	Edebiyat					2	2	2	2	3
3	Yabancı Dil	1	1	1	1	3	3	3	3	2
4	İkinci Yabancı Dil					1	1	1	1	1
5	Matematik	4	4	4	4	5	5	5	5	5
6	Bilişim	1	1	1	1	1	1	1	1	1
7	Azerbaycan Tarihi					2	1	1	2	2
8	Genel Tarih						1	1	1	1
9	Fizik						1	2	2	3
10	Kimya							1	2	2
11	Biyoloji						2	2	2	2
12	Coğrafya						2	2	2	2
13	Hayat Bilgisi	1	1	2	2	1	1	1	1	1
14	Teknoloji	1	1	2	2	1	1	1	1	1
15	Beden Eğitimi	2	2	2	2	2	2	2	2	2
16	Müzik	1	1	1	1	1	1	1	1	1
17	Görsel Sanat	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Toplam		**21**	**22**	**24**	**24**	**25**	**29**	**31**	**32**	**32**
Seçmeli Dersler		2	2	2	2	3	3	3	3	3
Genel Toplam		**23**	**24**	**26**	**26**	**28**	**32**	**34**	**35**	**35**

Kaynak: http://edu.gov.azuploadfileemre-elave2016427427-emre-elave01.pdf

Tabloya göre ilkokuldaki ders saati sayısının genel orta eğitime göre daha az olduğu ve 1. sınıftan 9. sınıfa doğru ders saati sayısının arttığı görülmektedir.

Yine tabloya göre ilkokulda Azerbaycan dili ve matematik ders saatlerinin diğer derslere göre daha fazla olduğu ayrıca yabancı dil ve bilişim derslerinin 1. sınıftan itibaren uygulandığı görülmektedir.

Azerbaycan Cumhuriyeti Eğitim Bakanlığının 04.07.2016 tarihli, 458 numaralı emrine ek 1 numaralı emrine göre Tam Orta Eğitim okullarında uygulanan program ve haftalık ders saatleri ise Tablo 16'da belirtilmiştir;

Tablo 16. *Azerbaycan Cumhuriyeti'nde 2016-2017 Eğitim Öğretim Yılı Tam Orta Eğitim Okullarının VII-XI Sınıfları İçin Ders Planı (Azerbaycan Eğitim Bakanlığı, 2016)*

Sıra	Ders Adı	Sınıflar				
		VII	**VIII**	**IX**	**X**	**XI**
1	Azerbaycan Dili	4	3	2	2	2
2	Edebiyat	2	2	3	3	2
3	Yabancı Dil	3	3	2	3	4
4	İkinci Yabancı Dil	1	1	1		
5	Genel Tarih	1	1	1		
	Tarih				1	1
6	Azerbaycan Tarihi	1	2	2	2	2
7	İnsan ve Toplum				1	1
8	Coğrafya	2	2	2		
9	Fiziki Coğrafya				1	2
10	Ekonominin Esasları				1	1
11	Astronomi					1
12	Kimya	1	2	2	2	2
13	Biyoloji	2	2	2	2	1
14	Hayat Bilgisi	1	1	1		
15	Teknoloji	1	1	1		
16	Beden Eğitimi	2	2	2	2	2
17	Gençlerin Çağrıya Kadarki Hazırlığı				2	2
18	Görsel Sanatlar	1	1	1		
19	Müzik	1	1	1		
Toplam		**23**	**24**	**23**	**22**	**23**
	Alan Dersleri					
1	Matematik	6	6	6		
2	Cebir ve Analizin Başlangıcı				5	6
3	Geometri				2	2
4	Bilişim	2	1	2	2	2
5	Fizik	3	3	4	4	4
Toplam		**11**	**10**	**12**	**13**	**14**
Öğrencilerin Maksimum Mecburi Ders Saati		**34**	**34**	**35**	**35**	**37**
Seçmeli Dersler			**1**			
Özel Bireysel ve Grup Dersleri					**1**	**1**
Genel Toplam		**34**	**35**	**35**	**36**	**38**

Kaynak: http://edu.gov.azuploadfileemre-elave2016427427-emre-elave01.pdf

Azerbaycan Cumhuriyetinde faaliyet gösteren genel eğitim kurumu ve bu kurumlarda eğitim gören öğrenci sayıları ile ilgili bilgi Tablo 17'de belirtilmiştir;

Tablo 17. *Azerbaycan Cumhuriyeti 2002-2016 Yılları Arası Genel Eğitim Kurumu ve Öğrenci Sayıları (Azerbaycan İstatistik Komitesi, 2016)*

Yıllar	Toplam genel eğitim okulların sayısı			Toplam öğrencilerin sayısı		
		Devlet	Sivil Toplum (Özel)		Devlet	Sivil Toplum (Özel)
2002/2003	4555	4546	9	1708628	1705255	3373
2003/2004	4565	4554	11	1689676	1685448	4228
2004/2005	4553	4542	11	1634341	1629831	4510
2005/2006	4559	4547	12	1586222	1581173	5049
2006/2007	4538	4525	13	1537273	1531226	6047
2007/2008	4562	4545	17	1490152	1483311	6841
2008/2009	4557	4540	17	1431515	1424353	7162
2009/2010	4546	4529	17	1367888	1360760	7128
2010/2011	4539	4522	17	1327532	1321091	6441
2011/2012	4523	4505	18	1294059	1287476	6583
2012/2013	4515	4495	20	1287599	1280348	7250
2013/2014	4513	4485	28	1291634	1283303	8331
2014/2015	4481	4462	19	1325634	1319083	6551
2015/2016	4485	4462	23	1361657	1353309	8348

Tabloya göre genel eğitim kurumlarında devlet kurumlarının sayısının azaldığı, özel eğitim kurumları sayısının arttığı, buna karşılık toplam öğrenci sayısının azaldığı görülmektedir.

d. İlk peşe ihtisas-orta ihtisas eğitimi (meslek liseleri, meslek okulları): Sovyetler döneminden günümüze teknik meslek eğitim hep kendi önemi korumuştur. Ülkedeki endüstriyel ve üretim alanları için mesleki eğitim mezunları her zaman büyük potansiyel oluşturmuşlardır (Mammadov, 2008).

Azerbaycan'da genel eğitim zorunludur. Temel eğitim ve lise düzeyinden mezun olanlar mesleki okul seçme hakkına sahiptirler (Türkoğlu, 2015). Bu okullara zorunlu eğitimi bitiren sanata ilgili bireyler ile herhangi bir sanat icra edenlerden ihtisasını artırmak isteyenler veya değiştirmek isteyen öğrenciler kabul edilmektedir (Zamanov, 2014).

Azerbaycan eğitim kanununa (2009) göre; . İlk peşe-ihtisas eğitimi işgücü piyasasının ihtiyaçlarına uygun olarak, genel orta öğretim ve tam orta eğitim tabanında çeşitli sanatlar ve

toplu meslekler üzere ihtisaslı işçi kadroların hazırlanmasını sağlar. Azerbaycan'da faaliyet gösteren İlk Peşe İhtisas eğitimi meslek lisesi düzeyinde, Orta İhtisas Eğitimi ise 2 yıllık Meslek Yüksek Okulu düzeyinde eğitim vermektedir.

Gelişmenin ve değişimin çok hızlı olduğu dönemde devlet ülkedeki elaman ihtiyacını karşılamakta çok titiz davranmakta ve bunun için gerekli çalışmaları yapmaktadır. Özellikle orta ihtisas okulları gibi çok daha hızlı eleman yetiştiren kurumlara daha da önem verilmiştir (Akkuş ve Seferov, 2005). Yüksek öğretimden bir kademe aşağıda fakat orta öğretimden de bir kademe yukarıda olan bu eğitim kurumlarında eğitim kısa sürede tamamlanmakta ve küçük uzman diye isimlendirilen mezunlar verilmektedir.

Azerbaycan Cumhuriyetinde faaliyet gösteren İlk Peşe İhtisas Eğitimi Kurumu ve bu kurumlarda eğitim gören öğrenci sayıları Tablo 18'de belirtildiği gibidir;

Tablo 18. *Azerbaycan Cumhuriyeti 2002-2015 Yılları Arası İlk Peşe İhtisas Eğitimi Kurumu ve Öğrenci Sayıları (Azerbaycan İstatistik Komitesi, 2016)*

Öğretim yılları	**Eğitim Bakanlığının bağlı olan ilk meslek uzmanlık eğitimi kurumlarının sayısı**	**Öğrencilerin sayısı**
2002/2003	109	20753
2003/2004	110	21677
2004/2005	110	21563
2005/2006	107	22189
2006/2007	107	23813
2007/2008	107	24455
2008/2009	108	25184
2009/2010	108	25604
2010/2011	108	27672
2011/2012	107	28587
2012/2013	106	29906
2013/2014	108	27745
2014/2015	107	24328

Tabloya göre ilk peşe ihtisas kurum sayısının çok fazla bir değişiklik göstermediği, ancak öğrenci sayısının inişli çıkışlı bir seyir izlediği görülmektedir.

Azerbaycan Cumhuriyetinde faaliyet gösteren Orta İhtisas Eğitimi Kurumu ve bu kurumlarda eğitim gören öğrenci sayıları ise Tablo 19'da belirtilmiştir.

Tablo 19. *Azerbaycan Cumhuriyeti 2002-2015 Yılları Arası Orta İhtisas Eğitimi Kurumu ve Öğrenci Sayıları (Azerbaycan İstatistik Komitesi, 2015)*

Yıllar	Toplam orta meslek okulların sayısı	Devlet	Özel	Toplam öğrenci sayısı	Devlet	Özel
2002/2003	58	55	3	51410	50266	1144
2003/2004	60	55	5	53694	52256	1438
2004/2005	59	55	4	55794	54173	1621
2005/2006	60	56	4	57896	55028	2868
2006/2007	60	56	4	56872	53745	3127
2007/2008	60	56	4	53489	51482	2007
2008/2009	60	57	3	52579	51596	983
2009/2010	61	57	4	52765	51079	1686
2010/2011	61	57	4	53451	51681	1770
2011/2012	59	58	1	54456	53236	1220
2012/2013	59	58	1	55954	54435	1519
2013/2014	60	59	1	63162	61053	2109
2014/2015	61	60	1	60511	57782	2729

Tabloya göre orta ihtisas kurumları içerisinde özel kurum sayısının son yıllarda azalmasına rağmen öğrenci sayısının arttığı görülmektedir.

e. Yüksek öğretim (Ali mektepler): Azerbaycan'da yükseköğretimin amacı; ülkenin ihtiyacı doğrultusunda, çeşitli alanlardan olmak üzere, ilmi ve pedagojik seviyesi yüksek kadrolar yetiştirmek, bilimsel araştırmalar yapmak, bilgi ve yeteneklerini üretim alanlarında uygulamayı başarabilen, dış ilişkilerde aktif, kendilerine verilecek her türlü görevi üstlenebilecek yüksek ihtisaslı kadrolar yetiştirmektir (Sadıgov, 2009).

Azerbaycan'da faaliyet gösteren yükseköğretim kurumları arasında; Akademi, Üniversite, Fakülte, Enstitü, Konservatuar, Meslek Yüksek Okulu ve İlmi Araştırma Kurumları bulunmaktadır. Yüksek düzeyde uzmanlaşmış bilimsel pedegojik kadro, toplumun ve iş pazarının ihtiyaçları göz önünde bulundurularak yükseköğretimde eğitilir (Türkoğlu, 2015).

Azerbaycan Cumhuriyeti'nde eğitim vermekte olan yüksek öğretim kurumlarının amaçları Eğitim Kanununa (2009) göre şu şekilde sıralanmaktadır;

- Belirli yüksek öğretim kademelerinden mezun uzmanlar hazırlamak

- Bilimsel araştırmalar yapmak
- Bilim adamları yetiştirmek
- Öğretim görevlileri ve bilimsel araştırmacıların periyodik denetimini yapmak
- İhtisas artırma ve yeniden hazırlanmayı sağlamak
- Bilimsel yayınlar yapmak
- Halkın bilgilendirilmesini ve bilinçlendirilmesini sağlamak
- Bilimsel üretim, ticari faaliyetler, eğitimde dış ilişkiler ve maliye-iktisat alanlarına katkıda bulunmak ve yardımcı olmak

Azerbaycan eğitim kanununa (2009) göre; yüksek öğretim kademeleri üç basamaktan oluşmaktadır;

Bakalavriat eğitim seviyesinde tam orta eğitim ve orta ihtisas eğitimi alanına ayrı ayrı ihtisasların eğitim programları üzerine yüksek eğitimli uzmanlar hazırlanır. Bakalavriatı bitiren mezunlara "lisans" yüksek meslek-ihtisas derecesi verilir. Bakalavriat eğitimi almış mezunların bilimsel araştırma ve çalışmalar yapabilmesi için ikinci kademe olan yüksek lisans eğitimine devam etmesi gerekmektedir.

Yüksek lisans eğitimi, İki kademeli eğitim kurumlarında "bakalavr" derecesi almış olan uzmanlardan başarılı olanlar arasından sınavla "magistratura" (yüksek lisans) öğrencisi alınır. Fakülte yönetim kurulunun kararı ile verilen, ikinci bilimsel derece, ihtisas derecesidir. Yüksek lisans eğitimi, öğrencilere herhangi bir ihtisas alanında bilimsel araştırma ve kendini geliştirme hakkı verir. Yüksek lisans eğitiminin içeriği, düzenlenmesi ve "master" derecelerinin belirlenmesi ilgili yönetim organı tarafından belirlenir.

Doktora, üçüncü kademede gerekli sınavlardan sonra "magistir" unvanı olanlar doktora için bilimsel çalışmalarına devam ederler. Hazırladıkları tezleri kabul edilenlere fakülte yönetim kurulunca "doktor" ve "ilimler namzedi"(adayı) unvanı verilir. Tüm bunlar akademik unvanına erişilinceye kadar devam eder.

Yükseköğretim kurumlarında, akademisyenlere bilimsel çalışmaları sonucunda doçent ve profesör gibi bilimsel unvanlar verilir.

Azerbaycan'da şuan 53 adet Üniversite faaliyet göstermektedir. Azerbaycan Cumhuriyetinde faaliyet gösteren Yüksek Öğretim Kurumu ve bu kurumlarda eğitim gören öğrenci sayıları Tablo 20'de gösterilmiştir.

Tablo 20. *Azerbaycan Cumhuriyeti 2002-2016 Yılları Arası Yüksek Öğretim Kurumu ve Öğrenci Sayıları (Azerbaycan İstatistik Komitesi, 2016)*

Yıllar	Toplam yüksek okulların sayısı	Devlet	Özel	Toplam öğrenci sayısı	Devlet	Özel
2002/2003	41	26	15	120039	101676	18363
2003/2004	42	27	15	121535	104009	17526
2004/2005	42	27	15	127248	106020	21228
2005/2006	42	27	15	129948	105997	23951
2006/2007	43	29	14	129141	106882	22259
2007/2008	43	29	14	130430	108238	22192
2008/2009	50	36	14	136587	115994	20593
2009/2010	53	37	16	139194	117934	21260
2010/2011	51	36	15	140241	120488	19753
2011/2012	51	36	15	143146	123530	19616
2012/2013	52	37	15	145584	125684	19900
2013/2014	54	39	15	146055	126672	19383
2014/2015	53	39	14	153068	131482	21586

Tabloya göre hem kurum sayısının hem de öğrenci sayısının her geçen yıl arttığı görülmektedir.

Yaygın eğitim.

Yaygın eğitim; Milli Eğitim Sisteminin özü olup, çocuk ve gençlerin ilgi, yetenek ve entelektüel seviyelerinin fiziki ve manevi yönden geliştirilmesi amacıyla belli plan ve programlar çerçevesinde yapılan bir eğitim faaliyetidir.

Yaşam boyu öğrenme herkes için önemlidir. Azerbaycan'da eğitimin yeniden düzenlenmesine uygun olarak yaşam boyu kavramı milli uzmanlar tarafından geliştirilip eğitim bakanlığı tarafından uygulanmıştır (Türkoğlu, 2015).

Mektebdenkenar eğitim (okul dışı eğitim): Azerbaycan'da yaygın eğitim, aileler, diğer örgün eğitim kurumları, çeşitli kurumlar ve ayrıca münferit vatandaşların katkılarıyla yürütülen geniş çaplı bir eğitim faaliyetleri kategorisinde yer almaktadır.

Eğitim Kanununa (2009) göre Azerbaycan'da faaliyet gösteren yaygın eğitimin özel amacı; milletimizin kaybolmaya yüz tutmuş, sanat ve mesleklerini yaşatmaya dönük bilgi ve becerilerini geliştirmek, hızla gelişen teknolojiye ayak uydurabilecek insan gücü yetiştirmek,

ülkeyi ekonomik ve teknolojik bakımdan ileriye götürebilecek bilgi ve tecrübeyi kazandırmak, vatandaşlara boş vakitlerini uygun bir şekilde değerlendirme beceri ve alışkanlıkları kazandırmaktır. Genel, mesleki ve teknik olmak üzere yapılan yaygın eğitim faaliyetleri, örgün eğitim kurumlarının tecrübelerinden de yararlanılarak bir bütünlük içinde sürdürülmektedir. Ayrıca çocuk, ergen ve gençlerin ilgi, eğilim ve becerilerini belirlemek ve onların yaratıcılıklarının, boş vakitlerinin değerlendirilmesi, fiziksel gelişimlerinin desteklenmesi, öğrencilerin eğitimi, onların zararlı alışkanlıklardan korunması ile ilgili farkındalık mekanizmalarının düzenlenmesi ve sürekli iyileştirilmesi de yaygın eğitimin amaçlarındandır.

Azerbaycan'da faaliyet gösteren; Çocuk Yaratıcılık Merkezi, Teknik Yaratıcılık Merkezi, Çevresel Terbiye ve Tecrübecilik Merkezi, Genç Turistler ve Diyarşünaslık Merkezi (Turizm ve Etnoğrafya Merkezi), Mektebdenkenar Terbiye İşi Merkezi, Çocuk-Gençlik Fiziksel Hazırlık Kulübü, Estetik Terbiye Merkezi, Çocuk-Gençler Satranç Okulu ve Çocuk-Gençlik Spor Okulu yaygın eğitim kurumları arasında sayılabilir.

Azerbaycan'da bulunan yaygın eğitim kurumları hakkında istatistik bilgisi Tablo 21'de belirtilmiştir.

Tablo 21. *Mektebdenkenar Eğitim Kurumları Hakkında İstatistiksel Bilgi (Azerbaycan Eğitim Bakanlığı, 2015)*

Merkezlerin adı	**Merkezlerin Sayısı**	**Grupların Sayısı**	**Çocukların Sayısı**	**Dernek yöneticileri, öğretmenlerin sayısı**
Çocuk Yaratıcılık Merkezi	82	2912	41159	1571
Teknik Yaratıcılık Merkezi	59	1819	23865	1041
Çevresel Terbiye ve Tecrübecilik Merkezi	48	1341	19748	744
Genç Turistler ve Diyarşünaslık Merkezi	10	613	8813	214
Mektebdenkenar Terbiye İşi Merkezi	4	319	3945	100
Çocuk-gençlik fiziksel hazırlık kulübü	1	52	612	
Estetik Terbiye Merkezi	3	253	2583	82
Çocuk-Gençler Satranç Okulu	66	1698	19345	941
Çocuk-Gençlik Spor Okulu	95	3880	45336	1378
TOPLAM:	**368**	**12887**	**165406**	**6071**

Tabloya göre yaygın eğitim faaliyetlerine katılımın çocuklara yönelik yaratıcılık merkezleri ve spor okullarında diğer merkezlere göre daha fazla olduğu görülmektedir.

Türkiye Cumhuriyeti ve Azerbaycan Cumhuriyeti Ortaokul coğrafya öğretim programı

Türkiye'de ortaokul coğrafya öğretim programı.

Ülkemizde 1985 yılından 1997 yılına kadar sosyal bilgiler eğitimi; "Milli Tarih", "Milli Coğrafya" ve "T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük-Vatandaşlık" şeklinde okutulurken, 1997 yılında sekiz yıllık zorunlu eğitime geçilmesiyle sosyal bilgiler dersinin 4, 5, 6 ve 7. sınıflarda okutulmasına karar verildi. Ortaokul kademesinde coğrafya konuları da sosyal bilgiler dersi içerisinde işlenmeye devam etti.

2004 yılında Türk eğitim sisteminde önemli bir değişikliğe gidilerek 2006 yılından itibaren konu yoğunluğu azaltılmış yeni bir sosyal bilgiler programı geliştirilmiştir. Bu değişikliğin dikkat çeken yanı sosyal bilgiler müfredatı içerisinde coğrafya kazanımları azaltılmasıdır (Sekin, 2011).

Sosyal bilgiler dersi içerisinde yer alan yurt sevgisine sahip bireyler yetiştiren coğrafya, ilköğretimde sosyal bilgiler dersi içerisinde önemli bir yere sahiptir (Nalçacı, 2006).

Coğrafya; insanın doğal ve sosyal çevresiyle olan etkileşimini, doğadan faydalanma durumunu, doğanın insan üzerindeki etkisini neden ve sonuç ilişkisi içerisinde araştırıp inceleyen bir disiplindir (Gökçe ve Öztürk, 2013).

Ortaokul 5. sınıf sosyal bilgiler öğretim programı içerisinde coğrafya konuları.

Türkiye'de uygulanan ve 17.07.2017 tarihinde MEB Talim Terbiye Kurulu kararıyla yenilenip 2017-2018 eğitim öğretim yılı itibariyle uygulamaya konulacak olan ortaokul 5. sınıf sosyal bilgiler programı ve bu program içerisindeki coğrafya konularını Tablo 22'de belirtilmiştir

Tablo 22. *Sosyal Bilgiler Öğretim Programı 5. Sınıf Öğrenme Alanları, Üniteleri, Kazanım Sayıları ve Süreleri*

ÖĞRENME ALANI	KAZANIM SAYISI	ORANI %	SÜRE/DERS SAATİ
BİREY VE TOPLUM	**4**	13	**14**
KÜLTÜR VE MİRAS	**5**	16.6	**18**
İNSANLAR, YERLER VE ÇEVRELER	**5**	16.6	18
BİLİM, TEKNOLOJİ VE TOPLUM	**5**	13	14
ÜRETİM, DAĞITIM VE TÜKETİM	**6**	16.6	**18**
ETKİN VATANDAŞLIK	**4**	11.1	**12**
KÜRESEL BAĞLANTILAR	**5**	13	**14**
GENEL TOPLAM	**34**	**100**	**108**

Kaynak: MEB, 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Programı,2017

Yenilenen 5. sınıf sosyal bilgiler programını incelediğimizde 2005 yılında hazırlanan programa göre kazanım sayısı 46'dan 34'e düşürülmüştür. Konu yoğunluğu azaltılıp, program sadeleştirilmiş, güncel konular olan; medya okuryazarlığı, bilişim sistemleri, sosyal medya kullanımı, e ticaret gibi konular eklenmiştir.

Yenilenen 5. sınıf sosyal bilgiler programında coğrafya konularının oranı ise Tablo 23'de gösterildiği gibidir.

Tablo 23. *Beşinci Sınıf Sosyal Bilgiler Programı İçerisinde Coğrafya Konularının Kazanım Sayısı ve Oranları*

ÖĞRENME ALANI	COĞRAFYA KONULARINA AİT KAZANIM SAYISI	ÜNİTENİN TOPLAM KAZANIM SAYISI
KÜLTÜR VE MİRAS	4	5
İNSANLAR, YERLER VE ÇEVRELER	5	5
ÜREİM, DAĞITIM VE TÜKETİM	4	6
KÜRESEL BAĞLANTILAR	3	5
TOPLAM	**16**	**21**

"Kültür ve Miras" öğrenme alanında bulunan coğrafya konularının kazanımları;

1. *Çevresindeki doğal varlıklar ile tarihî mekânları, nesneleri ve eserleri tanıtır.*
2. *Ülkemizin çeşitli yerlerinin kültürel özellikleri ile yaşadığı çevrenin kültürel özelliklerini karşılaştırarak bunlar arasındaki benzer ve farklı unsurları belirler.*
3. *Kültürel öğelerin, insanların bir arada yaşamasındaki rolünü analiz eder.*
4. *Günlük yaşamdaki kültürel unsurların tarihî gelişimini değerlendirir."*

"İnsanlar, Yerler ve Çevreler" öğrenme alanında bulunan coğrafya konularının kazanımları;

1. *Haritalar üzerinde yaşadığı bölgenin yeryüzü şekillerini genel olarak açıklar.*
2. *Yaşadığı bölgede görülen iklimin, insan faaliyetlerine etkisini, günlük yaşantısından örnekler vererek açıklar.*
3. *Bölgesindeki doğal özellikler ile beşerî özelliklerin nüfus ve yerleşim üzerindeki etkilerini ilişkilendirir.*
4. *Yaşadığı çevredeki afetlerin ve çevre sorunlarının oluşum nedenlerini sorgular.*
5. *Doğal afetlerin toplum hayatı üzerine etkilerini örneklerle açıklar."*

"Üretim, Dağıtım ve Tüketim" öğrenme alanında bulunan coğrafya konularının kazanımları;

1. *Yaşadığı bölgenin ekonomik faaliyetlerini belirler.*
2. *Çevresindeki ekonomik faaliyetlerin, insanların sosyal hayatlarına etkisini analiz eder.*
3. *Kullandığı temel ürünlerin üretim, dağıtım ve tüketim ağını analiz eder.*
4. *İş birliği yaparak üretim, dağıtım ve tüketime dayalı yeni fikirler geliştirir."*

"Küresel Bağlantılar" öğrenme alanında bulunan coğrafya konularının kazanımları;

1. *Ülkeler arasındaki ekonomik ilişkilerde yaşadığı ilin yerini ve önemini araştırır.*
2. *Ülkeler arasındaki ekonomik ilişkilerde iletişim ve ulaşım teknolojisinin etkisini tartışır.*
3. *Turizmin uluslararası ilişkilerdeki önemini açıklar."*

Türkiye'de uygulanmakta olan 5. sınıf sosyal bilgiler programı içerisinde coğrafya konularına ait kazanım sayılarının toplam kazanım sayısı içerisindeki oranı % 47,05'dir. Bu oran toplam kazanım sayısının yaklaşık olarak yarısının coğrafya konularına ayrıldığını göstermektedir.

Ortaokul 6. sınıf sosyal bilgiler öğretim programı içerisinde coğrafya konuları.

Türkiye'de uygulanan ortaokul 6. sınıf sosyal bilgiler programları ve bu programlar içerisindeki coğrafya konuları Tablo 24'te belirtildiği gibidir.

Tablo 24. *Sosyal Bilgiler Öğretim Programı 6. Sınıf Öğrenme Alanları, Üniteleri, Kazanım Sayıları ve Süreleri*

ÖĞRENME ALANI	ÜNİTE	KAZANIM SAYISI	SÜRE/DERS SAATİ	ORANI (%)
BİREY VE TOPLUM	SOSYAL BİLGİLER ÖĞRENİYORUM	**6**	**12**	**11**
İNSANLAR, YERLER VE ÇEVRELER	YERYÜZÜNDE YAŞAM	**7**	**15**	**14**
KÜLTÜR VE MİRAS	İPEK YOLU'NDA TÜRKLER	**9**	**24**	**23**
ÜRETİM, DAĞITIM VE TÜKETİM	ÜLKEMİZİN KAYNAKLARI	**6**	**18**	**17**
KÜRESEL BAĞLANTILAR	ÜLKEMİZ VE DÜNYA	**5**	**12**	**11**
GÜÇ, YÖNETİM VE TOPLUM	DEMOKRASİNİN SERÜVENİ	**5**	**15**	**14**
BİLİM, TEKNOLOJİ VE TOPLUM	ELEKTRONİK YÜZYIL	**5**	**12**	**10**
GENEL TOPLAM		**43**	**108**	**100**

Kaynak: MEB, 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Programı,2005

Ortaokul 6. sınıf sosyal bilgiler programını incelediğimizde coğrafya konularının oranı ise Tablo 25'te gösterildiği gibidir.

Tablo 25. *Altıncı Sınıf Sosyal Bilgiler Programı İçerisinde Coğrafya Konularının Kazanım Sayısı ve Oranları*

ÜNİTE	COĞRAFYA KONULARINA AİT KAZANIM SAYISI	ÜNİTENİN TOPLAM KAZANIM SAYISI
Yeryüzünde Yaşam	5	7
Ülkemizin Kaynakları	3	6
Ülkemiz ve Dünya	5	5
TOPLAM	**13**	**18**

"Yeryüzünde Yaşam" ünitesinde bulunan coğrafya konularının kazanımları;

1. *Farklı ölçeklerde çizilmiş haritalardan yararlanarak ölçek değiştiğinde haritanın değişen özellikleri hakkında çıkarımlarda bulunur.*
2. *Konum ile ilgili kavramları kullanarak kıtaların, okyanusların ve ülkemizin coğrafi konumunu tanımlar.*
3. *Dünyanın farklı doğal ortamlarındaki insan yaşantılarından yola çıkarak, iklim özellikleri hakkında çıkarımlarda bulunur.*
4. *Haritalardan ve görsel materyallerden yararlanarak Türkiye'de görülen iklim türlerinin özellikleri hakkında çıkarımlarda bulunur.*
5. *Haritalardan ve görsel materyallerden yararlanarak Türkiye'deki iklim tiplerinin dağılışında, konumun ve yeryüzü şekillerinin rolünü açıklar."*

"Ülkemizin Kaynakları" ünitesinde bulunan coğrafya konularının kazanımları;

1. *Türkiye'nin coğrafi özelliklerini dikkate alarak, yatırım ve pazarlama proje önerileri tasarlar*
2. *Doğal kaynakların bilinçsizce tüketilmesinin insan yaşamına etkilerini tartışır.*
3. *Ülkemizin kaynaklarıyla ekonomik faaliyetlerini ilişkilendirerek, bunların ülke ekonomisindeki yerini ve önemini değerlendirir."*

"Ülkemiz ve Dünya" ünitesinde bulunan coğrafya konularının kazanımları;

1. *Görsel materyalleri ve verileri kullanarak dünyada nüfus ve ekonomik faaliyetlerin dağılışının nedenleri hakkında çıkarımlarda bulunur.*
2. *Ülkemizin diğer ülkelerle olan ekonomik ilişkilerini, kaynaklar ve ihtiyaçlar açısından değerlendirir.*

3. *Türk Cumhuriyetleri, komşu ve diğer ülkelerle olan kültürel, sosyal, siyasi ve ekonomik ilişkilerimizi Atatürk'ün milli dış politika anlayışı açısından değerlendirir.*
4. *Ülkemizin diğer ülkelerle doğal afetlerde ve çevre sorunlarında dayanışma ve işbirliği içinde olmasının önemini fark eder.*
5. *Uluslararası kültür, sanat, fuar ve spor etkinliklerinin toplumlar arası etkileşimdeki rolünü değerlendirir."*

Türkiye'de uygulanmakta olan 6. sınıf sosyal bilgiler programı içerisinde coğrafya konularına ait kazanım sayılarının toplam kazanım sayısı içerisindeki oranı % 30,23' dür. 6. sınıf sosyal bilgiler programında coğrafya konularının 5. sınıflara göre daha da azaldığı görmektedir.

Ortaokul 7. sınıf sosyal bilgiler öğretim programı içerisinde coğrafya konuları.

Türkiye'de uygulanan ortaokul 7. sınıf sosyal bilgiler programları ve bu programlar içerisindeki coğrafya konuları Tablo 26'da belirtildiği gibidir.

Tablo 26. *Sosyal Bilgiler Öğretim Programı 7. Sınıf Öğrenme Alanları, Üniteleri, Kazanım Sayıları ve Süreleri*

ÖĞRENME ALANI	ÜNİTE	KAZANIM SAYISI	SÜRE/DERS SAATİ	ORANI (%)
BİREY VE TOPLUM	İLETİŞİM VE İNSAN İLİŞKİLERİ	**6**	**12**	**11**
İNSANLAR, YERLER VE ÇEVRELER	ÜLKEMİZDE NÜFUS	**5**	**12**	**11**
KÜLTÜR VE MİRAS	TÜRK TARİHİNDE YOLCULUK	**8**	**27**	**25**
BİLİM, TEKNOLOJİ VE TOPLUM	ZAMAN İÇİNDE BİLİM	**5**	**12**	**11**
ÜRETİM, DAĞITIM VE TÜKETİM	EKONOMİ VE SOSYAL HAYAT	**6**	**18**	**17**
GÜÇ, YÖNETİM VE TOPLUM	YAŞAYAN DEMOKRASİ	**5**	**12**	**11**
KÜRESEL BAĞLANTILAR	ÜLKELER ARASI KÖPRÜLER	**4**	**15**	**14**
GENEL TOPLAM		**39**	**108**	**100**

Kaynak: MEB, 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Programı,2005

Ortaokul 7. sınıf sosyal bilgiler programını incelediğimizde coğrafya konularının oranı ise Tablo 27'de gösterildiği gibidir.

Tablo 27. *Yedinci Sınıf Sosyal Bilgiler Programı İçerisinde Coğrafya Konularının Kazanım Sayısı ve Oranları*

ÜNİTE	COĞRAFYA KONULARINA AİT KAZANIM SAYISI	ÜNİTENİN TOPLAM KAZANIM SAYISI
Ülkemizde nüfus	4	5
Ekonomik ve Sosyal Hayat	2	6
Ülkelerarası Köprüler	3	4
TOPLAM	**9**	**15**

"Ülkemizde Nüfus" ünitesinde bulunan coğrafya konularının kazanımları;

1. *Görsel materyaller ve verilerden yararlanarak Türkiye'de nüfusun dağılışının neden ve sonuçlarını tartışır.*
2. *Tablo ve grafiklerden yararlanarak, ülkemiz nüfusunun özellikleri ile ilgili verileri yorumlar.*
3. *Eğitim ve çalışma hakkının kullanılması ile devletin ve vatandaşın bu konudaki sorumluluklarını ilişkilendirir.*
4. *Örnek incelemeler yoluyla göçün neden ve sonuçlarını tartışır."*

"Ekonomik ve Sosyal Hayat " ünitesinde bulunan coğrafya konularının kazanımları;

1. *Üretimde ve yönetimde toprağın önemini tarihten örneklerle açıklar*
2. *Kaynakların, ürünlerin ve ticaret yollarının devletlerin gelişmesindeki önemine tarihten ve günümüzden örnekler verir."*

"Ülkelerarası Köprüler" ünitesinde bulunan coğrafya konularının kazanımları;

1. *Küresel sorunlarla uluslararası kuruluşların kuruluş amaçlarını ilişkilendirir.*
2. *Küresel sorunların çözümlerinin yaşama geçirilmesinde kişisel sorumluluğunu fark eder.*
3. *Düşünce, sanat ve edebiyat ürünlerinin, doğal varlıkların ve tarihi çevrelerin ortak miras öğesi olarak yaşatılmasında insanlığın sorumluluğunun farkına varır."*

Türkiye'de uygulanmakta olan 7. sınıf sosyal bilgiler programı içerisinde coğrafya konularına ait kazanım sayılarının toplam kazanım sayısı içerisindeki oranı % 23,07' dir. 7. sınıf sosyal bilgiler programında coğrafya kazanımlarının 5. sınıftan 7. sınıfa gelene kadar daha da azaldığını görmekteyiz.

Ortaokul 8. sınıf düzeyinde ise sosyal bilgiler dersi T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersine dönüşmekte ve ders saati 2'ye düşmektedir. Bu dersin öğretim programı içinde ise konular tamamen "Tarih" alanından oluşmaktadır. Bu nedenle 8. sınıf düzeyinde coğrafya konuları yer almamaktadır.

Sosyal bilgiler öğretim programında 2005 program değişikliği sonrasında önemli derece coğrafya konularının azaldığı görülmektedir. Bu azalma Sosyal Bilgiler 6. sınıflarda % 50 olarak görülürken, 7. sınıfta % 80 olarak görülmektedir. Bu değişimle ortaokulda coğrafya dersi yüzeysel düzeyde verilir hale gelmiştir (Sekin, 2011).

Azerbaycan'da ortaokul coğrafya öğretim programı.

Azerbaycan eğitim sisteminde ortaokul seviyesinde 6, 7, 8 ve 9'uncu sınıflarda coğrafya dersi haftada 2'şer saat olarak uygulanmaktadır.

Azerbaycan Cumhuriyeti Eğitim Bakanlığı'nın 2013 yılında hazırladığı coğrafya dersi eğitim programına göre; coğrafya dersinin önemi ve amacı; yer kürenin oluşumu ve gelişim süreci, Güneş sisteminde Dünya'nın konumu, doğa olaylarının oluşum nedenleri, Azerbaycan'ın doğal kaynakları, nüfusu ve demografik durumu, Azerbaycan'ın ekonomik, sosyal ve coğrafi özellikleri hakkında öğrencilere genel bilgileri kazandırmaktır. Doğaya, çevresel sorunlara duyarlı vatandaşlar yetiştirilir (Azerbaycan Cumhuriyeti Coğrafya Eğitim Programı, 2013).

Eğitim bilimci Halil Fikret Kanad 1923 yılında özel davetle gittiği Azerbaycan Bakü Üniversitesinde Coğrafya üzerine yaptığı çalışmalar sonucu 1927 yılında yazdığı "Coğrafyanın Tedris Usulü" isimli eserinde; öğrenci merkezli coğrafya öğretimine önem verilmesi gerektiğini ve bu yönde eğitimin öğretmen merkezli öğretimden çok daha etkili olacağını belirtmiştir (Çetin, Oruç & Tokcan, 2006).

Azerbaycan Cumhuriyeti Eğitim Bakanlığı Coğrafya dersi öğretim programına göre ortaokullarda uygulanan coğrafya dersinde öğrencilerden beklenilen kazanım ve beceriler ise şu şekildedir; (Azerbaycan Tahsil Nazırlığı, Coğrafya Programı, 2013)

Azerbaycan'da ortaokul 6. sınıf coğrafya dersi öğretim programı ve kazanımları.

Azerbaycan'da uygulanmakta olan 6. sınıf coğrafya dersi öğretim programında yer alan coğrafya konuları 8 bölümden oluşmaktadır ve bölüm isimleri Tablo 28'de belirtilmiştir;

Tablo 28. *Azerbaycan'da Okutulan Altıncı Sınıf Coğrafya Dersi Bölüm İsimleri ve Konu Sayıları*

BÖLÜM NUMARASI	BÖLÜM ADI	KONU SAYISI
BÖLÜM 1	Coğrafya: Dün ve bugün	4
BÖLÜM 2	Toplum	6
BÖLÜM 3	Katı Katman (Yer Küre)	7
BÖLÜM 4	Şeffaf Küreler (Atmosfer Tabakası)	6
BÖLÜM 5	Yere İnen Su Tabakası	5
BÖLÜM 6	Doğa ve İnsan	5
BÖLÜM 7	Güneş-Güneş Sistemi	4
BÖLÜM 8	Dünya Yüzeyinin Tanımı	4

Kaynak: Azerbaycan 6. Sınıf Coğrafya Ders Kitabı,2013

Tablo incelendiğinde 6. sınıf coğrafya konuları ağırlıklı olarak genel coğrafya alanına giren yer küre, atmosfer ve güneş sistemi konularını barındırmaktadır.

Azerbaycan Cumhuriyeti coğrafya öğretim programına (2011) göre 6. sınıfın sonunda öğrenciden beklenen kazanımlar;

1. Coğrafi keşifler sonucunda haritada ve toplumdaki değişiklikleri anlatır
2. Doğada yönlerin tayin edilmesinde alet ve cihazlardan faydalanır ve arazinin planını hazırlar;
3. Dünyanın konumunu ve hareketinin coğrafi sonuçlarını tasvir eder;
4. Coğrafi tabakada meydana gelen olayları ve onların toplumda yarattığı problemleri tarif eder;
5. Dünyanın siyasi haritasında cumhuriyetimizin konumunu belirler, çeşitli halklar hakkında bilgi toplar;
6. İnsanların ekonomik faaliyetlerinin çevreye etkisinin tarihsel değişimini yorumlar.

Azerbaycan'da ortaokul 7. sınıf coğrafya dersi öğretim programı ve kazanımları.

Azerbaycan'da uygulanmakta olan 7. sınıf coğrafya dersi öğretim programında yer alan coğrafya konuları 3 ana bölümden oluşmaktadır ve bölüm isimleri Tablo 29'da gösterildiği gibidir;

Tablo 29. *Azerbaycan'da Okutulan Yedinci Sınıf Coğrafya Dersi Bölüm İsimleri ve Konu Sayıları*

BÖLÜM NUMARASI	BÖLÜM ADI	KONU SAYISI
GİRİŞ	Yer Kürenin Özellikleri ve haritalar	3
BÖLÜM 1	Dünyanın Esas Özellikleri	2
	Yer Kabuğu ve Dağlar	4
	Atmosfer ve İklim	4
	Dünya Okyanusları	5
	Coğrafi Tabaka	2
BÖLÜM 2	Kıtalar	8

Kaynak: Azerbaycan 7. Sınıf Coğrafya Ders Kitabı,2013

Tablo incelendiğinde 7. sınıf coğrafya konuları ağırlıklı olarak genel coğrafya alanına giren yer küre, atmosfer ve kıtalar-okyanuslar konularını barındırmaktadır.

Azerbaycan Cumhuriyeti coğrafya öğretim programına (2011) göre 7. sınıfın sonunda öğrenciden beklenen kazanımlar;

1. Dünyadaki yeni keşiflere dair bilgileri toplayarak coğrafya biliminin gelişimindeki rolünü analiz eder;
2. Kartografik çizimler üzerinde çeşitli hesaplama çalışmaları yapar, bilgiler toplar, onları pratik olarak uygular;
3. Gökyüzü cisimlerinin karşılıklı etkileşimini ve coğrafi sonuçlarını ilişkilendirir;
4. Coğrafi tabakada meydana gelen olay ve süreçleri ilişkilendirir.
5. Dünya nüfusunun dağılımını inceler;
6. Dünya ekonomisinin modern modelini ülkeler bazında inceler.

Azerbaycan'da ortaokul 8. sınıf coğrafya dersi öğretim programı ve kazanımları.

Azerbaycan'da uygulanmakta olan 8. sınıf coğrafya dersi öğretim programında yer alan coğrafya konuları 10 bölümden oluşmaktadır ve bölüm isimleri Tablo 30'da gösterildiği gibidir;

Tablo 30. *Azerbaycan'da Okutulan Sekizinci Sınıf Coğrafya Dersi Bölüm İsimleri ve Konu Sayıları*

BÖLÜM NUMARASI	BÖLÜM ADI	KONU SAYISI
BÖLÜM 1	Coğrafi Keşiflerden Araştırmaya	5
BÖLÜM 2	Haritalar ve Açıklama Yöntemleri	5
BÖLÜM 3	Dünyanın Hareketleri ve Coğrafi Sonuçları	5
BÖLÜM 4	Dünyanın Aktif Tektonik Tabakası	4
BÖLÜM 5	Atmosfer	5
BÖLÜM 6	Yere İnen Su Tabakası	5
BÖLÜM 7	Biyosfer	4
BÖLÜM 8	Dünyadaki Ülkelerin Sınıflandırılması	4
BÖLÜM 9	Nüfus ve Tarımın Bölgesel Düzenlenmesi	5
BÖLÜM 10	Ekolojik Çevre ve Korunması	5

Kaynak: Azerbaycan 8. Sınıf Coğrafya Ders Kitabı,2013

Tablo incelendiğinde 8. sınıf coğrafya konularında beşeri coğrafya alanına giren konuların ağırlık kazandığı ve alt sınıflara göre konu sayısının biraz daha arttığı görülmektedir.

Azerbaycan Cumhuriyeti coğrafya öğretim programı (2011) göre 8. sınıfın sonunda öğrenciden beklenen kazanımlar;

1. Coğrafya biliminin gelişmesinin modern yönlerini analiz eder;
2. Kartografik görüntüleri karşılaştırarak belli bölgelerin açıklamasını verir;
3. Dünyanın günlük ve yıllık hareketi ile günlük hayata etkisini inceler;
4. Coğrafi tabakanın parçalarının karşılıklı ilişkisini belirler;
5. Nüfusun doğal artışını ve nedenlerini anlatır;
6. Ekonominin gelişmesinde doğal kaynakların rolünü değerlendirir, çevresel sorunların insan yaşamına etkisini anlatır.

Azerbaycan'da ortaokul 9. sınıf coğrafya dersi öğretim programı ve kazanımları.

Azerbaycan'da uygulanmakta olan 9. sınıf coğrafya dersi öğretim programında yer alan coğrafya konuları 7 bölümden oluşmaktadır ve bölüm isimleri Tablo 31'de gösterildiği gibidir;

Tablo 31. *Azerbaycan'da Okutulan Dokuzuncu Sınıf Coğrafya Dersi Bölüm İsimleri ve Konu Sayıları*

BÖLÜM NUMARASI	BÖLÜM ADI	KONU SAYISI
BÖLÜM 1	Kıtalar ve Oluşumları	7
BÖLÜM 2	İklim ve Etkisi	11
BÖLÜM 3	Su Kaynakları ve Ekonomik Önemi	8
BÖLÜM 4	Biyolojik Kaynak Çeşitliliği ve Kullanımı	7
BÖLÜM 5	Eski Çağ ve Modern Uygarlıklar	6
BÖLÜM 6	Dünya Nüfusunun Çeşitliliği	5
BÖLÜM 7	Ekonomik ve Sosyal Yaşam, Gelişim Yolları	7

Kaynak: Azerbaycan 9. Sınıf Coğrafya Ders Kitabı,2013

Tablo incelendiğinde 9. sınıf coğrafya konularında doğal kaynaklar ve önemi üzerinde durulup beşeri coğrafya alanına giren konuların ağırlık kazandığı ve alt sınıflara göre bölüm başına düşen konu sayısının biraz daha arttığı görülmektedir.

Azerbaycan Cumhuriyeti coğrafya öğretim programı (2011) göre 9. sınıfın sonunda öğrenciden beklenen kazanımlar;

1. Yeni coğrafi keşif ve araştırmaları toplumun gelişimi ile ilişkilendirir.
2. Kartografik tasvirlerin toplumun gelişimindeki önemini anlatır;
3. Yıl boyunca güneşin düşme açısının değişimini hesaplar;
4. Coğrafi tabakada meydana gelen olay ve gelişmelerin ülkelerin ekonomik hayatına etkisini anlatır;
5. Nüfus dinamiğini ülkelerin ekonomik gelişme düzeyi ile ilişkilendirir
6. Tarım alanlarının yarattığı çevresel değişkenliği belirler

Azerbaycan Eğitim Bakanlığının öğretim programına göre umumi tahsil yani ortaokul coğrafya dersi için sınıflar bazında genel kazanımların yanı sıra öğrenciden beklenen genel kazanımlarda bulunmaktadır ve şu şekildedir;

- Doğal ortamı oluşturan bileşenlerin önemli özelliklerini, doğadaki coğrafi olayların oluşum nedenlerini ortaya koyar ve bunlara dayalı karşılaştırmalar yapar, sonuçları özetleyerek yazılı ve sözlü sunar;
- Coğrafi tabakanın önemini, korunması ve yaşam için gerekliliğini uygun deliller çerçevesinde yorumlar;
- Çeşitli ortam ve durumlarda bilgi elde edebilmek için coğrafi cihazlardan yararlanır;

- Belli arazinin kartografik tasvirini verir, harita ve plan örnekleri hazırlar, haritadan coğrafi bilgiler ve istatistik kullanarak uygun hesaplamalar yapar ve sonuçlara dair diyagramlar, tablolar oluşturur;
- Azerbaycan'ın yanı sıra çeşitli ülkelerin doğası, doğal kaynakları, nüfusu, ekonomik gelişme eğilimleri hakkında ek bilgiler toplar, sistemleştirir, bunlara dayalı sunumlar yapmak (Azerbaycan Cumhuriyeti Coğrafya Öğretim Programı, 2011).

Coğrafya Öğretim merkezinde eğitim programının (kurikulumun) karakteristik özelliği şudur ki, öğrenme sürecinde öğrencilerin hafızasının sadece yeni bilimsel bilgilerle zenginleştirilmesine değil, hem de düşüncesinin, özel kalite ve yeteneklerinin geliştirilmesine, yaşam için gerekli olan becerilerin kazanılmasına olanak oluşur.

Türkiye'de 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi İle Azerbaycan'da 7.Sınıfta Okutulan Coğrafya Dersinin Öğrenme Alanları ve Üniteler Açısından Benzer ve Farklı Yönleri

Türkiye'de 7. sınıf sosyal bilgiler öğretim programı.

Türkiye'de uygulanan 7. sınıf sosyal bilgiler dersi tarih ve coğrafya dersi konularından oluşmaktadır. 7. sınıf sosyal bilgiler dersi programı Türkiye Cumhuriyeti Milli eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurulu Başkanlığının 08.08.2005 tarih ve 293 sayılı kararı ile kabul edilmiş. 22.08.2007 tarih ve 144 sayılı karar ile ve son olarak da 05.01.2009 tarih ve 2 sayılı karar ile güncellenip revizyon yapılmıştır.

Ortaokul 7. sınıf sosyal bilgiler dersi programına göre ders 7 öğrenme alanı ve üniteden oluşmaktadır. Program toplamda 39 kazanıma sahiptir. Ünitelerle ilgili kazanım sayıları ve süreleri ile ilgili bilgi Tablo 32'de gösterildiği gibidir.

Tablo 32. *Sosyal Bilgiler Öğretim Programı 7. Sınıf Öğrenme Alanları, Üniteleri, Kazanım Sayıları ve Süreleri*

ÖĞRENME ALANI	ÜNİTE	SÜRE/DERS SAATİ
BİREY VE TOPLUM	İLETİŞİM VE İNSAN İLİŞKİLERİ	**12**
İNSANLAR, YERLER VE ÇEVRELER	ÜLKEMİZDE NÜFUS	**12**
KÜLTÜR VE MİRAS	TÜRK TARİHİNDE YOLCULUK	**27**
BİLİM, TEKNOLOJİ VE TOPLUM	ZAMAN İÇİNDE BİLİM	**12**
ÜRETİM, DAĞITIM VE TÜKETİM	EKONOMİ VE SOSYAL HAYAT	**18**
GÜÇ, YÖNETİM VE TOPLUM	YAŞAYAN DEMOKRASİ	**12**
KÜRESEL BAĞLANTILAR	ÜLKELER ARASI KÖPRÜLER	**15**
GENEL TOPLAM		**108**

Kaynak: MEB, 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Programı,2005

Programın ünite yapısı, konuları ve kazanımları Sosyal bilgiler öğretim programı (2005) ve Ders kitabına göre şu şekildedir:

1. Ünite: İletişim ve İnsan İlişkileri

   Konuları:

   A. Bir arada yaşamanın temeli: İletişim
   B. Kitle iletişimin hızı baş döndürüyor
   C. Doğru bilgi almak hepimizin hakkı
   D. Bana "özel", başkalarına "gizli"
   E. Anadolu'dan haber var

   "Kazanımlar:

   I. İletişimi, olumlu olumsuz etkileyen tutum ve davranışları fark ederek kendi tutum ve davranışlarıyla karşılaştırır.
   II. İnsanlar arasında kurulan olumlu ilişkilerde iletişimin önemini fark eder.
   III. İnsanlar arası etkileşimde kitle iletişim araçlarının rolünü tartışır.
   IV. Doğru bilgi alma hakkı, düşünceyi açıklama özgürlüğü ve kitle iletişim özgürlüğü arasındaki bağlantıyı fark eder.
   V. Kitle iletişim özgürlüğü ve özel hayatın gizliliği kavramlarını, birbiriyle ilişkileri çerçevesinde yorumlar.
   VI. Atatürk'ün iletişime verdiği öneme kanıtlar gösterir."

Birinci ünite genel olarak insan ilişkileri ve iletişim konusu çerçevesinde ele alınmış olup genel olarak iletişim, kitle iletişim araçları, doğru bilgi alma hakkı, özel hayatın gizliliği ve Milli mücadele döneminde iletişim araçları ve önemi gibi konular işlenmiş coğrafya konularına bu ünitede yer verilmemiştir.

2. Ünite: Ülkemizde Nüfus

   Konuları:

   A. Nüfusumuzun dağılışı
   B. Nüfusumuzun özellikleri
   C. Eğitim ve çalışma hakkı
   D. Nedenleri ve sonuçları ile göç
   E. Yerleşme ve seyahat özgürlüğü

   "Kazanımları:

I. Görsel materyaller ve verilerden yararlanarak Türkiye'de nüfusun dağılışının neden ve sonuçlarını tartışır.

II. *Tablo ve grafiklerden yararlanarak, ülkemiz nüfusunun özellikleri ile ilgili verileri yorumlar.*

III. *Eğitim ve çalışma hakkının kullanılması ile devletin ve vatandaşın bu konudaki sorumluluklarını ilişkilendirir.*

IV. *Örnek incelemeler yoluyla göçün neden ve sonuçlarını tartışır.*

V. *Yerleşme ve seyahat özgürlüğünü açıklar."*

İkinci ünitede coğrafya konusu olarak nüfus ve göç konuları işlenmiş Türkiye Nüfus ve göçün özellikleri anlatılmış, vatandaşlık konusu olarak da eğitim ve çalışma hakkı ile yerleşme ve seyahat özgürlüğü konularına yer verilmiş.

3. Ünite: Türk Tarihinde Yolculuk

Konuları:

A. Anadolu'nun Türk yurdu oluşu
B. Osmanlı Devletinin kuruluşu
C. Osmanlı Devletinin yükselişi
D. Osmanlı'da hoşgörü ve birlikte yaşama kültürü
E. Osmanlı'nın ilk başkenti: Bursa
F. Osmanlı-Avrupa etkileşimi
G. Seyahatnamelerde Osmanlı kültürü
H. Osmanlı Devletinde toplumsal ve ekonomik değişim

"Kazanımları:

I. *Türkiye Selçukluları döneminde Türklerin siyasal mücadeleleri ve kültürel faaliyetlerinin Anadolu'nun Türkleşme sürecine katkılarını değerlendirir.*

II. *Kanıtlara dayanarak Osmanlı Devleti'nin siyasi güç olarak ortaya çıkışını etkileyen faktörleri açıklar.*

III. *Osmanlı Devleti'nin fetih ve mücadelelerini, Osmanlı'da ticaretin ve denizlerin önemi açısından değerlendirir.*

IV. *Osmanlı toplumunda hoşgörü ve birlikte yaşama fikrinin önemine dayalı kanıtlar gösterir.*

V. *Şehir incelemesi yoluyla, Türk kültür, sanat ve estetik anlayışındaki değişim ve sürekliliğe ilişkin kanıtlar gösterir.*

VI. *Osmanlı- Avrupa ilişkileri çerçevesinde kültür, sanat ve estetik anlayışındaki etkileşimi fark eder.*

VII. *Seyahatnamelerden hareketle Türk kültürüne ait unsurları örneklendirir.*

VIII. *Osmanlı Devleti'nde ıslahat hareketleri sonucu ortaya çıkan kurumlardan hareketle toplumsal ve ekonomik değişim hakkında çıkarımlarda bulunur."*

Üçüncü ünite, tamamen tarih konularından oluşmaktadır. Bu ünitede Türklerin Anadolu'ya gelişi ve devamında Anadolu'da kurulan beylikler, Osmanlı Devleti'nin kuruluşu ve yükselişi, hoşgörü politikası, kültürü ve gerilme döneminde Avrupa ile etkileşim konuları işlenip coğrafya konularına yer verilmemiştir.

4. Ünite: Zaman İçinde Bilim

   Konuları:

   A. Bilimsel ve teknolojik gelişmeler nasıl başladı
   B. Geçmişten günümüze yazı
   C. Türk İslam uygarlığının bilimsel birikime katkıları
   D. Avrupa uygarlığının bilimsel birikime katkıları

   "Kazanımları:

I. *İlk uygarlıkların bilimsel ve teknolojik gelişmelere katkılarına örnekler verir.*
II. *İlkyazı örneklerinden yola çıkarak yazının kullanım alanlarını ve bilgi aktarımındaki önemini fark eder.*
III. *Türk ve İslam devletlerinde yetişen bilginlerin bilimsel gelişme sürecine katkılarını değerlendirir.*
IV. *15-19.yüzyıllar arasında Avrupa'da yaşanan gelişmelerin günümüz bilimsel birikiminin oluşmasına etkisini fark eder.*
V. *Tarihsel süreçte düşünceyi ifade etme ve bilim özgürlüklerini bilimsel gelişmelerle ilişkilendirir."*

Dördüncü ünite, bilim ve gelişim konusu çerçevesinde yazının gelişimi, Türk İslam uygarlığı ve Avrupa uygarlığının bilime katkıları ile düşünce özgürlüğü gibi tarih konularından oluşmaktadır.

5. Ünite: Ekonomi ve Sosyal Hayat

   Konuları:

   A. Üretimde ve yönetimde toprak
   B. Zenginlik kaynakları
   C. Tarihten günümüze üretim araçları
   D. Vakıf medeniyeti
   E. Nasıl meslek edindiler
   F. Mesleğimi seçiyorum

"Kazanımları:

I. *Üretimde ve yönetimde toprağın önemini tarihten örneklerle açıklar.*
II. *Kaynakların, ürünlerin ve ticaret yollarının devletlerin gelişmesindeki önemine tarihten ve günümüzden örnekler verir.*
III. *Tarihten ve günümüzden örnekler vererek üretim teknolojisindeki gelişmelerin sosyal ve ekonomik hayata etkilerini değerlendirir.*
IV. *Vakıfların çalışmalarına ve sosyal yaşamdaki rolüne tarihten ve günümüzden örnekler verir.*
V. *Tarih boyunca Türklerde meslek edindirme ve meslek etiği kazandırmada rol oynayan kurumları tanır.*
VI. *Eğitimin meslek edindirme hedefini kavrayarak ilgi ve yetenekleri doğrultusunda meslekî tercihlerine yönelik planlama yapar."*

Beşinci ünitede, ağırlıklı olarak tarih konularından oluşmaktadır. Tarih konuları dışında vakıf kültürü ve meslek seçimi gibi vatandaşlık konularına da yer verilmiştir.

6. Ünite: Yaşayan Demokrasi

Konuları:

A. Türklerde yönetim ve egemenlik
B. Anayasadan gelen güç
C. Yönetimin gücü
D. Yönetime etki eden güçler
E. Okulda demokrasi

"Kazanımları:

I. *Tarihsel süreçte Türk devletlerinde yönetim şekli ve egemenlik anlayışındaki değişim ve sürekliliği fark eder.*
II. *Anayasamızın 2. maddesinde yer alan Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin nitelikleri ile ilgili uygulamalara toplum hayatından örnekler verir.*
III. *Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin yönetim yapısını yasama, yürütme ve yargı kavramları çerçevesinde analiz eder.*
IV. *Siyasî partilerin, sivil toplum örgütlerinin, medyanın ve bireylerin, gündemi ve yönetimin karar alma süreçlerini ne şekilde etkilediğini örnekler üzerinden tartışır.*
V. *İçinde bulunduğu eğitsel ve sosyal faaliyetlerde işleyen süreçleri demokrasinin ilkeleri açısından analiz eder."*

Altıncı ünitede tarih konusuyla başlayıp vatandaşlık konuları ile devam etmiş; Türklerde yönetim ve egemenlik anlayışı ile anayasa, güçler ayrılığı ve okulda demokrasi konularına yer verilmiştir.

7. Ünite: Ülkeler Arası Köprüler

   Konuları:

   A. I. Dünya Savaşı
   B. Dünya alarm veriyor
   C. Küresel sorunlara bireysel çözüm
   D. Ortak mirasın nöbetçileri

   "Kazanımları:

I. 20. Yüzyılın başında Osmanlı Devleti ve Avrupa ülkelerinin siyasî ve ekonomik yapısıyla I. Dünya Savaşı'nın sebep ve sonuçlarını ilişkilendirir.

II. Küresel sorunlarla uluslararası kuruluşların kuruluş amaçlarını ilişkilendirir.

III. Küresel sorunların çözümlerinin yaşama geçirilmesinde kişisel sorumluluğunu fark eder.

IV. Düşünce, sanat ve edebiyat ürünlerinin, doğal varlıkların ve tarihi çevrelerin ortak miras öğesi olarak yaşatılmasında insanlığın sorumluluğunun farkına varır."

Yedinci ve son ünitede, tarih konusu olan 1. Dünya Savaşı konusuyla başlayıp küresel sorunlar, bireysel sorumluluklar ve ortak mirası korumanın önemi konularına yer verilmiştir.

Genel olarak 7. sınıf sosyal bilgiler programında ağırlıklı olarak tarih konuları yer almış, coğrafya konularının tüm kazanımlar içerisindeki oranı % 23,07 dir.

Azerbaycan'da 7. sınıf coğrafya öğretim programı.

Azerbaycan'da 7. sınıf coğrafya dersi tamamen coğrafya konularından oluşmaktadır. 7. sınıf coğrafya dersi programı; Azerbaycan Cumhuriyeti Bakanlar Kurulu'nun 2006 tarihli, 233 numaralı kararı ile "Azerbaycan Cumhuriyeti'nde genel eğitimin konsepti (Milli Program-Müfredat) ismiyle hazırlanan belgeye dayalı olarak Coğrafya öğretim programında güncelleme yapılmıştır.

Ortaokul 7. sınıf coğrafya dersi programına göre ders giriş ve 2 bölümden oluşmaktadır. Bu bölümlerle ilgili genel bilgi ve konular Tablo 33'te gösterildiği gibidir.

Tablo 33. *Azerbaycan Coğrafya Öğretim Programı 7. Sınıf Konuları ve Ders Süreleri*

BÖLÜM	KONULAR	SÜRE/DERS SAATİ
GİRİŞ	Kıtalar ve Okyanuslar Coğrafyası Kazanımları	**1**
	Yer Kürenin Öğrenilmesinin Esas Aşamaları	**1**
	Kıtaların Haritaları	**2**
1. BÖLÜM	Yer Kürenin Esas Özellikleri	**3**
	Yer Kabuğu ve Rölyefi	**4**
	Atmosfer ve İklim	**4**
	Dünya Okyanusu	**5**
	Coğrafi Tabaka	**2**
2. BÖLÜM	Avrasya	**9**
	Avrupa	**3**
	Asya	**4**
	Kuzey Amerika	**6**
	Güney Amerika	**6**
	Afrika	**6**
	Avustralya ve Okyanusya	**4**
	Antarktika	**1**
GENEL TOPLAM		**61**

Kaynak: Azerbaycan 7. Sınıf Coğrafya ders kitabı (2009)

Azerbaycan coğrafya dersi programında kazanımlar bölümlere göre konu konu olarak değil de genel olarak belirlenmiştir. Buna göre Azerbaycan 7. sınıf coğrafya dersi kazanımları aşağıdaki gibidir.

Azerbaycan coğrafya öğretim programında sınıflar düzeyinde önce genel kazanımlar daha sonra ise alt kazanım diye adlandırabileceğimiz kazanımlar verilirken, "Coğrafi Mekân", "Doğa" ve "Toplum" konularından oluşan üç içerik esası dikkate alınarak kazanım listesi şu şekilde oluşturulmuştur; (Azerbaycan Cumhuriyeti Coğrafya Eğitim Programı, 2013)

Coğrafi Mekân: Coğrafya eğitiminde "coğrafi mekân" öğrencilerde küresel, bölgesel ve yerel ölçekte mekân anlayışını oluşturarak Güneş sisteminde Dünya'nın konumu ve ilgili olayların tahlilinin yapılmasına olanak sağlanılmaktadır. Öğrencilerin coğrafi koordinat

sistemini iyi öğrenerek Dünya üzerindeki konumunu veya farklı bir noktanın konumunu tespit edebilmesi beklenilmektedir.

Doğa: Ortaokullarda "doğa" içeriği öğrencilerin yer küreyi doğal sistem olarak kavrayıp, doğa olaylarının gelişim aşamalarını anlamasına olanak sağlar. Öğrenciler doğal süreçlerin nedenlerini analiz eder, sonuçlarını açıklar, gelecekte yaşanabilecek doğa olaylarına ilişkin varsayımda bulunurlar.

Toplum: Ortaokullarda "toplum" içeriği ile öğrencilerin, dünya nüfusunun ırk, milli, dini, etnik yapısının çeşitliliğini anlamasına, diğer halkların yaşam tarzlarını tanımasına olanak tanır. Bu bilgiler onlarda halkların gelenek ve göreneklerine, kendine has özelliklerine hoşgörülü yaklaşım hissini yaratır ve onun esasında milli şuuru şekillendirir. Öğrenciler, ulusal ve uluslararası siyasi-ekonomik ilişkilerin insanların hayat seviyesine etkisini anlayıp, ekonomik gelişmenin yarattığı çevresel sorunların oluşum nedenlerini belirleyerek, doğal dengenin sürdürülmesinde küresel projelerin uygulamasında her bir bireyin katılımının önemini, dünyada çatışma bölgelerinin varoluş nedenlerini ve bunların çözümünde uluslararası kurumların rolünü değerlendirir.

Bu içerik esaslarına göre 7. sınıf coğrafya dersinin genel kazanımları şu şekildedir:

a. Dünya ile ilgili yeni keşiflere dair bilgiler toplar ve bu keşiflerin coğrafya biliminin gelişimindeki rolünü analiz eder;
b. Kartografik çizimler üzerinde çeşitli hesaplama çalışmaları yapar, bilgiler toplar, onları pratik olarak uygular
c. Gökyüzü cisimlerinin karşılıklı etkileşimini ve bu etkileşimin coğrafi sonuçlarını ilişkilendirir;
d. Coğrafi tabakada meydana gelen olay ve süreçleri ilişkilendirir.
e. Dünya nüfusunun dağılımını inceleyerek ülkeleri büyüklüğüne göre gruplandırır
f. Dünya ekonomisinin modern modelini ülkeler bazında ayırır.

Ortaokul 7. sınıf coğrafya dersinin alt kazanımları olarak içerik esasına göre kazanımlar ise şu şekildedir.

Coğrafi Mekân içerikli kazanımları:

A. Coğrafi keşifler sonucunda toplumda ve haritada meydana gelen değişimlere ait bilgi ve becerilere sahiptir.
    a. Keşif ve araştırma sonuçlarını harita üzerinde değerlendirir.
B. Dünya'nın Güneş sistemindeki konumu ve hareketlerine ilişkin bilgi ve becerilere sahiptir.

a. Gök cisimlerinin birbirine etkisini ve coğrafi sonuçlarını ilişkilendirir.
b. Yer kürenin hareketinin sonuçlarına dair basit hesaplamalar yapar.

C. Kartografik çizimler üzerinde bilgi ve becerilere sahiptir.
a. Kartografik öğeleri ayırır.
b. Kartografik öğelere göre basit hesaplamalar yapar.

Doğa içerikli kazanımlar:

A. Coğrafi tabakada meydana gelen olayların eko-coğrafi sonuçlarını benimsediğini göstermektedir.
a. Yer yüzeyinde depremlerin varoluş nedenlerini yorumlar.
b. Fiziki haritaları analiz eder.
c. Atmosferde meydana gelen olay ve gelişmelerin anakara ve okyanuslara etkisini yorumlar.
d. Hava öğelerine dair basit hesaplamalar yapar.
e. Dünya Okyanusu ve kara sularının fiziksel-coğrafi özelliklerini yorumlar.
f. Haritada dünya okyanusunun bölümlerini kaydeder.
g. Biyosferin iç bileşenlerinin karşılıklı ilişkisini anlatır.
h. Toprak tiplerini harita üzerinde analiz eder.

Toplum içerikli kazanımlar:

A. Dünya nüfusunun çeşitliliğinin nedenlerine dair bilgi ve beceriler kazandığını göstermektedir.
a. Nüfusun bölgeler bazında dağılımını yorumlar.
b. Haritada insanların sık yerleştiği arazileri belirtir.

B. Toplumla ekonominin karşılıklı ilişkisine ait bilgi ve beceriler kazandığını göstermektedir.
a. Ülkeleri toplumsal özelliklerine göre analiz eder.
b. Harita üzerinde ülkeleri toplumsal özelliklerine göre gruplandırır.
c. Dünya ekonomisine etki eden doğal ve ekonomik faktörleri yorumlar.
d. Dünya ekonomisinin modern modelinin şemasını hazırlar.
e. Doğanın bilinçsizce kullanılması sonucunda ekolojik sıkıntı yaşayan bölgelerinin listesini düzenler.

Azerbaycan 7. Sınıf Coğrafya dersi programı ve ders kitabına göre; dersin içeriğinde bulunan bölümler ve konular ise şu şekildedir:

Giriş:

- Kıtalar ve okyanuslar coğrafyası.
- Yer kürenin öğrenilmesinin aşamaları.
- Kıtaların haritaları.

1. Bölüm:

- Dünyanın Özellikleri

- Dünya güneş sisteminin gezegenidir.
- Dünyanın kendi ekseni ve güneşin etrafındaki hareketi

- Yer Kabuğu ve Dağlar

- Litosfer ve oluşumu
- Yerin yapısı
- Dünyanın en büyük dağları

- Atmosfer ve İklim

- Atmosfer ve önemi. Güneş radyasyonu
- Yeryüzünde hava sıcaklığının ve atmosfer basıncının dağıtılması ve daimi rüzgârlar.
- Yeryüzünde yağışların dağılışı
- İklimi oluşturan faktörler

- Dünya Okyanusları

- Dünya okyanusu
- Sakin okyanus
- Atlantik okyanusu
- Hint okyanusu
- Kuzey buz okyanusu

- Coğrafi Tabaka

- Coğrafi tabaka
- Doğal bölgeler

2. Bölüm:

- Kıtalar

- Avrasya

a. Avrasya kıtasının coğrafi konumu
b. Avrasya kıtasının kıyı hatları ve onu çevreleyen okyanus ve denizler
c. Avrasya kıtasının incelemesi
d. Avrasya kıtasının jeolojik oluşumu

e. Avrasya kıtasının arazi yapısı ve madenleri
f. Avrasya kıtasının iklimi
g. Avrasya kıtasının iklim kuşakları ve iklim tipleri
h. İç suları
i. Doğal bölgeleri

- Avrupa
  a. Coğrafi konumu ve kıyı hatları
  b. Batı Avrupa
  c. Doğu Avrupa
- Asya
  a. Coğrafi konumu kıyı hatları, Doğu Asya
  b. Güneydoğu ve Güney Asya
  c. Güneybatı Asya
  d. Merkezi ve Kuzey Asya
- Kuzey Amerika
  a. Coğrafi konumu ve sahil hatları
  b. Arazi yapısı ve madenleri
  c. İklimi
  d. İç suları
  e. Doğal bölgeleri
  f. Toplumsal ve siyasi haritası
- Güney Amerika
  a. Coğrafi konumu ve sahil hatları
  b. Arazi yapısı ve madenleri
  c. İklimi
  d. İç suları
  e. Doğal bölgeleri
  f. Toplumsal ve siyasi haritası
- Afrika
  a. Coğrafi konumu ve sahil hatları
  b. Arazi yapısı ve madenleri
  c. İklimi
  d. İç suları
  e. Doğal bölgeleri
  f. Toplumsal ve siyasi haritası

- Avustralya ve Okyanusya
    a. Coğrafi konumu, bulunuş (keşif) tarihi, arazi yapısı ve madenleri
    b. İklimi ve iç suları
    c. Doğal bölgeleri ve organik dünyası
    d. Okyanusya
- Antarktika
    a. Coğrafi konumu, keşfi ve incelemesi
    b. Doğal düzeni organik dünyası

Görüldüğü üzere Azerbaycan'da 7. sınıf coğrafya müfredatında ayrıntılı bir şekilde dünyanın oluşumu, yer kürenin özellikleri, atmosfer ve iklimin yanı sıra kıtalar ve okyanuslar işlenmektedir.

Türkiye'de 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı İle Azerbaycan'da 7.Sınıfta Okutulan Coğrafya Ders Kitabının Görsel Açıdan Benzer ve Farklı Olan Özellikleri

Öğretimde araç gereçler, eğitim öğretim sürecinin niteliğini oluşturan temel unsurlardandır. Bu araç gereçler içerisinde ders kitapları önemli bir yer tutar. Belli bir dersin belli bir yaş seviyesindeki öğrencilere öğretilmesi amacıyla dersin programına uygun en temel kaynaktır (Osmanoğlu, 2012).

Gelişen teknolojinin beraberinde getirdiği yeniliklerin sınıf ortamlarında hızla yer alıyor olmasına rağmen, ders kitapları önemlerini yitirmemişlerdir. Bütün yenileşme hareketlerine karşın ders kitabı, eğitim ortamlarının hala en önemli ve en vazgeçilmez öğesi konumundadır (Kab, 2012).

Eğitim öğretim ortamlarının vazgeçilmez kaynağı olan ders kitapları aynı zamanda öğrencilerin de dersle ilgili ilk başvuru kaynaklarıdır. Eğitimin vazgeçilmezi olan ders kitaplarının "bilgi verme, kendi kendine öğrenmeyi gerçekleştirmeleri" yönüyle öğretimin niteliğine katkıları çok fazladır.

Türkiye'de 7. sınıfta okutulan sosyal bilgiler ders kitabının görsel açıdan fiziksel ve eğitsel özellikleri.

Kapak tasarımı; ön dış kapakta açık mavi zemin üzerinde, dersin adı sınıf düzeyi ve orta kısımda arka kapaktan bağımsız bir şekilde, her biri farklı bir renkte olan insan figürleri ve onların üzerinde yine figürlerle aynı renkte içi boş konuşma balonları bulunmaktadır. Kapağın alt bölümünde ise yayınevinin adı ve amblemi yer almaktadır. Sırt yazısı; kitapta sırt yazısı olarak ders adı ve sınıf düzeyi yazmaktadır.

Şekil 6. Türkiye 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı ön ve arka dış kapak.

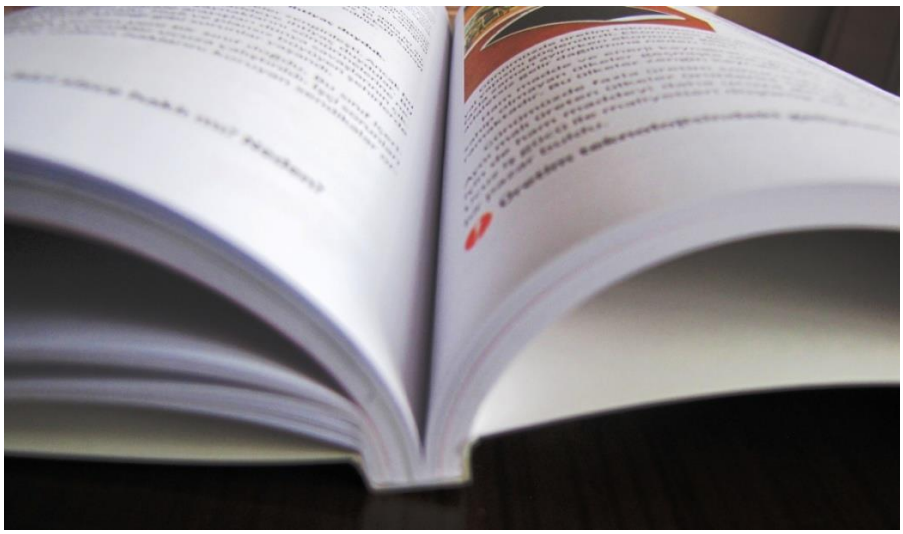
Arka dış kapakta; ön dış kapaktan bağımsız bir şekilde, üst kısımda Türkiye Cumhuriyeti Milli Eğitim Bakanlığı projelerine (MEB 147 İletişim Merkezi, Fatih Projesi, % 100 Okuyan Üreten Türkiye) ait görseller ve logolar bulunmaktadır. Orta kısımda ise Türkiye Cumhuriyeti Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'na ait "Güven Usta" temalı iş güvenliği konulu görsel anlatım yer almaktadır. Kapağın alt kısmında kitaba ait barkod, kitabın MEB tarafından ücretsiz dağıtıldığına dair uyarı ve kanuni hüküm yer almaktadır.

İç kapakta; sınıf düzeyi, ders adı, kitabın yazarının adı ve soyadı, kanuni izin ve hüküm ile yayınevinin adı, amblemi ve adresi bulunmaktadır. İç kapağın arka sayfasında ise yayınevine ait telif hakkı uyarısı ve teknik ekipte yer alanların isimleri ve görevleri yer almaktadır.

Kitap boyutu; kitap (27,5 x 19,5) cm ebatlarındadır.

Kitap cildi; Kapak ve sayfalar tutkal kullanılarak birleştirilmiş, kapak sayfası kalın karton kâğıttan malzeme kullanılarak basılmıştır.

Baskı kalitesi; kitabın baskısında ve sayfalarda kir ve leke bulunmamaktadır. Kapak kalın karton kâğıda basılmış iç sayfalar kalın kâğıda basıldığı görülmektedir. Baskı kalitesi ve ciltleme ve iç sayfalarda kullanılan yazı ve resim kalitesi açısından kaliteli bir basım olduğu söylenebilir; tutkalla birleştirilen sayfalar sağlam yapıldığı için kolaylıkla birbirinden ve kapaktan ayrılmamaktadır.

Şekil 7. Türkiye 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı baskı kalitesi.

Kitap toplamda 208 sayfadan oluşmaktadır. Kitabın, 3. sayfasında Türk Bayrağı ve İstiklal Marşı, 4. sayfasında Mustafa Kemal Atatürk'ün Gençliğe Hitabesi, 5. sayfasında Mustafa Kemal Atatürk'ün portresi, 6 ve 7. sayfalarında içindekiler bölümü, 8 ve 9. sayfalarda kitabın kullanımına dair tanıtım şeması, 10 ile 185. sayfalar arasında üniteler, 186 ile 191. sayfalar arasında sözlük, 192 ile 201. sayfalar arasında kaynakça, 202 ile 203. sayfalarda öğrenci çalışma kitabı kaynakçası, 204 ile 206. sayfalar arasında kronoloji bölümü, 207. sayfada Türkiye idari haritası ve son sayfa olan 208. sayfada Türk Dünyası haritası bulunmaktadır.

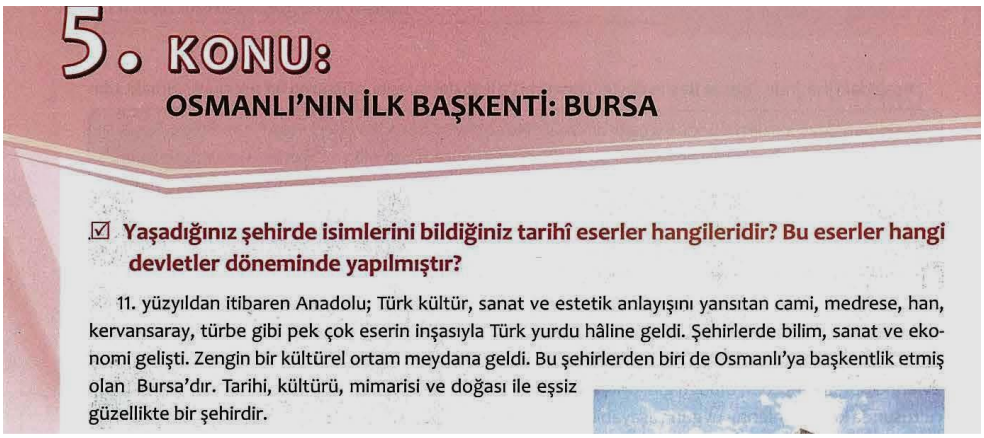
Kitabın içeriğinde yer alan konular Sosyal Bilgiler dersi adı altında; Tarih, Coğrafya ve Vatandaşlık Bilgisi konularından oluşmaktadır.

Kitabın sayfa yapısında; sağ, sol, alt ve üst kenar boşlukları hemen hemen her sayfa için aynı oranda düzenlenerek sayfa bütünlüğü korunmuştur. Genel olarak; üst boşluk 2.8 cm, sağ ve sol boşluk 2.4 cm ve alt kenar boşluğu olarak 1.6 cm bırakılmıştır.

Sayfa numaraları sağ ve sol alt köşelerde yer almaktadır. Ayrıca sayfaların sağ alt kenarlarında o sayfada geçen konu ile alakalı öğrenci çalışma kitabında yer alan çalışmanın bulunduğu sayfa numarası belirtilmektedir.

Görsel öğe olarak ünite ve konuların içeriği ile alakalı çok sayıda harita, resim, şekil, grafik ve görsel paragraflar ile bir bütünlük içerisinde kullanılmıştır.

Ölçme ve değerlendirme olarak; her konunun başında dikkat çekici ve öğrenciyi düşünmeye sevk edecek bir soru ve konu içerisinde öğrencinin düşüncesini ortaya koyabileceği sorular yer almaktadır.

5. KONU:

OSMANLI'NIN İLK BAŞKENTİ: BURSA

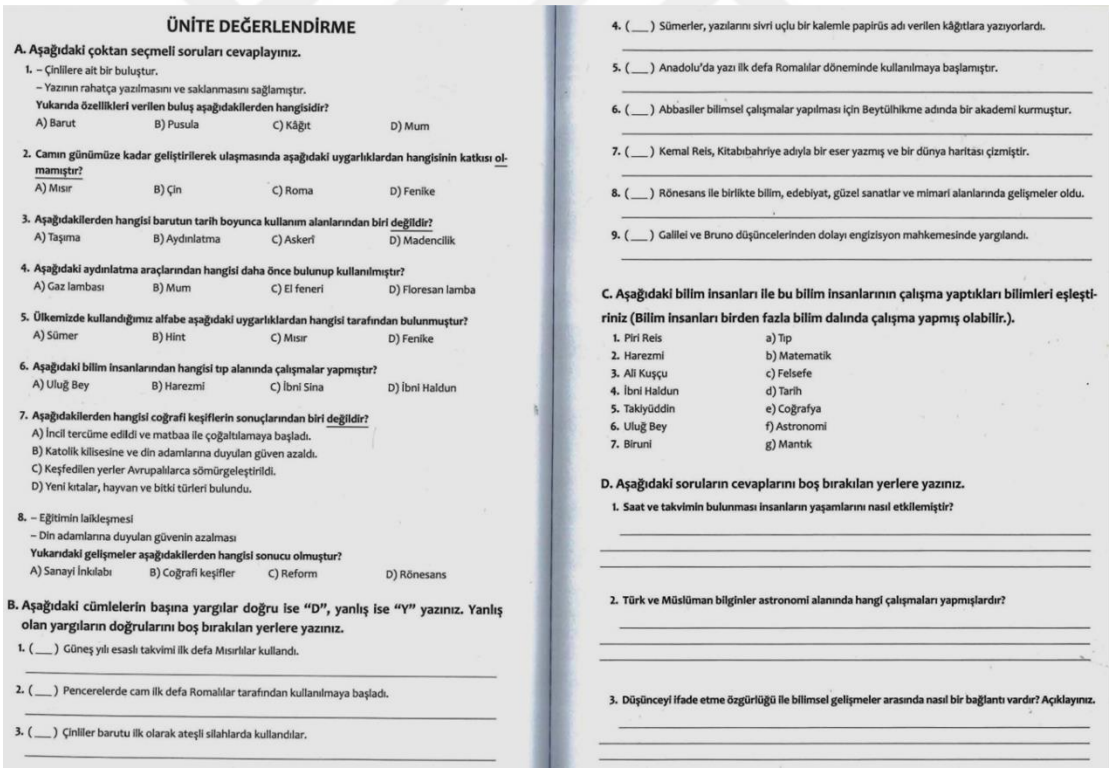
☑ Yaşadığınız şehirde isimlerini bildiğiniz tarihî eserler hangileridir? Bu eserler hangi devletler döneminde yapılmıştır?

11. yüzyıldan itibaren Anadolu; Türk kültür, sanat ve estetik anlayışını yansıtan cami, medrese, han, kervansaray, türbe gibi pek çok eserin inşasıyla Türk yurdu hâline geldi. Şehirlerde bilim, sanat ve ekonomi gelişti. Zengin bir kültürel ortam meydana geldi. Bu şehirlerden biri de Osmanlı'ya başkentlik etmiş olan Bursa'dır. Tarihi, kültürü, mimarisi ve doğası ile eşsiz güzellikte bir şehirdir.

Şekil 8. Türkiye 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı ölçme değerlendirme örneği.

Ayrıca her ünitenin sonunda ünite değerlendirme çalışması bulunmaktadır. Bu çalışma içerisinde; çoktan seçmeli sorular, doğru-yanlış etkinliği, eşleştirme etkinliği ve birkaç cümle ile cevaplanabilecek klasik sorular yer almaktadır.

Bunların dışında ders kitabı haricinde ölçme değerlendirme amacı taşıyan bir öğrenci çalışma kitabı bulunmaktadır.

ÜNİTE DEĞERLENDİRME

A. Aşağıdaki çoktan seçmeli soruları cevaplayınız.

1. – Çinlilere ait bir buluştur.
– Yazının rahatça yazılmasını ve saklanmasını sağlamıştır.
Yukarıda özellikleri verilen buluş aşağıdakilerden hangisidir?
A) Barut B) Pusula C) Kâğıt D) Mum

2. Camın günümüze kadar geliştirilerek ulaşmasında aşağıdaki uygarlıklardan hangisinin katkısı olmamıştır?
A) Mısır B) Çin C) Roma D) Fenike

3. Aşağıdakilerden hangisi barutun tarih boyunca kullanım alanlarından biri değildir?
A) Taşıma B) Aydınlatma C) Askerî D) Madencilik

4. Aşağıdaki aydınlatma araçlarından hangisi daha önce bulunup kullanılmıştır?
A) Gaz lambası B) Mum C) El feneri D) Floresan lamba

5. Ülkemizde kullandığımız alfabe aşağıdaki uygarlıklardan hangisi tarafından bulunmuştur?
A) Sümer B) Hint C) Mısır D) Fenike

6. Aşağıdaki bilim insanlarından hangisi tıp alanında çalışmalar yapmıştır?
A) Uluğ Bey B) Harezmi C) İbni Sina D) İbni Haldun

7. Aşağıdakilerden hangisi coğrafi keşiflerin sonuçlarından biri değildir?
A) İncil tercüme edildi ve matbaa ile çoğaltılamaya başladı.
B) Katolik kilisesine ve din adamlarına duyulan güven azaldı.
C) Keşfedilen yerler Avrupalılarca sömürgeleştirildi.
D) Yeni kıtalar, hayvan ve bitki türleri bulundu.

8. – Eğitimin laikleşmesi
– Din adamlarına duyulan güvenin azalması
Yukarıdaki gelişmeler aşağıdakilerden hangisi sonucu olmuştur?
A) Sanayi İnkılabı B) Coğrafi keşifler C) Reform D) Rönesans

B. Aşağıdaki cümlelerin başına yargılar doğru ise "D", yanlış ise "Y" yazınız. Yanlış olan yargıların doğrularını boş bırakılan yerlere yazınız.

1. (___) Güneş yılı esaslı takvimi ilk defa Mısırlılar kullandı.
2. (___) Pencerelerde cam ilk defa Romalılar tarafından kullanılmaya başladı.
3. (___) Çinliler barutu ilk olarak ateşli silahlarda kullandılar.
4. (___) Sümerler, yazılarını sivri uçlu bir kalemle papirüs adı verilen kâğıtlara yazıyorlardı.
5. (___) Anadolu'da yazı ilk defa Romalılar döneminde kullanılmaya başlamıştır.
6. (___) Abbasiler bilimsel çalışmalar yapılması için Beytülhikme adında bir akademi kurmuştur.
7. (___) Kemal Reis, Kitabıbahriye adıyla bir eser yazmış ve bir dünya haritası çizmiştir.
8. (___) Rönesans ile birlikte bilim, edebiyat, güzel sanatlar ve mimari alanlarında gelişmeler oldu.
9. (___) Galilei ve Bruno düşüncelerinden dolayı engizisyon mahkemesinde yargılandı.

C. Aşağıdaki bilim insanları ile bu bilim insanlarının çalışma yaptıkları bilimleri eşleştiriniz (Bilim insanları birden fazla bilim dalında çalışma yapmış olabilir.).

1. Piri Reis	a) Tıp
2. Harezmi	b) Matematik
3. Ali Kuşçu	c) Felsefe
4. İbni Haldun	d) Tarih
5. Takiyüddin	e) Coğrafya
6. Uluğ Bey	f) Astronomi
7. Biruni	g) Mantık

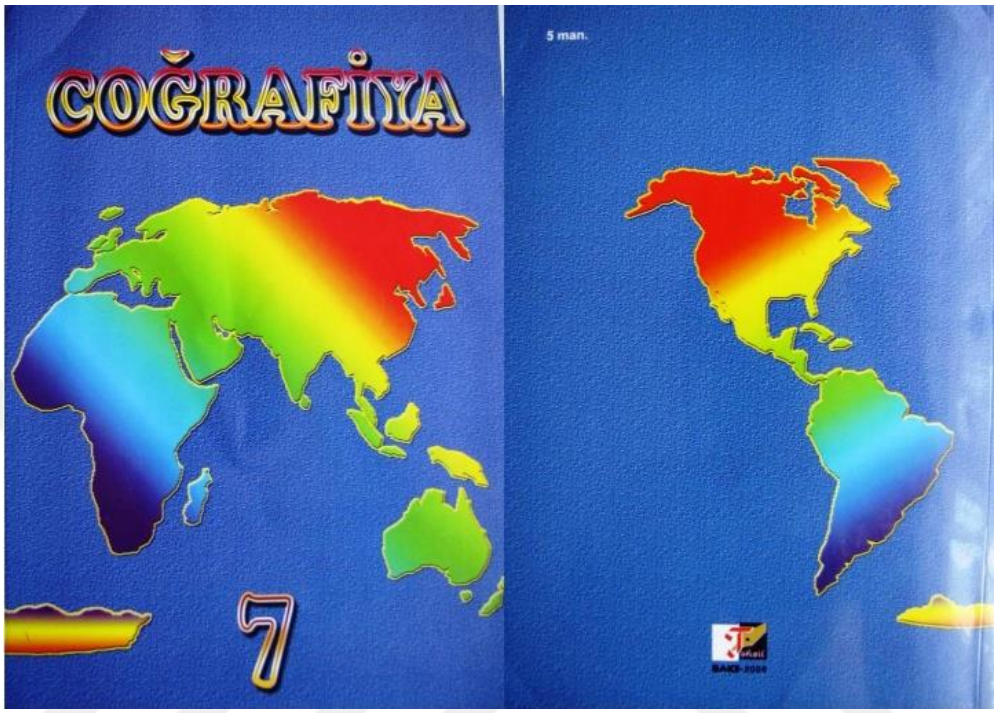
D. Aşağıdaki soruların cevaplarını boş bırakılan yerlere yazınız.

1. Saat ve takvimin bulunması insanların yaşamlarını nasıl etkilemiştir?
2. Türk ve Müslüman bilginler astronomi alanında hangi çalışmaları yapmışlardır?
3. Düşünceyi ifade etme özgürlüğü ile bilimsel gelişmeler arasında nasıl bir bağlantı vardır? Açıklayınız.

Şekil 9. Türkiye 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı ünite değerlendirme örneği 2.

Azerbaycan'da 7. sınıfta okutulan coğrafya ders kitabının görsel açıdan fiziksel ve eğitsel özellikleri.

Kapak tasarımı; Azerbaycan'da okutulan 7. sınıf coğrafya ders kitabı ön dış kapakta mavi zemin üzerine; ders adı, sınıf düzeyi ve arka kapakla bir bütün halinde yer alan bir dünya haritası bulunmaktadır.

Şekil 10. Azerbaycan 7. sınıf coğrafya ders kitabı ön ve arka dış kapak.

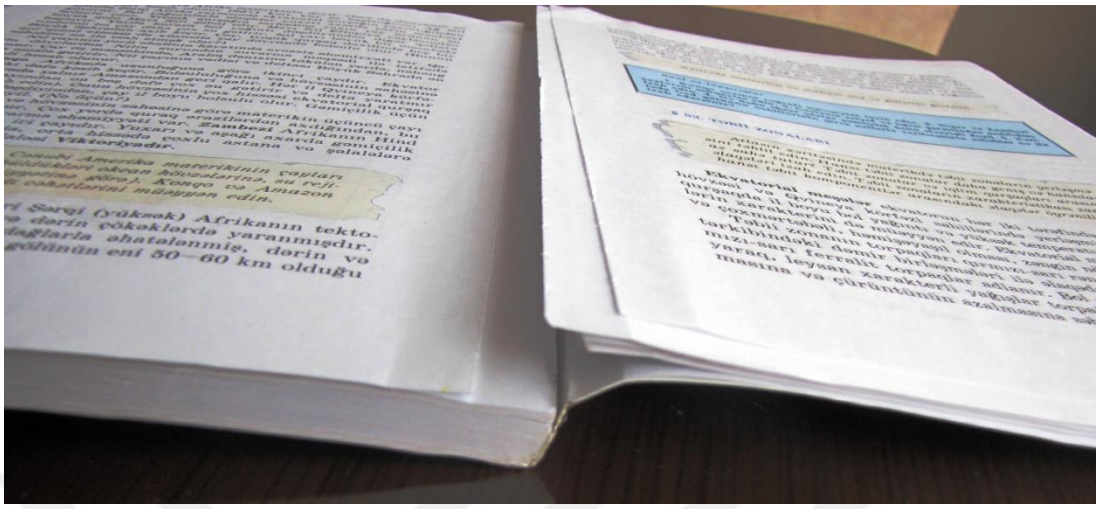
Arka kapakta ise ön dış kapakla bütünlük arz eden dünya haritasının batı kısmı, sağ üst kısımda kitabın fiyatı ve alt bölümde yayınevinin amblemi basım yeri ve yılı bulunmaktadır. Sırt yazısı; kitapta sırt yazısı olarak ders adı ve sınıf düzeyi yazmaktadır.

İç Kapakta; ön dış kapağın iç bölümünde üst kısımda solda Azerbaycan devlet arması, sağda Azerbaycan bayrağı bulunmaktadır. Orta kısımda da Azerbaycan haritası üzerine basılı bir şekilde Azerbaycan Cumhuriyeti Devlet Marşı yer almaktadır. İç kapakta üst kısımda kitabın basım komisyonunda bulunan yazarlarının isimleri yer almaktadır, orta kısımda dersin ismi (Kıtaların ve Okyanusların Fiziki Coğrafyası), sınıf düzeyi, kitabın basımı ile ilgili kanuni hüküm ve izin yazısı bulunmaktadır. Alt bölümde ise yayınevi amblemi, basım yeri ve yılı yer almaktadır. Kitap (23,8 x 16,5) cm ebatlarındadır.

Kitap cildi; Kapak ve sayfalar tutkal kullanılarak birleştirilmiş, kapak sayfası kalın kuşe kâğıttan malzeme kullanılarak basılmıştır.

Baskı kalitesi; kitabın baskısında ve sayfalarda kir ve leke bulunmamaktadır. Kapak kalın kuşe kâğıda basılmış iç sayfalar ise ince kâğıda basıldığı için ışığa tutulduğunda arka

sayfanın baskısı görülmektedir. Baskı kalitesi ve ciltleme açısından çok kaliteli bir basım olduğu söylenemez; tutkalla birleştirilen sayfalar kolaylıkla birbirinden ve kapaktan ayrılmaktadır.

Şekil 11. Azerbaycan 7. sınıf coğrafya ders kitabı baskı kalitesi.

Kitap toplamda 240 sayfadan oluşmaktadır. İlk sayfalarında 3. sayfa ile 18. sayfa arasında "giriş" bölümü, 19. sayfa ile 79. sayfa arasında "I. Bölüm", 80. sayfa ile 224. sayfa arasında ise "II. Bölüm" bulunmaktadır.

Kitabın son kısımlarında ise; 225 ve 232. sayfalar arasında ekler başlığı altında; dünyanın yüksek dağları, düzlükleri, denizleri, körfezleri, boğazları, adaları, nehirleri ve gölleri ile ilgili bilgilere yer verilmiştir.

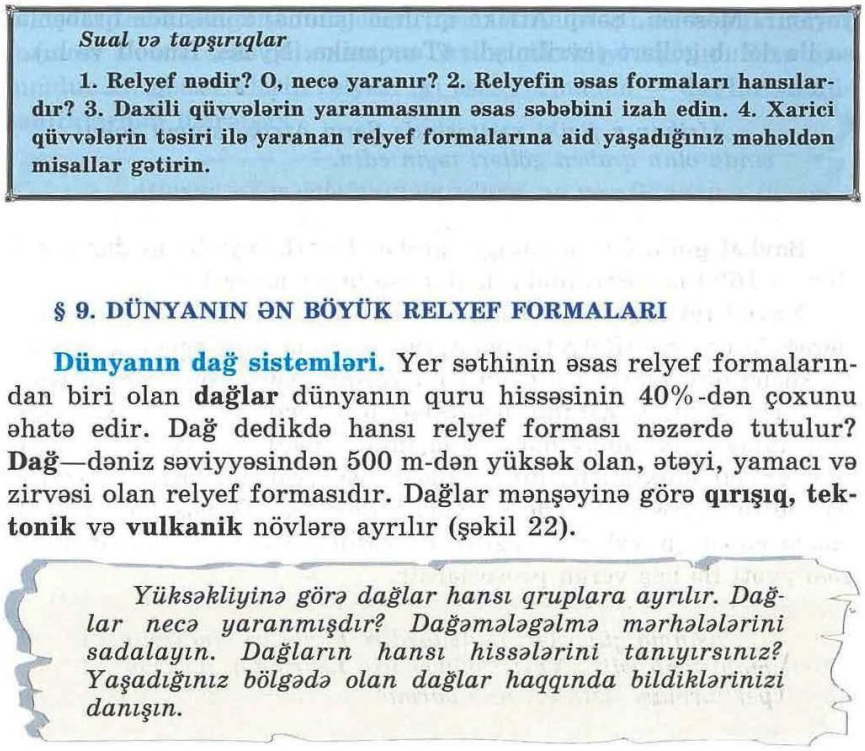
233-235. sayfalarda sözlük bölümü bulunmaktadır. 236-237. Sayfalarda ise kitapta yer alan konulara ayrılacak ders saatlerini içeren bir plan yer almaktadır.

238-239. sayfalarda içindekiler bölümü bulunurken, 240. ve son sayfada üst kısımda kitap yazarlarının isimleri, kitap künyesi, teknik ekipte yer alanların isimleri ve görevleri, alt kısımda ise kitabın basımı ile ilgili teknik bilgiler ile yayınevinin adresi yer almaktadır. Kitabın içeriğinde yer alan konular tamamen coğrafya konularından oluşmaktadır.

Kitabın sayfa yapısında; sağ, sol, alt ve üst kenarlardan bırakılan boşluklar hemen hemen her sayfa için aynı oranda düzenlenmiştir. Genellikle üst, sağ ve sol boşluk olarak 2 cm, alt boşluk olarak ise 3 cm boşluk bırakılarak sayfa yapısı konusunda bütünlük oluşturulmuştur. Sayfa numaraları sağ ve sol alt kenarlarda mavi şerit içerisinde yer almaktadır.

Görsel öğe olarak ünite ve konuların içeriği ile alakalı çok sayıda harita, resim, şekil, grafik ve görsel paragraflar ile bir bütünlük içerisinde kullanılmıştır.

Ölçme ve değerlendirme açısından, konu anlatılırken konu içerisinde yer yer düşünmeye ve tartışmaya dayalı soru kutucukları kullanılmış.

Sual və tapşırıqlar

1. Relyef nədir? O, necə yaranır? 2. Relyefin əsas formaları hansılardır? 3. Daxili qüvvələrin yaranmasının əsas səbəbini izah edin. 4. Xarici qüvvələrin təsiri ilə yaranan relyef formalarına aid yaşadığınız məhəldən misallar gətirin.

§ 9. DÜNYANIN ƏN BÖYÜK RELYEF FORMALARI

Dünyanın dağ sistemləri. Yer səthinin əsas relyef formalarından biri olan **dağlar** dünyanın quru hissəsinin 40%-dən çoxunu əhatə edir. Dağ dedikdə hansı relyef forması nəzərdə tutulur? **Dağ**—dəniz səviyyəsindən 500 m-dən yüksək olan, ətəyi, yamacı və zirvəsi olan relyef formasıdır. Dağlar mənşəyinə görə **qırışıq, tektonik** və **vulkanik** növlərə ayrılır (şəkil 22).

Yüksəkliyinə görə dağlar hansı qruplara ayrılır. Dağlar necə yaranmışdır? Dağəmələgəlmə mərhələlərini sadalayın. Dağların hansı hissələrini tanıyırsınız? Yaşadığınız bölgədə olan dağlar haqqında bildiklərinizi danışın.

Şekil 12. Azerbaycan 7. sınıf coğrafya ders kitabı, ölçme değerlendirme örneği.

Ayrıca konu sonlarında birkaç kısa soru ile ölçme değerlendirme yapılmıştır. Bunun dışında ölçme ve değerlendirmeye yönelik etkinlik veya değerlendirme çalışması yer almamaktadır.

BEŞİNCİ BÖLÜM

Sonuç ve Öneriler

İki Ülkenin Eğitim Sistemleri İle İlgili Ulaşılan Sonuçlar

Her iki ülkenin eğitim tarihinde bağımsızlık yılları önemli dönüm noktası olmuştur. Türkiye Cumhuriyeti'nin 29 Ekim 1923'te kuruluşu ile Azerbaycan Cumhuriyeti'nin 1991'de bağımsızlığını kazanması eğitim sistemlerinde değişime gidilmesi ile sonuçlanmıştır.

Türk eğitim sistemi Selçuklu ve Osmanlı Devletleri zamanında Türk-İslam kültürü çerçevesinde şekillenmiş, Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulması ile milli kimliğini koruyarak bazı değişikliklere uğramıştır. Bu değişikliklerinin en önemlisi Osmanlıca harflerin kullanımının kaldırılarak latin harflerine geçilmesi olmuştur.

Azerbaycan eğitim sistemi ise daha köklü değişikliklere uğramıştır. 1830'lu yıllarda Rusların Azerbaycan'ı işgali üzerine Azerbaycan'da eğitim sisteminde Rus kültürü ve Hıristiyanlık etkili olmaya başlamıştır. Bu baskı 1991'de Azerbaycan'ın bağımsızlığını ilan etmesine kadar devam etmiş, bağımsızlığın ilanı sonrasında ise köklü değişiklikler yapılarak Azerbaycan eğitim sistemi millileşmeye başlamıştır.

Her iki ülkenin eğitim sistemi genel amaçlar yönüyle hemen hemen aynı özellikleri barındırmaktadır. Fırsat eşitliği, etkin vatandaşlar yetiştirme, yöneltme ve çağdaş eğitim gibi amaçlar her iki ülkenin genel amaçları arasında yer almaktadır.

İki ülkenin eğitim sistemleri, kendi anayasaları ve uluslararası hukuk çerçevesinde güvence altına alınmıştır. Her iki ülkede de bu görev devlet tarafından üstlenilmiştir.

Her iki ülkenin eğitim dili Türk dilidir. Ancak Azerbaycan'da halkın % 10'u azınlıklardan oluşmaktadır ve Türkiye'nin aksine anayasalarında belirtilen devlet standartları, Türk dili ve edebiyatı, Azerbaycan tarihi ve Azerbaycan coğrafyası öğretimi şartlarına bağlı olarak kendi dillerinde eğitim görebilirler. Türkiye Cumhuriyeti'nde ise 1982 Anayasası'nın 42. maddesine göre eğitimde Türkçeden başka hiçbir dil ana dil olarak okutulamaz ve öğretilemez. Ancak son yıllarda bu konuda seçmeli dersler adı altında yerel ağız ve lehçelerin okullarda öğretilmesine geçilmiş birçok ağız ve lehçe bu şekilde vatandaşlara istekleri doğrultusunda öğretilmeye başlanmıştır.

İki ülkenin eğitim sistemlerinin yapısal düzenlemeleri çıkarılan kanunlarla düzenlemiştir. İki ülkenin eğitim yapısı genel olarak; örgün eğitim ve yaygın eğitim temelinde oluşturulmuş ve sistem içerisinde hem devlet hem de özel sektör yer almıştır.

Okul öncesi eğitim her iki ülkede de ilkokula hazırlık anlamında değerlendirilmiştir. Azerbaycan'da okul öncesi eğitim 3 yaşından itibaren başlar ve 5 yaşına kadar devam eder. Öğrenciler 5 yaşına geldiklerinde ise okula hazırlık adı altında zorunlu olarak devamları istenir. Türkiye'de ise okul öncesi eğitim 3 yaş ile 5 yaşın sonuna kadar devam eder. Türkiye'de okul öncesi eğitim, 2017-2018 eğitim öğretim yılı itibariyle, 5 yaşında zorunlu hale getirilmeye çalışılmaktadır.

Eğitim kademesi olarak Azerbaycan'da Türkiye'den farklı olarak; genel eğitim (Umumi Tahsil) adı altında 3 kademe yer almaktadır. İlkokul (I ve IV. sınıflar), 6 yaşında başlar, 4 yıl süreli ve zorunludur. Genel orta öğretim (V ve IX. sınıflar), 5 yıl süreli ve zorunludur. Tam orta öğretim (X ve XI. sınıflar), 2 yıl süreli ve zorunludur.

Genel eğitimde ilk 11 yıl zorunludur, eğitim her yıl 1 Ekimde başlar ve 31 Mayısta sona erer. İki yarıyıl olarak planlanmıştır. Ders yılı içerisinde; 5 gün sonbahar (16-20 Kasım), 5 gün kış (27-31 Ocak) ve 5 gün de ek (1-5 Mayıs) tatil yapılır. Ders süreleri 30 dakika teneffüsler ise 10 dakikadır. Bazı derslerde 3 dakika ek dinlenme süresi daha verilir. Genel olarak ev ödevi verilmez ve sınıf mevcutları 30 kişiyi geçmemektedir.

Türkiye'de ise eğitim yapısı, İlkokul (I ve IV. sınıflar) 4 yıl sürelidir, 6 yaşında başlar ve zorunludur. Ortaokul (V. VIII. sınıflar), 4 yıl süreli ve zorunludur. Ortaöğretim (IX ve XII. sınıflar) 4 yıl süreli ve zorunludur. Bir başka deyişle Türkiye'de örgün eğitimin ilk 12 yılı zorunludur. Eğitim öğretim takvimi Milli Eğitim Bakanlığı tarafından bir önceki eğitim öğretim yılında belirlenir ve ilan edilir. Genel olarak 2 yarıyıl şeklinde eylül ayının 3. haftası başında başlar, haziran ayının 2. haftası sonunda biter. Ders yılı içerisinde 1. dönem genel olarak ocak ayının son haftası sona erer ve 15 günlük tatilin ardından 2. dönem başlar. Ders süreleri ilk ve ortaokullarda 40 dakika, tenefüsler 10 dakika, ortaöğretimde ise ders süresi 45 dakika tenefüsler ise 10 dakika olarak belirlenmiştir. Ev ödevi her kademede etkinlik, proje görevi vb. isimler altında verilmektedir. Türkiye'de Azerbaycan'a oranla nüfus miktarının fazla olması ve adrese dayalı nüfus kayıt sistemi uygulaması nedeniyle sınıf mevcudunda herhangi bir sınırlamaya gidilememektedir. Ancak sınıf mevcutları ortalama olarak 30 öğrenci sayısında tutulmaya çalışılsa da bazı bölgelerde yine de 40'ı aşmaktadır.

Her iki ülke de hem anayasalarında hem de eğitim sistemlerinde laiklik ilkesini benimsemişlerdir. Fakat Türkiye'nin aksine Azerbaycan'ın dini yapısı nedeniyle okullarda bağımsız din dersi okutulmamaktadır.

Yüksek öğretim kademesindeki uygulama biçimi her iki ülkede de benzer özellikler taşımaktadır. Azerbaycan'da günümüzde 53 adet üniversite faaliyet gösterirken Türkiye'de 193 üniversite faaliyettedir.

Yaygın eğitim olarak Azerbaycan'da Mektebdenkenar (okul dışı) eğitim adı altında çocuk, genç ve yetişkin kademelerinde tamamlayıcı ve destekleyici kurslar düzenlenmektedir. Türkiye'de ise yaygın eğitim resmi ve özel kuruluşlar aracılığıyla yürütülmektedir. Hali hazırda Azerbaycan'da 368, Türkiye'de ise 12,194 yaygın eğitim kuruluşu bulunmaktadır. Türkiye'nin yaygın eğitim konusunda daha etkili olduğu görülmektedir.

Türkiye'de 7. Sınıf Sosyal Bilgiler öğretimi ve Azerbaycan 7. Sınıf Coğrafya Öğretimi İle İlgili Ulaşılan Sonuçlar

Türkiye'de 7. sınıf düzeyinde uygulan sosyal bilgiler dersi tarih, coğrafya ve vatandaşlık konularını içermektedir. Dersin öğrenme alanları ve kazanımlarında ağırlıklı olarak tarih ve vatandaşlık konuları yer alırken coğrafya konularına ait kazanım oranı tüm kazanımlar içerisinde % 23.07'dir.

Azerbaycan'da ise 7. sınıf düzeyinde tarih ve coğrafya konuları birbirinden bağımsız bir şekilde iki ayrı ders olarak okutulmaktadır. Karşılaştırmaya esas alınan 7. sınıf coğrafya dersi tamamen coğrafya konularından oluşmaktadır.

Öğretim programı ve ders kitabı düzenlenirken Türkiye'de ilk düzey olarak "Öğrenme Alanı" ardından ise "Ünite" başlıklarının altında konular yer almaktadır. Kazanımlar ise her öğrenme alanı için ayrı ayrı şekilde konular bazında hazırlanmıştır. Azerbaycan'da ise öğretim programı kapsamında konu düzeni ilk olarak "Bölümlere" ardında da "Alt Başlıklara" ayrılmaktadır. Kazanımlar ise sınıflar bazında her sınıf düzeyinde, her ders için "Coğrafi Mekan", "Doğa" ve "Toplum" başlıklarından oluşturulmuş ve ayrıntıya girilmemiştir.

Türkiye'de 7. sınıf sosyal bilgiler dersi haftada 3 saat olarak okutulmakta iken Azerbaycan 7. sınıf coğrafya dersi haftada 2 saat olarak okutulmaktadır.

Türkiye'de 7. sınıf sosyal bilgiler dersinde yapılandırmacı yaklaşımın etkisiyle öğrenci merkezli bir tutumla öğrencinin bilgileye ulaşması hedeflenmiştir. Azerbaycan coğrafya ders kitaplarının ise bilgiyi çok yoğun bir şekilde içerdiği görülmüştür. Bilgi verici metinler öğrencilerin kendi fikirlerini oluşturmalarını güçleştirebilir, var olan bilgiyi sorgulamadan kabul etmesine neden olabilir. Azerbaycan 7. sınıf coğrafya dersi konularını Türkiye'de öğrenciler 9 ve 10 sınıf düzeyinde görmektedir.

Türkiye'de 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı ve Azerbaycan 7. Sınıf Coğrafya Ders Kitabı İncelemesi İle Ulaşılan Sonuçlar

Türkiye 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabının içeriği disiplinler arası bir yaklaşımla tarih, coğrafya ve vatandaşlık konularından oluşmaktadır. Ülke genelinde Milli Eğitim Bakanlığı'nın izni ile birkaç yayınevinin ders kitabı, öğrenim alanları ve kazanımlara bağlı kalmak şartı ile kullanılabilmektedir. Azerbaycan 7. sınıf coğrafya ders kitabı ise tamamen coğrafya konularından oluşmaktadır. Azerbaycan'da ülke genelinde coğrafya ders kitabı olarak Eğitim Bakanlığı'nın izin verdiği tek bir kitap kullanılmaktadır.

Türkiye 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında konuların sunumu sırasında kaynak sorgulatılması öğrenciler açısından kaynakça kullanımı konusunda olumlu bir etki oluşturmaktadır. Azerbaycan 7. sınıf coğrafya ders kitabında ise kaynakça bulunmaması kaynak sorgulatılması konusunda öğrenciler açısından olumsuz bir durum oluşturmaktadır.

Her iki kitapta, sayfalarda konu ile ilgili resim, grafik, şekil ve fotoğraflar bütünlük içerisinde yer almıştır.

Türkiye 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında; her konunun başında dikkat çekici ve öğrenciyi düşünmeye sevk edecek bir soru ve konu içerisinde öğrencinin düşüncesini ortaya koyabileceği sorular yer almaktadır. Ayrıca her ünitenin sonunda ünite değerlendirme çalışması bulunmaktadır. Bu çalışma içerisinde; çoktan seçmeli sorular, doğru-yanlış etkinliği, eşleştirme etkinliği ve birkaç cümle ile cevaplanabilecek açık uçlu sorular yer almaktadır.

Azerbaycan 7. sınıf coğrafya ders kitabında ise; konu anlatılırken konu içerisinde yer yer düşünmeye ve tartışmaya dayalı soru kutucukları kullanılmıştır. Ayrıca konu sonlarında birkaç kısa soru ile ölçme değerlendirme yapılmıştır. Bunun dışında ölçme ve değerlendirmeye yönelik etkinlik veya değerlendirme çalışması yer almamaktadır.

Türkiye 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabının boyutları (27,5 x 19,5) cm ebatlarındadır. Azerbaycan 7. sınıf coğrafya ders kitabı ise (23,8 x 16,5) cm ebatlarındadır. Türkiye 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı 208 sayfadan oluşurken, Azerbaycan 7. sınıf coğrafya ders kitabı 240 sayfadan oluşmaktadır.

Her iki ülkenin ders kitapları baskı kalitesi olarak incelendiğinde; Türkiye 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabının baskısında ve sayfalarında kir ve leke bulunmamaktadır. Kitabın kapağı kalın karton kâğıda, iç sayfalarda yine kalın kâğıda basılmıştır. Baskı kalitesi, ciltleme ve iç sayfalarda kullanılan yazı ve resim kalitesi açısından kaliteli bir basım olduğu söylenebilir; tutkalla birleştirilen sayfalar sağlam yapıldığı için kolaylıkla birbirinden ve

kapaktan ayrılmamaktadır. Azerbaycan 7. sınıf coğrafya ders kitabının baskısında ve sayfalarda kir ve leke bulunmamaktadır. Kapak kalın kuşe kâğıda basılmış iç sayfalar ise ince kâğıda basıldığı için ışığa tutulduğunda arka sayfanın baskısı görülmektedir. Baskı kalitesi ve ciltleme açısından çok kaliteli bir basım olduğu söylenemez; tutkalla birleştirilen sayfalar kolaylıkla birbirinden ve kapaktan ayrılabilmektedir.

Türkiye'de kullanılan ders kitabının Azerbaycan'da kullanılan ders kitabına göre daha iyi baskı kalitesine sahip olduğu görülmektedir.

Öneriler

Türkiye'de eğitim ile ilgili sorunların daha net bir şekilde görülmesi ve bu sorunların çözümü için faklı ülkelerin bakış açılarının öğrenilip uygulanması, karşılaştırmalı eğitim çalışmalarının artırılmasına bağlıdır. Bu nedenle karşılaştırmalı eğitim çalışmalarının sayısının arttırılması gerekmektedir.

Türkiye'de ortaokul sosyal bilgiler öğretim programında coğrafya konularına daha fazla yer verilerek hem tarih, coğrafya ve vatandaşlık dengesi sağlanabilir hem de bu sayede sosyal bilgiler dersi içerisinde somut konular artırılmış olabilir.

Türkiye'de ortaokul seviyesinde öğrencilerin coğrafya konusunda bilgi düzeyinin artırılması için seçmeli dersler içerisinde coğrafya dersine de yer verilebilir. Bu sayede ortaöğretime giderken öğrenciler temel coğrafi becerilere sahip olabilirler.

Türkiye'de ortaokul seviyesinde 40 dakika olarak uygulanan 1 ders saatinin, pedegojik standartlara uygun bir şekilde kısaltılması uygun olabilir.

Azerbaycan coğrafya ders kitabının baskı kalitesi artırılıp konular içerisine görseli bol olan ölçme değerlendirme etkinlikleri eklenerek kitap daha ilgi çekici bir hale getirilebilir.

Azerbaycan coğrafya ders kitabı sonunda kaynakça yer almamaktadır. Bilimsellik adına Azerbaycan coğrafya ders kitaplarının sonunda kaynakça bulunması doğru olacaktır.

Azerbaycan 7. sınıf coğrafya müfredatındaki bilgi yoğunluğu azaltılarak yapılandırmacı yaklaşımla, öğrencinin bilgiye ulaşmasını sağlayacak bir program hazırlanabilir.

Türkiye ve Azerbaycan arasında ortak kültürü geliştirme adına, Avrupa ülkeleri ile uygulanan Erasmus ve benzeri projeler gibi çalışmalar yapılarak öğrenci ve öğretmenler karşılıklı olarak mübadeleye tabi tutulabilir ve yerinde incelemeler ile kültürel etkinlikler düzenlenebilir.

Türkiye, Azerbaycan ve diğer Orta Asya Türk Cumhuriyetlerini de içine alacak şekilde, Türk dili temelinde ve Türk kültürünü konu alacak bir ders konularak aynı anda tüm Türk Cumhuriyetlerinde ortak bir değer oluşturulabilir.

Araştırmacılar, karşılaştırmalı eğitim alanında genellikle gelişmiş ülkelerin eğitim sistemlerini incelemenin yanı sıra ortak bir kültüre sahip olduğumuz ülkelerin eğitim sistemlerini de inceleyerek ortak kültürümüzün yaşatılmasına destek olabilirler.

Karşılaştırmalı eğitim çalışmaları ülkeler arası benzerlik ve farklılıkların ortaya konulup eksikliklerin giderilmesi açısından büyük önem arz emektedir. Bu tür çalışmaların desteklenmesi ve araştırmacıların işlerinin kolaylaştırılması, çalışma sayısını artıracaktır. Bu konuda bakanlık birimlerinin bu çalışmalar sırasında gerekli bilgi ve materyallere ulaşma noktasında araştırmacılara destek sağlaması ve bürokratik engelleri ortadan kaldırması karşılaştırmalı eğitim çalışmalarının sayısını artırabilir.

KAYNAKÇA

Ada, S. (2010). *Türk eğitim sistemi ve etkili okul yönetimi*. (1. Baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.

Ada, Ş., & Küçükali, R. (2009). *Türk eğitim sistemi ve okul yönetimi.* Ankara: Anı Yayıncılık.

Adıgüzel, O.C., & Tatlı, S. (2012). Türkiye'deki lisansüstü karşılaştırmalı eğitim tezlerinin çok boyutlu bir incelemesi. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, *12*(1), 143-150.

TÜİK, (2016). *Adrese dayalı nüfus kayıt sistemi sonuçları*. http://tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=21507 adresinden edinilmiştir.

Agamaliyev, R. (1999). Azerbaycan Cumhuriyeti eğitim sistemi, *Milli Eğitim Dergisi*, 144, http://dhgm.meb.gov.tr/yayimlar/dergiler/Milli_Egitim_Dergisi/144/agamaliyev.htm adresinden edinilmiştir.

Akhundova, H. (2016). Azerbaycan'da sosyoekonomik dönüşüm ve eğitim. *Uluslararası Türk Kültür Coğrafyasında Sosyal Bilimler Dergisi*, *1*(1), 8-13.

Akyüz, Y. (2012). *Türk eğitim tarihi m.ö. 1000 - m.s. 2012*. (22. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.

Aras, O.N. (2003). A*zerbaycan ekonomisi- makro ekonomik ve sektörel analiz*. Bakü: Kafkasya Araştırmaları Merkezi Yayınları.

Atik, K. (2014). Tarih araştırmalarında yeni bir yöntem: karşılaştırmalı tarih. *Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Dergisi*, *5*(16), 272-291.

Aysal, N. (2005). Anadolu'da aydınlanma hareketinin doğuşu: Köy enstitüleri. *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, 35-36, 267-282.

Azerbaycan Cumhuriyeti Anayasası (1995). http://www.anayasa.gen.tr/azerbaycan-aleskerli.htm adresinden edinilmiştir.

Azerbaycan Cumhuriyeti Eğitim Bakanlığı (2011). *Azerbaycan cumhuriyeti genel eğitim okulları için coğrafya dersi müfredatı*. http://www.muallim.edu.az/www.old/arxiv/2011/02/32.htm adresinden edinilmiştir

Azerbaycan Milli Kütüphanesi (2013). *Azerbaycan cumhuriyeti genel eğitim mektepleri için coğrafya bilimi üzerine eğitim programı*. http://anl.az/down/meqale/ayna/2011/yanvar/150595.htm adresinden edinilmiştir

Azerbaycan Cumhuriyeti Eğitim Bakanlığı (2009). *Azerbaycan cumhuriyeti eğitim kanunu.* http://edu.gov.az/az/page/451/302 adresinden edinilmiştir

Azerbaycan Devlet İstatistik Komitesi, (2016). *Eğitim istatistikleri (2000-2016).* http://www.stat.gov.az/source/education/source/education/ adresinden edinilmiştir

Azerbaycan Devlet İstatistik Komitesi, (2017). *Azerbaycan nüfus istatistikleri.* https://www.stat.gov.az/source/demoqraphy/ap/ adresinden edinilmiştir.

Azerbaycan Cumhuriyeti Eğitim Bakanlığı, (2016). *Azerbaycan tedris planına dair esaslar.* http://edu.gov.az/upload/file/emre-elave/2016/614/614-sayli-emre-elave2.pdf adresinden edinilmiştir

Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, (2017). *Azerbaycan'nın siyasi görünümü.* www.mfa.gov.tr/azerbaycan_siyasi_gorunumu.tr.mfa adresinden edinilmiştir.

Balcı, A. (2013). *Karşılaştırmalı eğitim sistemleri*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.

Bayram, H. (2011). *Sosyal bilgiler öğretiminde Türk dünyası* (Yüksek Lisans Tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir. (Tez No. 280020)

Bilgili, A.S. (2012). *Sosyal bilgilerin temelleri.* Ankara: Pegem Akademi Yayınları.

Coştu, Y. (2013). Din görevlilerinde mesleki doyum: Çorum il merkezi örneği. *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, *6*(1), 1-11.

Creswell, J.W. (2013). *Nitel araştırma yöntemleri, beş yaklaşıma göre nitel araştırma ve araştırma deseni* [e-kitap sürümü]. https://kupdf.net/download/john-w-creswell-nitel-aratrma-yntemleripdf_5ad301dde2b6f5b9349ed763_pdf adresinden edinilmiştir.

Çelik, S. (2016). *Sosyal bilgiler dersi 7. sınıf öğretim programı "yaşayan demokrasi" ünitesinin kazanımlarına ulaşma derecesinin öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir. (Tez No. 445664)

Çeltikçi, O. (2013). Türkiye-Azerbaycan eğitim sistemlerinin karşılaştırılması üzerine bir inceleme. *Bilim ve Kültür-Uluslararası Kültür Araştırmaları Dergisi*, 2, 40-57.

Çetin, K. (2003). Türk eğitim tarihinde sosyal bilimler ve sosyal bilgilerin tarihsel süreci. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, *2*(1-2), 163-185.

Çetin, T. Oruç, Ş. Tokcan, (2006). H. Halil Fikret Kanad ve coğrafya eğitimi üzerine bir eseri: coğrafyanın tedris usulü. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *26*(23), 1-16.

Demircioğlu, İ.H. (2006). Avrupa birliği ülkeleri ile Türkiye'de tarih öğretiminin genel amaçlarının karşılaştırmalı bir değerlendirmesi. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. *16*(2), 133-146.

Deveci, H. (2011). Türk eğitim tarihinde sosyal bilgiler. R. Turan, K.Ulusoy (Ed.), *Sosyal bilgilerin temelleri* içinde, (ss. 20-35) Ankara: Pegem Akademi Yayınları.

Doğan, Z. Arslan, S. Berkman, A.N. (2015). Türkiye'de tarım sektörünün iktisadi gelişimi ve sorunları: tarihsel bir bakış. *Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, *8*(1), 29-41.

Doğanay, A. (2005). Sosyal bilgiler ve sosyal bilgiler öğretimi. Öztürk, C. ve Dilek, D. (Ed.), *Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi* içinde (ss. 17-52). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.

Doğanay, H. Çavuş, A. (2013). *Türkiye ekonomik coğrafyası*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.

Duverger, M. (2002). *Sosyal bilimlere giriş*. Ankara: Bilgi Yayınları.

Erdoğan, E. Aydın, D. (2007). *Türkiye'nin beşeri ve ekonomik coğrafyası*. Ankara: Doğan Yayıncılık

Erdoğan, İ. (2006). Ç*ağdaş eğitim sistemleri*. İstanbul: Sistem Yayıncılık.

Erdoğan, İ. (2010). M*illi eğitime dair*. Ankara: Nobel Yayınları.

Erdoğan, İ. (2012). Karşılaştırmalı eğitim yansımaları. Aynal, S. (Ed), *Karşılaştırmalı eğitimin bir disiplin olarak Türkiye'deki gelişimi* içinde (Birinci Baskı, ss. 239-250). Ankara: PegemA Yayıncılık

Erginer, A. (2006). A*vrupa birliği eğitim sistemleri ve Türkiye eğitim sistemiyle karşılaştırmalar*. (1. Baskı). Ankara: Pegem A Yayıncılık

Ergün, M. (1985). *Karşılaştırmalı eğitim*. İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü, Malatya

Ergün, M. (1997). Azerbaycan eğitim sistemi. *Eğitim Yönetimi*. *3*(4), 499-514.

Evirgen, Ö.F. (2016). *İlköğretim 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı*. Ankara: Ekoyay Yayıncılık.

Fidan, N.K. (2008). İlköğretimde araç gereç kullanımına ilişkin öğretmen görüşleri. *Afyonkarahisar Üniversitesi Kuramsal Eğitim Bilim Dergisi, 1*(1), 48-61.

Galo, E. (2008). *Türkiye ve Kosova ilköğretim matematik programlarının karşılaştırılması* (Yüksek Lisans Tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir. (Tez No. 226384)

Gedikoğlu, T. (2005). Avrupa birliği sürecinde Türk eğitim sistemi: sorunlar ve çözüm önerileri. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *1*(1), 66-80.

Gelişli, Y. Yazıcı, E. (2012). Türkiye'de uygulanan okul öncesi eğitim programlarının tarihsel süreç içerisinde değerlendirilmesi. *Gazi Üniversitesi Endüstriyel Sanatlar Eğitim Fakültesi Dergisi*, 29, 85-93.

Gordon, S. (2015). *Sosyal bilimler tarihi ve felsefesi*. İstanbul: Küre Yayınları.

Gökçe, N. Öztürk, F. (Mart 2013). İlköğretim öğrencilerinin coğrafya bilimin konularına ilişkin algıları. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *13*(25), 92-118.

Güner, İ. (2006). *Kıtalar ve ülkeler coğrafyası*. (2. Baskı). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Güney, E. (2013). *Türkiye'nin komşuları ülkeler coğrafyası*. (1. Baskı). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Güven, İ. Gürdal, A. (2011). Türkiye ile Kanada fen eğitiminin karşılaştırmalı olarak incelenmesi. *Türk Fen Eğitimi Dergisi*, *8*(4), 89-110.

İbrahimova, S. (2002). *Azerbaycan ve Türkiye'de uygulanan sosyal bilgiler öğretim programlarının karşılaştırılması* (Yüksek Lisans Tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir. (Tez No. 111215)

İnci, S. (2009). *Türkiye sosyal bilgiler programının karşılaştırmalı incelemesi (Kanada (Ontorıo), İrlanda, ABD (New York, Kaliforniya), Finlandiya, Yeni Zellanda)* (Yüksek Lisans Tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir. (Tez No. 241960)

Kab, İ. (2012). *Türkiye'deki sosyal bilgiler ders kitaplarının Almanya'daki tarih, coğrafya ve vatandaşlık eğitimi ders kitaplarıyla karşılaştırılması* (Yüksek Lisans Tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir. (Tez No. 320401)

Kandel, I.L. (1933). *Studies in comparative education*. https://archive.org/details/studiesincompara030584mbp adresinden edinilmiştir.

Karasar, N. (2014). *Araştırmalarda rapor hazırlama*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Kılıçoğlu, G. (2012). Sosyal bilgiler tanımı, dünyada ve ülkemizde gelişimi ve önemi. Mustafa Safran (Ed.), *Sosyal bilgiler öğretimi* içinde (ss. 3-16). Ankara, Pegem Yayınları

Kızıltaş, E. Küçükoğlu, A. (2012). Almanya, Fransa, İngiltere, Rusya ve Türkiye okul öncesi öğretmen yetiştirme programlarının karşılaştırması. *İlköğretim Online Dergisi*, 11/3, 660-670.

Korucuoğlu, P. (2008). *Fizik öğretmen adaylarının bilimsel süreç becerilerini kullanım düzeylerinin fizik tutumu, cinsiyet, sınıf düzeyi ve mezun oldukları lise türü ile ilişkilerinin değerlendirilmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir. (Tez No. 220342)

Köstereoğlu, İ. (2012). *Sosyal bilgiler ders programının ögelerinin değerlendirilmesi ve öğretmenlerin hizmet içi eğitim ihtiyaç analizi* (Doktora Tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir. (Tez No. 319985)

Mammadov, J. (2008). *Bağımsızlık sonrası Azerbaycan eğitim sistemindeki değişim ve gelişmeler* (Yüksek Lisans Tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir. (Tez No. 261838)

Memduhoğlu, H.B. Yılmaz, K. (2011). *Türk eğitim sistemi ve okul yönetimi*. (3. Baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.

Merey, Z. Kuş, Z. Karatekin, K. (2012). Türkiye ve ABD ilköğretim sosyal bilgiler öğretim programlarının değerler eğitimi açısından karşılaştırılması. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri Dergisi*, *Ek Özel Sayı*, 1613-1632.

Musayev, İ. (2010). *Azerbaycan'da ailede din eğitimi* (Yüksek Lisans Tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir. (Tez No. 262900)

Müseyibovun, M. (Ed.) (2009). *7. sınıf coğrafya ders kitabı*. Bakü: Tahsil Yayıncılık

Nalçacı, A. (2007). İlköğretim 6. ve 7. sınıf sosyal bilgiler programındaki coğrafya konularının genel amaçlarının gerçekleşme düzeyine ilişkin öğretmen ve öğrenci görüşleri. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 18, 245-262.

Oğan, S. (1992). *Azerbaycan*. İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları.

Oktay, A. (30-31 Ocak 2009). Türkiye cumhuriyeti eğitimine ilişkin bir değerlendirme. *Türkiye'nin 2023 Eğitim Vizyonu Sempozyumu* içinde (s. 107-120). Antalya.

Osmanoğlu, A.E. Yıldırım, G. (2013). Mısır ve Türkiye 6.sınıf sosyal bilgiler öğretim programlarının karşılaştırması. *Türk Çalışmaları Dergisi, 8(*6*),* 511-535. http://www.turkishstudies.net/Makaleler/444189055_31Osmano%c4%9fluAhmedEmin-trh-511-535.pdf adresinden edinilmiştir

Özey, R. (2010a). *Türkiye ve komşu ülkeler coğrafyası*. İstanbul: Aktif Yayınevi.

Özey, R. (2010b). *Ülkeler coğrafyası*. İstanbul: Aktif Yayınları.

Özkal Sayan, İ. (2013). *Türkiye'de idari sistem ve örgütlenme*. www.kas.de/wf/doc/kas_34517-1522-12-30.pdf?130529081937 adresinden edinilmiştir.

Öztürk, C. (2012). *Sosyal bilgiler öğretimi.* Ankara: Pegem Akademi Yayınları.

Polat, M. Özlük, D. (2014, Mayıs). *İran ve Türkiye eğitim sistemlerine genel bir bakış: karşılaştırmalı bir yaklaşım*, 9. Ulusal Eğitim Yönetimi Kongresinde sunulan özet bildiri, Siirt.

Rehimli, R. (2005). Azerbaycan yönetim sistemi. *Uluslar arası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, *2*(9), 377-386.

Sadıgov, İ. (2009). *Azerbaycan ve Türkiye'de ortaöğretim coğrafya eğitim ve öğretiminin müfredatlar, metotlar ve kullanılan araç gereçler açısından değerlendirilmesi* (Doktora Tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir. (Tez No. 250885)

Sadıgov, İ. (2010). Azerbaycan'da ilköğretimde hayat bilgisi ve tabiatşünaslıg derslerinde coğrafya konularının önemi. *Marmara Coğrafya Dergisi*, 22, 82-92.

Safran, M. (2008). Sosyal bilgiler öğretimine bakış. B. Tay, A.Öcal (Ed.), *Özel öğretim yöntemleriyle sosyal bilgiler öğretimi* içinde (ss. 1-19). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.

Safran, M. (2012). *Sosyal bilgiler öğretimi*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları

Seferov, R. Akkuş, A. (2005). Azerbaycan nüfusunun eğitim açısından analizi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 13, 335-355.

Sekin, S. (Ocak 2011). Sosyal bilgiler 6 – 7. sınıf ders programında 2005 öncesi ve sonrası coğrafya konularının karşılaştırılması. *Marmara Coğrafya Dergisi*, 23, 135-143.

Sezal, İ. (1991). *Sosyal bilimlerde temel kavramlar*. Ankara: Akçağ Yayınları

Şahin, C. Doğanay, H. (2000). *Türkiye coğrafyası*. Ankara: Gündüz Eğitim Yayıncılık

Şen, Ü.S. (2005). Sanat eğitiminde bilimsel araştırma yöntemlerinin kullanılması. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, *5*(1), 343-360.

Şimşek, S. (2012). *türk eğitim sisteminin yapısal özellikleri bağlamında 1980 sonrasında Türkiye'de eğitim iktidar ilişkisi* (Yüksek Lisans Tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir. (Tez No. 314209)

Tağıyev, K. (Güz-2013). Siyasi tarihi bağlamında Azerbaycan'da din eğitiminin gelişimi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, *6*(28), 380-389.

Taştan, A. (Bahar-2003). Azerbaycan'da sosyo-kültürel değişme, din ve dinsel canlanma. *Ahmet Yesevi Üniversitesi Bilig Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*, 25, 1-39.

Tatlı, S. (2010). *Türkiye ve İngiltere ilköğretim 4. ve 5. sınıflar müzik dersi öğretim programlarının karşılaştırılması* (Yüksek Lisans Tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir. (Tez No. 265729)

Tay, B. (2011). Sosyal bilgiler öğretiminin dünü, bugünü ve yarını. R. Turan, K.Ulusoy (Ed.), *Sosyal bilgilerin temelleri* içinde, (ss. 2-16). Ankara: Pegem Akademi Yayınları

Tay, B. Öcal, A. (2008). *Özel öğretim yöntemleriyle sosyal bilgiler öğretimi.* Ankara: Pegem Akademi Yayınları.

Temuçin, F. E. (2007). Türkiye cumhuriyeti anayasalarında laiklik. *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, 39, 409-423.

TİKA. (1993). *Azerbaycan ülke raporu.* Ankara: TİKA Ajansı Yayınları

Toprak, G. N. (2008). *Cumhuriyetin ilk döneminde Türk eğitim sistemi ve köy enstitüleri* (Yüksek Lisans Tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir. (Tez No. 220080)

Turan, R. Ulusoy, K. (2010). *Sosyal bilgilerin temelleri.* Ankara: Maya Akademi Yayınları.

Turan, R. Ulusoy, K. (2011). *Sosyal bilgilerin temelleri.* Ankara: Pegem Akademi Yayınları.

Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, (2016). *Türk ekonomisinin genel görünümü*. http://www.mfa.gov.tr/turk-ekonomisindeki-son-gelismeler.tr.mfa adresinden edinilmiştir.

Türkiye Cumhuriyeti Milli Eğitim Bakanlığı, (1973). *Milli eğitim temel kanunu.* http://mevzuat.meb.gov.tr/html/temkanun_0/temelkanun_0.html adresinden edinilmiştir

Türkiye Cumhuriyeti Milli Eğitim Bakanlığı, (2005). *Sosyal bilgiler 5. , 6. ve 7. sınıf öğretim programı*. http://ttkb.meb.gov.tr/program2.aspx adresinden edinilmiştir.

Türkiye Cumhuriyeti Milli Eğitim Bakanlığı, (2016). *İlköğretim kurumları haftalık ders çizelgesi (2015-2016).* http://ttkb.meb.gov.tr/www/haftalik-ders-cizelgeleri/kategori/7/1/ adresinden edinilmiştir.

Türkiye Cumhuriyeti Milli Eğitim Bakanlığı, (2016). *Milli eğitim istatistikleri örgün eğitim (2015-2016).* http://sgb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2016_03/30044345_meb_istatistikleri_orgun_egitim_2015_2016.pdf adresinden edinilmiştir.

Türkiye Cumhuriyeti Resmi Gazetesi, (2017). *Türkiye Cumhuriyeti anayasasında değişiklik yapılmasına dair kanun*, Tarih: 11.02.2017 Sayı: 29976

Türkiye Cumhuriyeti Resmi Gazetesi, (2017). *Türkiye Cumhuriyeti anayasasında değişiklik yapılmasına dair kanun*, Tarih; 21.01.2017 Sayı: 6771

Türkiye İstatistik Kurumu, (2016). *Türkiye örgün eğitim kurumları istatistikleri*. http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1018 adresinden edinilmiştir.

Türkiye Cumhuriyeti Diyanet İşleri Başkanlığı, (2014). *Türkiye'de dini hayat araştırması*. http://www2.diyanet.gov.tr/StratejiGelistirme/Afisalanlari/dinihayat.pdf adresinden edinilmiştir.

Türkiye Cumhuriyeti Tarım ve Orman Bakanlığı, (2018). *Türkiye'de tarım ürünlerinin ithalat ve ihracatı.* https://www.tarim.gov.tr/Konular/Bitkisel-Uretim/Organik-Tarim/Urunlerinin-Ithalat-Ve-Ihracati adresinden edinilmiştir.

Türkoğlu, A. (2012). Karşılaştırmalı eğitim nedir. Songül Aynal (Ed.) *Karşılaştırmalı eğitim yansımaları* içinde (ss. 1-22). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.

Türkoğlu, A. (Editör), (2015). *Karşılaştırmalı eğitim, dünya ülkelerinden örneklerle*. Ankara: Anı Yayıncılık.

Uslu, S. (2014). *Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının özel alan yeterliklerine ilişkin öz-yeterlik inançlarının incelenmesi* (Doktora Tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir. (Tez No. 354686)

Ültanır, G. (2000). *Karşılaştırmalı eğitim bilimi kuram ve teknikler.* Ankara: Eylül Kitap ve Yayınevi.

Yaşar, R. (2007). *Suudi Arabistan'daki mutavassıt (ortaokul) 1. sınıf tarih, coğrafya ve vatandaşlık eğitimi programları ile Türkiye'deki 6. sınıf sosyal bilgiler eğitimi programının karşılaştırılması* (Yüksek Lisans Tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir. (Tez No. 221508)

Yıldırım, A.Şimşek H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Yıldırım, T. (2006). *Türkiye'de ilköğretim 6. ve 7. sınıf sosyal bilgiler dersi ile Azerbaycan'da 6. ve 7. sınıf tarih derslerinin muhteva yönüyle karşılaştırılması* (Yüksek Lisans Tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir. (Tez No. 189285)

Yüceer, D. (2011). *Danimarka ve Türkiye'de uygulanan sosyal bilgiler programlarının analizi ve karşılaştırılması* (Yüksek Lisans Tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir. (Tez No. 328097)

Yüksek Öğretim Kurumu, (2016). *Yüksek öğretim istatistikleri*. https://istatistik.yok.gov.tr/ adresinden edinilmiştir.

Zamanov, E. (2014). *Sovyetler döneminde Azerbaycan'da eğitim hareketleri* (Yüksek Lisans Tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir.(Tez No. 364906)

ÖZ GEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler	
Adı Soyadı	Murat ÇAYKESEN
Doğum Yeri ve Tarihi	Erzurum – 21.10.1981
Eğitim Durumu	
Lisans Öğrenimi	Atatürk Üniversitesi
Y. Lisans Öğrenimi	Atatürk Üniversitesi
Bildiği Yabancı Diller	İngilizce
Bilimsel Faaliyetleri	
İş Deneyimi	
Stajlar	
Projeler	
Çalıştığı Kurumlar	MEB
İletişim	
E-Posta Adresi	murad.25@hotmail.com
Tarih	15.10.2018